

הישיבה החמישים ואחת של הכנסת האחת-עשרה

יום שלישי, ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:01

א. שאלות ותשובות

לפיכך, הריני שואל:

1. האם מתכוון משרד התקשורת לבטל בדרך זו את שיטת החלוקה של דברי דואר בבתים, על-פי כתובות הנמענים?

2. אם כן — למה?

3. האם מרכזי החלוקה פועלים בשעות משרד רגילות או גם מעבר לכך?

4. אם הם פועלים רק בשעות משרד רגילות, איך יקבלו אזרחים עובדים את דברי הדואר שלהם?

שר התקשורת א' רובינשטיין:

1. החשבה שלילית. מבוצע ניסוי במסגרת ארצית של חלוקת דואר במרכזי חלוקה, וזאת כנורח המציאות נוכח מגבלות כוח אדם מול הצרכים הגוברים. יש היום 70 מרכזי חלוקה פעילים — בעיקר בשכונות, בפרברים וביישובים קטנים. בתל-אביב מצויים שלושה מרכזי חלוקה.

2. ראה תשובה על שאלה מס' 1.

3. הגישה אל חיבות הדואר כרוב מרכזי החלוקה אפשרית במשך 24 שעות ביממה, הואיל והחיבות קבועות בקירות חיצוניים של מבנים.

4. אין כוונה להגביל גישה אל התיבות במרכזי חלוקה. שאינם יחוסים לאזורי מסחר, לשעות משרד רגילות בלבד.

ביחס למרכזי החלוקה שברחוב קרליבך 2 בתל-אביב, הורה מנכ"ל משרד התקשורת להאריך את שעות הפתיחה עד השעה 17:00, וכקיץ יוארכו שעות הפתיחה אף מעבר לזה.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות לשאלה נוספת, לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

האם כבר הצטרב ניסיון מספיק כדי להעריך איך תשפיע השיטה החדשה על משך הזמן העובר מרגע משלוח המכתב ועד להגעתו אל הנמען — בהשוואה לשיטה המקובלת?

שר התקשורת א' רובינשטיין:

כן. הצטרב ניסיון מספיק כדי להוכיח, שמרכזי החלוקה מקצצו את משך הזמן הזה, ולו רק מהסיבה שיש לנו מחסור כל כך גדול בדוורים. אבל, הצטרב לנו ניסיון נוסף מעניין מאוד: בתחילה התנגדו חלק מהתושבים למרכזי החלוקה, ואילו היום, בעיקר בפרברים ובכפרים, יש ביקוש רב למרכזי החלוקה.

במיוחד הירששתי מביקורי במרכזי חלוקה בכפרים ערביים. שבהם התחלנו להתקין מרכזי חלוקה. שם מרכז החלוקה מהווה גם מוקד למתן שירות נוסף לאזרח. הוא נמצא במרכז הכפר והוא עדיף על החלוקה הלא-סדירה שהייתה קיימת קודם לכן בכפרים הערביים. כנ"ל, במקום כמו רמת-השרון.

היו"ר ח' גרוסמן:

אני פותחת בזה את ישיבת הכנסת.

שר התקשורת ישיב על שאלות, בבקשה.

368. שיקולים פוליטיים בהתקנת טלפונים

למתנחלים בשטחים

חבר הכנסת מ' מיעארי שאל את שר התקשורת ביום ל' בכסליו התשמ"ה (24 בדצמבר 1984):

על-פי "דבר" מ-14 בדצמבר 1984, אמרת כי "תלונותיהם של תושבי הגליל בעניין אספקת טלפון אליהם הן מוצדקות. הם הופלו לרעה ביחס לאנשי ההתיישבות היהודה ובשומרון — — — עוד אמרת, ש"יש לקבוע את אותם קריטריונים לאספקת טלפונים ותקשורת לכל יישובי משגב שבגליל, בלי להתחשב בשיקולים פוליטיים".

לפיכך, הריני שואל:

1. מה הם אותם "שיקולים פוליטיים", ששימשו בסיס לאפליה באספקת טלפונים?

2. מה הם הקריטריונים הנוהגים היום, הקובעים כאלו יישובים יוחקנו טלפונים ומי קודם למי?

3. הדיבור על השוואת הקריטריונים כוון לכל יישובי משגב שבגליל. מדוע לא תונהג השוואת קריטריונים לכל יישובי הגליל, גם יישובי משגב וגם יישובים אחרים, בלא אפליה?

שר התקשורת א' רובינשטיין:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת מ' פלד)

1. בתקופת כהונתי כשר התקשורת אין מופעלים שיקולים פוליטיים בכל הקשור להתקנת טלפונים.

2. התקנת הטלפונים מבוצעת לפי תוכנית עבודה רב-שנתית וחיבור טלפונים ביישובים שונים מותנה בפיתוח הרשת והמרכזות באזור. כך, למשל, צפויה היענות לכל הזמנות הטלפונים כמקצועה האזורית שגב עד תום שנת 1985. חברת הבזק מקפידה כי בכל נקודת יישוב חדשה יהיו לפחות שני מכשירי טלפון.

3. בכפוף לעדיפויות לגורמים הקשורים בביטחון ובתעשייה — כאמור בתשובה 2 לעיל, המדיניות היא לספק טלפונים לכל יישובי הגליל ללא כל אפליה.

369. שינויים בשיטת חלוקת הדואר

חבר הכנסת מ' פלד שאל את שר התקשורת ביום ל' בכסליו התשמ"ה (24 בדצמבר 1984):

השבוע עומד להיפתח ב"כית-מצריכ", ברח' קרליבך 2 בתל-אביב, מרכז — שלישי במספר — לחלוקת דואר לדיירי הסביבה. שני מרכזים כאלה כבר פועלים בצהלה ובקריית-שלום.

2. האם חִיבָּרְק מערכת הטלפונים כולה בשני המדורים האמורים?
3. מה בדעת המשרד לעשות כדי לחקן מצב זה מיד?

תשובת שר התקשורת א' רובינשטיין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

בבדיקה יסודית וממושכת שנערכה עליידי משרד התקשורת הועלה, כי ההיענות במשרדי הבוק בחיפה היא נאותה. מהירה ומנומסת.

441. סגירת "הצריף הירוק" בבני-ברק

חבר הכנסת א' ורדיגר שאל את שר התקשורת ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

זה כ־50 שנה קיים בבני-ברק, ברחוב רבי עקיבא, "הצריף הירוק", אשר שימש בזמנו סניף הדואר המרכזי של בני-ברק, ובשנים האחרונות סניף דואר המשרת את החלק המזרחי של העיר, אזור התעשייה "ארגמן" ואת כל התושבים הוותיקים באזור.

הסניף עומד בפני סגירה. חלק ממנו, שירותי הדואר, כבר נסגר, ודבר זה פוגע באוכלוסייה ותיקה ומזקנת, הנאלצת להיטלטל לדואר המרכזי, שיש בו צפיפות רבה.

אודה לכבודו אם ישיבני:

1. האם ידוע לכבודו על סגירת סניף הדואר ברח' רבי עקיבא בבני-ברק?

2. אם כן — האם יואיל כבודו לבדוק את נחיצות הסניף והשארית במקום זה או בקרבת מקום?

תשובת שר התקשורת א' רובינשטיין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. ידוע לי על סגירת הסניף ברחוב רבי עקיבא 8 בבני-ברק. מדובר בצריף הניצב במקום זה כ־50 שנה ואשר לא יכול לשמש עוד לייעודו.

2. אומנם נחנץ סניף דואר בשכונות, ולכן הוחלט לפתוח סניף חדש ברחוב הרב הרצוג 20. המבנה שנועד לסניף החדש עובר עתה סדרת שיפוצים, ובעוד כ־3 חודשים יפתח הסניף לשירות הציבור. עד אז יפעל הסניף הנוכחי.

442. תחנת ממסר ישראלית בשירות

"קול אמריקה"

חבר הכנסת מ' מיעארי שאל את שר התקשורת ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

אם אכן הוגשה בקשה אמריקנית לממשלת ישראל, להעמיד לרשות "קול אמריקה" תחנת ממסר בישראל, כדי להעביר שידורים אל תחומי בריח"ה המועצות, כפי שפורסם ב"ידיעות אחרונות" מ־21 בדצמבר 1984 — הריני שואל:

1. האם מתכוון משרד התקשורת להעמיד תחנת ממסר לרשות "קול אמריקה"?

2. מהו האינטרס שיש לישראל לסייע לשידורים אמריקניים המכוונים לעבר בריח"ה המועצות?

שר התקשורת א' רובינשטיין:
(תשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת מ' פלד)

1. טרם נפלה החלטה סופית בנושא.

אני מודה ומתוודה, שלגבי מרכזי חלוקה באזורי מגורים בערים, הניסיון הוא מעורב. יש מקומות שהדבר נתקבל בכרחה ויש מקומות שהדבר נתקבל בהם שלא בכרחה.

למעשה, מרכזי החלוקה האלה נכפו עלינו בשל הקיצוצים בתקציב והקיצוצים העצומים בכוח האדם בשירותי הדואר.

439. התקנת טלפונים בכפר מוצייה

חבר הכנסת ח' טובי שאל את שר התקשורת ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

אחרי שנים רבות של פניות ועצומות, החלה חברת הבוק להתקין טלפונים בכפר מוצייה באזור אוס-אלי-פאחם. אך, מתברר שהטלפונים יותקנו בשכונה אחת בלבד, שבה מתגוררים רק רבע מאוכלוסיית הכפר. השכונה המערבית, שבה מתגוררים שלושה רבעים מן התושבים בכפר, תישאר בלא כל טלפון.

הנני שואל את כבוד השר:

1. האם רשת הטלפונים המותקנת בכפר תתפרס על פני כל הכפר? והאם כל אלה שהגישו בקשות להתקנת טלפונים, בקשתם תיענה?

2. כמה מכשירי טלפון יותקנו בכפר?

3. האם מוכן כבוד השר להבטיח שלא תהיה איפה ואיפה בחלוקת הטלפונים המוקצבים עתה לכפר?

4. האם מוכן כבוד השר לפעול כדי להבטיח שכל בקשה תיענה?

תשובת שר התקשורת א' רובינשטיין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. כן. כל מגישי הבקשות ייענו בהתאם לעדיפויות הקבועות בתקנות.

2. כמות ההתקנות תלך והגדל עם פיתוח הרשת, מתוך כוונה לחבר את הכפר לתשתית ארצית.

כדי להבטיח קשר טלפון ראשוני מותקנים בימים אלה שני טלפונים: אחד בשכונה המזרחית ואחד בשכונה המערבית.

3. כן. לא תהיה איפה ואיפה בחלוקת טלפונים.

4. כן. בהתאם לפיתוח הרשת ייענו בהדרגה כל הבקשות, תוך התחשבות בכך שבמרכז הטלפונים האזורית "ערה" רשומות היום כ־3,000 בקשות ויש רק כ־900 מספרים פנויים לניצול.

440. ליקוי בקשר הטלפוני עם משרד

התקשורת בחיפה

חבר הכנסת ז' עטשי שאל את שר התקשורת ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

זה כמה שבועות אני מנסה להתקשר לסניפים של משרד התקשורת בחיפה. בעיקר לזה שברחוב י"ל פרץ — מדור הטלפונים ושירותי טלפון. הטלפונים מצלצלים ואין מענה. מצב זה חזר על עצמו כמה פעמים — לדוגמה, בעת חייגי את המספרים 648311 ו־648548. מדובר במשרד שאמור לספק שירות לאוכלוסייה גם דרך הטלפון.

אבקש להשיבני:

1. איך קורה שפקידים אחראים אינם עונים על צלצול הטלפון?

היורד ח' גרוסמן:

רשות לשאלה נוספת, לחבר הכנסת אוריאל לין.

אוריאל לין (הליכוד):

אדוני סגן השר, הייתי מעוניין לדעת, האם יש מדיניות מכוונת ברורה של משרד האוצר, ברמה הגבוהה, ברמה הנוהטת את ההוראות, שאכן ייעשה מאמץ לחסוך בסוגי ההוצאות האלה, שעליהם ענית בשאלתך.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

ובכן, לגבי הרכב אחת כבר יודע על החלטת הממשלה הנמצאת בתהליך יישום — מעבר לרכב זול יותר.

לגבי השאלות האחרות, אין כל ספק, שבשנה שבה התקציב מתקצץ בכל משרד ומשרד, זה יהיה האלוף החרף ביותר, כדי שהדברים הללו יצמצמו, לכך מאשר במקרים חיוניים מאוד, או כשיש מימון אחר.

266. סיטורי גמלאים בשירות המדינה

חבר הכנסת מ' כהנאביב שאל את שר האוצר ביום ט"ו בכסלו (9 בדצמבר 1984):

בכלי התקשורת נמסר, כי קיימת הצעה לפטר עובדים בשירות המדינה, על אף שבשירות המדינה ממשיכים לעבוד אנשים רבים שעברו את גיל הפרישה, וגם עובדים שיצאו לגמלאות ממשיכים בעבודה חלקית.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. כמה עובדים בשירות המדינה עברו את גיל הפרישה?
2. כמה עובדים שפרשו לגמלאות ממשיכים לעבוד בשירות המדינה ולו גם בעבודה חלקית?
3. האם יש כוונה להבטיח שכראש ובראשונה יוצאו לגמלאות כל העובדים שהגיעו לגיל הפרישה, לפני שיפוטרו עובדים אחרים בשירות המדינה?
4. האם יש כוונה להפסיק מיד את עבודתם של גמלאים, הממשיכים לעבוד בשירות המדינה ולו בעבודה חלקית?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

1. 830 עובדים עברו את גיל הפרישה ומועסקים על-פי התפלגות הכאה: א. כמשרות אחרות (משימות חולפות וארעיים) — 422; ב. כמשרות תקניות — 408.

2. התפלגות העובדים במשרות אחרות (גמלאים שפרשו משירות המדינה): א. 294 גמלאים מועסקים במשרות חלקיות כעובדים ארעיים; ב. 128 גמלאים מועסקים במשרות חלקיות בחוטים מיוחדים; ג. בשני המקרים מדובר בהעסקה למשימות חולפות למילוי צרכי שירות זמניים, ובתום אותן משימות או בהתמלא אותם צרכים, מופסקת עבודתם של הגמלאים.

התפלגות העובדים במשרות התקניות: א. 137 הם עובדים קבועים, ששירותם הוארך מעבר לגיל 65, על-פי אישורה של ועדת השירות, או בגלל היותם הורים שכולים, שזכותם להמשיך ולעבוד עד גיל 70 קבועה בחוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), התשי"ז — 1950; ב. 161 — ברובם עולים חדשים — הם עובדים שנחקבלו לשירות המדינה מעל גיל 55 ומועסקים על-פי חוזה מיוחד, דאה פרק 15.2 בתקש"ר, והמשך שירותם מעל גיל 65 נבחן על-פי כושרם ומידת חיוניותם. עובדים כאלה, אם יפוטרו לפני תום עשר שנים מיום תחילת עבודתם, לא תהיה אפשרות לזכותם בגמלה; ג. 100 הם עובדים המועסקים כארעיים לתקופות צרות, כממלאי מקומם של עובדים קבועים.

2. מוכא בחשבון מגוון של שיקולים מדיניים ואחרים, לרבות קשרי החוץ של ישראל עם מדינות שונות.

עם זאת, אני רוצה להפנות את תשומת הלב לכך, שבמסגרתו מתן המקדמי מדובר על שידורי "קול אמריקה" ולא על שידורים אחרים, אני חושב שמדובר בשידורי הסברה מטעם ממשלת ארצות-הברית, ברומה לשידורי ה"ב.ב.3. מאנגליה. אין מדובר בשידורי תעמולה אנטי-סובייטיים ואין מדובר במשרדים שיופקו בישראל.

שיקולי הממשלה טרם התגבשו, טרם נפלה הכרעה סופית, אבל ודאי שאין כאן כוונה לנהל תעמולה אנטי-סובייטית מתוך ישראל.

היורד ח' גרוסמן:

תודה לשר התקשורת. אני מבקשת את סגן שר האוצר להשיב על שאלתו.

264. הוצאות בשירות הציבורי

חבר הכנסת א' לין שאל את שר האוצר ביום ט"ו בכסלו (9 בדצמבר 1984):

עם התגבש ההכרה כי יש לעשות מאמץ ולחסוך בהוצאות מיותרות בשירות הציבורי, אערך מאוד אם תוכל להשיב לי:

1. כמה כלי רכב-שירות, הצמודים אשית לבעל משרה, יש בשירות המדינה, נכון לתאריך 1 באפריל 1984, ומה היתה ההשקעה בערכים ריאליים — בלא מסי יבוא — בהכישת צי הרכב האמור?

2. בכמה מסתכמות הוצאות האחזקה השנתיות של צי הרכב האמור בערכים ריאליים?

3. מה היה סך ההוצאה הדולרית לנסיעות לחוץ-לארץ של שרי הממשלה, סגניהם ועובדי המדינה בשנת 1983/84? ומה היו מספר הנסיעות הכולל ומספר ימי השהות המצטברים?

4. האם קיימת במשרד מדיניות להפחית בהוצאות אלה, ואם כן — האם כבר ניתנו הוראות ביצוע?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

1. (א) מספר כלי הרכב הצמודים לבעלי משרות בשירות המדינה — 78; (ב) סך ההשקעה ברכישת כלי הרכב, ללא מסים — 650,000 דולר.

2. ההוצאה הריאלית לאחזקת כלי הרכב הנ"ל לשנה — 66,000 דולר.

3. (א) סך ההוצאה הדולרית לנסיעות שרי הממשלה, סגניהם ועובדי מדינה לחוץ-לארץ בשנת התקציב 1983/84 הסתכמה ב-763,445 דולר, סכום זה אינו כולל עובדי מדינה במשרד החוץ ובמשרד הביטחון. על-פי החלטת הממשלה מלפני כ"ט שנים, אין הם מטופלים באמצעות נציבות שירות המדינה; (ב) מספר הנסיעות הכולל בשנת התקציב 1983/84 — 783, מזה בהשתתפות גורמי חוץ — 350; (ג) סך ימי העבודה המצטברים בשנת התקציב 1983/84 — 8,970.

4. (א) הוועדה הבין-משרדית לאישור נסיעות לחוץ-לארץ של עובדי מדינה, המתמנית על-ידי נציב שירות המדינה, לא דנה בבקשות אלא אם כן נבדקו קודם לכן על-ידי חשבי המשרדים והמנהלים הכלליים של כל משרד; (ב) הוועדה הבין-משרדית פועלת על-פי כללי התקש"ר, והקריטריון המרכזי המנחה אותה בקבלת החלטות הוא מידת חיוניות הנסיעה וההוצאה הכרוכה בכך.

הפרסום. פעולות נוספות כרוך זו שהצבעת עליה תינקטנה, אם יתברר שיש צורך בכך על בסיס ממצאי הבדיקה.

חיים רמון (המערך):

יש צורך, אדוני סגן השר.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

אני מסכים אתך.

381. אייתשלום מסים עליידי חברות הדלק

חבר הכנסת י' ארצי שאל את שר האוצר ביום ל' בכסליו התשמ"ה (24 בדצמבר 1984):

בעיתון "מעריב" מיום 13 בדצמבר 1984 התפרסמה ידיעה, שלפיה חברות הדלק "פז", "סנוול" ו"דלק" הפסיקו, באורח חד-צדדי, לשלם מע"מ ובלו על הדלק שהן משווקות.

אבקש מכבוד שר האוצר להשיבני מעל כמת הכנסת:

1. האם הידיעה נכונה?
2. מה האמצעים שנקטו, כדי להכריח את חברות הדלק לקיים את החוק כרוחו וכלשונו?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

חבר הכנסת יצחק ארצי שאל בנושא הפסקת תשלומי בלו ומע"מ עליידי חברות הנפט "פז", "סנוול" ו"דלק".

1. הידיעה נכונה.
2. עם היוודע אי-התשלום לאגף, נשלחה התראה לחברות, שהזרמת הדלק אליהן תופסק, אם החוב לא ישולם.

3. לאחר ביצוע התשלום חויבו החברות בריבית פיגורים על כל ימי הפיגור.

4. הואיל ומע"מ משתלם לא לפני 15 בכל חודש בעד החודש שקדם לו, לא מתעוררת כל שאלה של אי-תשלום מע"מ במועד. המס המגיע חייב להשתלם ב-15 בינואר 1985.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות לשאלה נוספת, לחבר הכנסת יצחק ארצי.

יצחק ארצי (המערך):

חברות אחרות מסוג זה לקחו את החוק לידיהן?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

סליחה, לא הצלחתי לקלוט את השאלה.

יצחק ארצי (המערך):

האם ידוע לכבוד סגן שר האוצר שגם חברות אחרות נהגו כצורה כזאת, בצורה חד-צדדית כזאת, ולקחו את החוק לידיהן?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

לא ידוע לי. אשמח אם תואיל לגלות לנו את המקרים הללו. אבקש שתיערך בדיקה רחבה גם עליידינו.

408. הקמת מחסומים עליידי פקידים מס הכנסה

חבר הכנסת ד' עטשי שאל את שר האוצר ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

אנשי מס הכנסה, פקידים ההוצאה לפועל, נראו כמה פעמים חוסמים כבישים עורקים ועוצרים נישומים משתמטים.

הדבר קרה כמה פעמים בכפרי הדרוזים ברמת-הגולן, בין קריית-אחא, שפרעם ונצרת ובין הכפרים עוספייה ודלית אל-כרמל לבין חיפה.

3. ראה האמור בסעיף 2 לעיל. בעיקרון הגנו סבורים כך, ואולם כל מקרה ומקרה נבדק ונבחנו לגופו על-פי נסיבותיו.
4. ראה האמור בסעיף לעיל.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות לשאלה נוספת, לחבר הכנסת מאיר כהן-אבידב.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

אדוני סגן שר האוצר, מדברים על פיטורי עובדים בשירות המדינה. אני מוציא את ההורים השכולים ואני מוציא את העולים החדשים. מדוע צריך לאיים בפיטורי עובדים בשירות המדינה, כאשר אלה שכבר הגיעו לגיל הגמלאות יכולים לפרוש? למה להעסיק אותם עובדים שהם כבר בגמלאות ועובדים עבודה נוספת?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

ידידי חבר הכנסת כהן-אבידב, עד לפני זמן לא רב נשמעה מעל במה זו המשאלה, שלא יאלצו לפטר אנשים כשירים הראויים למלא את עבודתם ולכפות עליהם פרישה, אם יש כוחם להמשיך את עבודתם ולנצל את התמחותם ואת ניסיונם.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

אבל דברים מסוג זה משתנים על-פי הנסיבות. אין כל ספק: אני מסכים אתך שכאשר למישהו מנקיית אפשרות להתייחס מגמלה מכובדת על-פי דין או חוק או הסדר — ואחר, צעיר, מוכטל לחלוטין, יש לקבל את הצעיר המוכטל ולא את מי שיש לו מקור פרנסה אחר, כמו גמלה. נציבות שירות המדינה תביא הערה זו בחשבון.

379. חישובי ריבית עליידי הבנקים

חבר הכנסת ח' רמון שאל את שר האוצר ביום ל' בכסליו התשמ"ה (24 בדצמבר 1984):

הובא לידיעתי, כי הבנקים מחשבים את תשלומי הריבית על בסיס משתנה — לעתים לפי 360 יום בשנה ולעתים לפי 365 ימים.

אודה לכבוד השר אם ישיב לי:

1. האם מידע זה נכון?
2. אם כן — מה בדעת השר לעשות על-מנת ש"חופש התמרון" הזה לא ייעשה באופן הפוגע בלקוח?
3. האם אין השר סבור שרצוי לקבוע שיטה אחידה לחישובי ריבית?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

חבר הכנסת חיים רמון הקשה בשאלתה מס' 379 על חישובי ריבית עליידי הבנקים.

1. כבר בדצמבר 1983 הוציא המפקח על הבנקים חוזר נוהל תקין בעניין גילוי ריבית על אשראי. המורה לבנקים שבכל מקום שבנק מודיע ללקוח על שיעור הריבית התעריפית, יצוין גם שיעור הריבית השנתית המתואמת. שיעור הריבית השנתית המתואמת יביא בחשבון את המרכיב של ריבית דריכות, הנובע מתשלום הריבית התקופתית, ויתבסס על חישוב של 365 ימים בשנה. לדעתנו, הוראות אלה מבטיחות שחיובי הריבית יחושבו על-ידי הבנקים באופן שיטתי ואחיד. על בסיס שיעור הריבית השנתית המתואמת, שבה נקב הבנק.

2. היבטים שונים של הנושא נמצאים עכשיו בבדיקת המפקחת, והם מתייחסים הן לתחום החישוב, הן לתחום

ידנו שלא לבצע זאת. אחת השיטות היא שיטת העיקולים. כבר למדנו מתוך הניסיון הקצר, ששיטת הטלת עיקולים על מכונות היא דרך יעילה לאכוף את גביית המס, והיא כבר הניבה פרי.

412. תיקון טעויות על-ידי הבנקים

חבר הכנסת מ' שטרית שאל את שר האוצר ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

מפעם לפעם קורה, שנופלות טעויות בהנהלת החשבונות של הבנקים, וכתוצאה מכך יש ללקוחות יתרת זכות או יתרת חובה שלא בצדק.

הספר "מה הבנקים עושים מאחורי גבך" מגלה, שכאשר מתברר שהלקוח קיבל מהבנק כסף שלא מגיע לו, ממהרים לחייב את חשבונו בסכום הטעות בתוספת ריבית חריגה — אף אם הלקוח לא השתמש כלל בכסף. אולם במקרה הפוך, כאשר הבנק לקח בטעות כסף מהלקוח, עלול הבנק להחזיר את כספי הקרן בלבד. לעתים נותנים "עצם" של הצמדה או של ריבית במסגרת. אבל בדרך כלל אין מחזירים תוספת ריבית חריגה, כפי שלוקחים אותה במקרים ההפוכים.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האומנם מאפשר החוק לבנקים לקחת מהלקוחות יותר משהיו לוקחים מעצמם במקרים ובמצבים זהים?

2. האם אי-אפשר לתקן חוסר הגיונות זה באמצעות כללים אחידים של תיקון טעויות?

3. מה מתכונן כבוד השר לעשות כדי להגן על לקוחות שמפסידים ממון בצורה זו?

סגן שר האוצר ע' אמורי:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת א' שלום)

שאלת מס' 412 של חבר הכנסת מאיר שטרית מתייחסת לכעיית שערי ריבית בתיקון טעויות של בנקים.

1. שאלת הריבית שבה על הבנק לחייב או לזכות לקוח במקרה של טעות איננה מוסדרת באופן מלא בחוק אלא מעוגנת בהסכם שבין הבנק ללקוח או בנוהג הבנקאי. אכן, גם במקרה שעקב טעות של הבנק יש לחייב או לזכות חשבון של לקוח נוהגים הבנקים לגבות מהלקוח ריבית גבוהה יותר מאשר הם משלמים, כפי שהם נוהגים בדרך כלל, על-פי הסכם פתיחת החשבון עם הלקוח.

2. לדעתי, אכן ראוי לשנות נוהג זה.

3. ללא קשר לשאלתא, נדון נושא זה בדצמבר 1984 בוועדה לטיפול בנושאים הקשורים לחוזים אחידים של הבנקים, שהוקמה על-ידי איגוד הבנקים, ביוזמת המפקחת על הבנקים. בפני הוועדה הובאה עמדת המפקחת, שבנוהג הקיים יש מידה של פגיעה בלקוחות. סוכם, שהמפקחת תוציא לבנקים הנחיות בעניין זה. ואכן, נוהל תקין בדרך נמצא עכשיו בהכנה, והכוונה היא להוציא בהקדם, אני מתחייב לעקוב ולנסות לזרז את פרסומו ואת החיוב בו.

4. בקשר לתיקון טעויות יש לצייין, שבאוגוסט 1984 הוציאה המפקחת על הבנקים חזר נוהל תקין הקובע, כי בנק לא יגבה עמלה על פעולה שבוטלה, על פעולת ביטול ועל חיוב או זיכר של ריבית.

413. "שבירת" תוכניות חישובן על-ידי הבנקים

חבר הכנסת מ' שטרית שאל את שר האוצר ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

ראיתי זאת כמו עיני, וכאחד המקרים ביררתי עם הפקידים באיזו זכות הם עושים זאת. נאמר לי, כי הם עושים זאת בשם החוק.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם קיימת הוראת חוק, המסמיכה פקידים לחסום כבישים ולחפש נישומים?

2. אם לא, למי יש הסמכות להורות לעצור נישומים בכביש הראשי ולחפשם במכוניות ציבוריות ואחרות?

3. האם הפעולה הזאת מתיקיימת במקומות שונים בארץ ובין הערים הראשיות או הבינוניות, או שהיא נעשית רק באוכלוסייה מוגדרת או באזור מסוים?

4. מה בדעת השר לעשות, כדי להפסיק את השיטה הזאת ולהסתפק בעצירת נישומים בבתיהם?

סגן שר האוצר ע' אמורי:

שאלתו של חבר הכנסת זידן עשוי מתייחסת להקמת מחסומים על-ידי פקידים מס הכנסה.

1. סעיף 5(ב) לפקודת מסים (גבייה) מסמך את גובי המס לעקל את מטלטלי החייב גם אם המטלטלין נמצאים מחוץ לביתו. וברור מכך שזה חל גם אם המטלטלין הם ברשות הרבים.

2. פעולות אלה מבוצעות בליווי משטרה, וברור שלמשטרה סמכות לעצור מכוניות.

3. פעולות אלה נעשות בכל רחבי הארץ, ובכלל זה בירושלים, בתל-אביב, בבאר-שבע וכו'. מובן מאליו שהפעולות נעשות לגבי כל אוכלוסיית חייבי המסים, בלא הבחנה כלשהי. במאמר מוסגר — בגלל טעות של הבודקים גם הנהג שלי עם המכונית הממשלתית נעצר, עד שהובררה הטעות.

4. פקודת מסים (גבייה) מסמיכה בין היתר את גובה המס לעשות פעולות משמעותיות חריפה מעיקול מכוניות. כגון הטלת עיקול על חשבון בנק, פריצה לביתו של החייב וכו'. לדעתי, הטלת עיקולים על מכוניות היא דרך יעילה לאכוף את גביית המס, ולכן ימשיכו אנשי המסים להשתמש בכלי זה.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות לשאלה נוספת, לחבר הכנסת זידן עשוי.

זידן עשוי (שנוי-מפלגת המרכז):

אדוני סגן שר האוצר, שמעתי את הפסקה, את הפקודה או את התקנה שהוזכרת בהתחלה. האם פירוש הדבר, שאותם אנשי מס הכנסה ומשטרה יש להם סמכות לעצור גם בכביש הראשי, העורקי, הבינ-עירוני, ולסכן בכך את התנועה — ויש בכך סכנה לתנועה — בכל מקום בארץ, ולא דווקא במגזר מסוים? אני מדבר על כביש ראשי, לא על אדם הנמצא מחוץ לביתו. מחוץ לבית, כמכשיר ראשי, גם אני יכול להיפגע וגם אזרח אחר יכול להיפגע. השאלה היא, האם פקודה זו תפגע באנשים שאינם קשורים באותה מכונית?

סגן שר האוצר ע' אמורי:

חבר הכנסת זידן עשוי, אינני חושב שצריך לסכן את שלומן ואת בטיחותן גם של עברייני מס. לכן, בכל מקרה שמכונית נעצרת בידי שוטר, חוקה עליו שיהיה יודע לעשות זאת בדרך שלא חסכן את נוסע המכונית עצמה ואלה שבאים בעקבותיה וכדצרה.

לעצם העניין, אי-אפשר מצד אחד לתבוע מאתנו לאכוף את חובת השלום המס ולגבות מס אמת, ומצד שני, לכבול את

3. מדוע אין כללים אחידים שיחייבו את הבנקים בנושא זה?

4. מה מתכונן השר לעשות כדי למנוע אפליית הציבור לרעה על-ידי הבנקים?

תשובת סגן שר האוצר ע' אמוראי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. בדצמבר 1983 הוציא המפקח על הבנקים חוזר נוהל תקין המורה, שבכל מקום שבנק מודיע ללקוח על שיעור ריבית תעריפית, יצוין גם שיעור הריבית השנתית המתואמת. שיעור הריבית השנתית המתואמת יביא בחשבון את המרכיב של ריבית דריבית הנובע מתשלום הריבית התקופתית ויתבסס על חישוב לפי 365 ימים בשנה.

2. הבנקים מחייבים אשראי כשיעורים שונים של ריבית בהתאם לסוגי לקוחות ולסוגי אשראי, אין זו מדיניות של איפה ואיפה, אלא מדיניות עסקית המתחשבת בטיב עסקי הלקוח עם הבנק והסיכונים הכרוכים כאשראי המוענק לו.

3. התשובה ניתנה לעיל, כ"ו.

4. בעקבות הוצאת החוזר כאמור כתשובה 1 לעיל, בודק עכשיו הפיקוח על הבנקים את דרכי חישוב הריבית בפועל. פעולות נוספות הינקטנה, אם יתברר שיש צורך בכך, על בסיס ממצאים אלו.

482. השקעות תמורות של קופות הגמל

חבר הכנסת מ' שטרית שאל את שר האוצר ביום ט"ו בטבת התשמ"ה (8 בינואר 1985):

כידוע, נועד חוק הפנסיה להגן על ציבור החוסכים בקופות גמל. לפיכך נקבע בחוק, בין השאר, כי מנהלי הקופות חייבים לקנות איגרות חוב ב-92% מכספי החוסכים, ואת יתרת הכסף מותר להם להשקיע כהכנסות.

מהספר "מה הבנקים עושים מאחורי גבך" מתברר, כי יש בנקאים שאינם שומרים על חסכוניות הלקוחות ומשתמשים ב"תרת הכסף" — 80% — ל"השקעות" תמורות, שיש בהן לגרום נזקים והפסדים ללקוחות.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם ידוע לשר האוצר על כך?

2. האם נכון הדבר כי בנק המזרחי לקח כספים מקופת הגמל "עחיד" ונתן אותם בהלוואה לא-צמודה של 50% לשש שנים ללקוחות מיוחסים?

3. האם נכון הדבר שקופות הגמל יכולות להשתמש בכספי ההשקעה החופשית כדי לקנות נגזרות במחירים מופקעים מידי קרנות נאמנות ומידי חיקי הנוסטרו של הבנקים?

4. מה מתכונן שר האוצר לעשות כדי להדק את הפיקוח ולהגן על הלקוחות של קופות הגמל מפני שימוש לרעה בכספיהם?

תשובת סגן שר האוצר ע' אמוראי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

במדינת ישראל טרם נחקק חוק הפנסיה, שעליו מדבר חבר הכנסת הנכבד.

על-פי הקבוצה בחקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד — 1964, חייבות רוב קופות הגמל

כידוע, נאסר על הבנקים ל"שבור" תוכניות חיסכון של לקוחות, אלא לפי הוראה מפורשת של הלקוחות.

מהספר "מה הבנקים עושים מאחורי גבך" מתברר, שקיימת תופעה של פגיעה בציבור בצורה זו, והיא עדיין רווחת למדי. המחבר, הכלכלן יעקב מאור, מגלה שבהסכמים החדשים שבין הבנקים ללקוחותיהם הוכנס סעיף קטן חדש, שלפיו הלקוח מתיר לבנק "לשבור" את החיסכון אף בלא תיאום מוקדם עמו. תוספת זו מאפשרת לבנקים לטעון, ש"השבירה" נעשתה, כביכול, בידיעת הלקוח.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האומנם עקפו הבנקים את הוראות החוק על-ידי תוספת סעיף מיוחד לתנאים?

2. מה מתכונן השר לעשות כדי לשמור על רוח החוק ולהגן על ציבור החוסכים בבנקים?

תשובת סגן שר האוצר ע' אמוראי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

עלי להבהיר, שתנאי תוכניות החיסכון אומנם נקבעים בחקנות, אך היחסים בין הבנק לחוסך הם יחסים חוזיים, ולכן אין "שבירה" תוכנית חיסכון מהווה עקיפת חוק, אלא יש לדון בה כמישור החוזי.

1. אומנם, יש בנקים שכוללים בהסכם פתיחת חשבון סעיף שלפיו מתיר הלקוח לבנק "לשבור" תוכנית חיסכון, כדי שהבנק יוכל להפעיל את זכות הקיזוז, אם ייווצר חוב של הלקוח לבנק.

2. עוד בדצמבר 1981 הוציא המפקח על הבנקים חוזר נוהל תקין, שמטרתו להגביל "שבירה" תוכנית חיסכון על-ידי בנקים אך ורק למקרים מוצדקים. הנוהל מפרט באילו תנאים מותר לבנק לסיים תוכנית חיסכון, על-מנת לקזז את תמורת החיסכון כנגד חוב של הלקוח, גם אם יש בידיו הסכמה מפורשת מראש של הלקוח "לשבור" את התוכנית.

לדעתנו, מבטיחות הוראות המפקח שבנקים לא ישתמשו שלא בתום לב בזכות הקיזוז הניתנת להם לגבי תוכנית חיסכון ושלא ישתמשו בה טרם מוצו אפשרויות אחרות, המביאות פחות נזק ללקוח, לגביית החוב.

בהקשר זה יש להדגיש, כי לעתים כדאי יותר ללקוח "לשבור" תוכנית חיסכון מאשר לשלם ריבית חריגה.

414. איפה ואיפה בחישובי ריבית על-ידי הבנקים

חבר הכנסת מ' שטרית שאל את שר האוצר ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

הספר "מה הבנקים עושים מאחורי גבך" מגלה, שיש בבנקים שתי שיטות שונות לחישוב ריבית יומית. לפעמים הבסיס הוא 360 יום בשנה, ולפעמים הבסיס הוא 365 יום בשנה. המחבר, מר יעקב מאור, טוען שבכל מקרה נעשים החישובים לטובת הבנקים ולרעת הלקוחות.

שאלותי הן:

1. האומנם יש לבנקים אפשרות לחישובים שונים של ריבית?

2. האומנם נוהגים הבנקים מדיניות של איפה ואיפה בחישובי הריבית?

לחת הלוואות, להשקיע בפקדון או בהשקעה אחרת וכן לרכוש נירות-ענף הרשומים בבורסה לניירות-ענף בתל-אביב בע"מ.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה, אדוני סגן שר האוצר, שר החינוך והתרבות ישיב מאוחר יותר.

ב. הצעות לסדר-היום

אחסון חומרים רעילים מסוכנים בתחנת הרכבת בבאר-שבע והפסולת הרעילה ברמת-חובב

משתמשים בחומרים רדיואקטיביים, גם בלבה של תל-אביב, באזור שפלת החוף, לא חסרים מפעלים מסוג זה.

באתר האשפה ביבנה התגלו באחרונה כמויות גדולות של אשפה תעשייתית רעילה, התברר שמפעלים מנתניה ומנהר-השרון השתמשו באתר זה לסילוק פסולת תעשייתית רעילה, אף שהאתר אינו מיועד למטרה זו.

בבאר-שבע המחול אינו קטן יותר, תחנת הרכבת בבאר-שבע היא מקום מסוכן ביותר בכל הקשור לחומרים מסוכנים ולגזים רעילים. בתחנה זו קיימת פעולת שינוע רחבה ורבת היקף של מוצרים רעילים מכל המפעלים הכימיים באזור. חלק מן החומרים אינו מועבר מהמפעלים ישירות ליעדם הסופי, אלא בתחנת הרכבת בבאר-שבע פורקים ומעמיסים מחדש. לתחנה זו מגיעים גם מצפון הארץ חומרי גלם רעילים וממנה הם מועברים למפעלים באזור. לעתים קרובות מאוחסנים החומרים האלה בתחנת הרכבת לא יום אחד אלא ימים רבים.

חברי הכנסת, יותר מזה, האתר המרכזי הארצי לשפיקת פסולת רעילה ברמת-חובב פועל עד היום ללא סידורי בטיחות נאותים וללא אישור שלטונות מכבי-האש. אתר זה נסגר בעבר בפקודת משרד הבריאות בשנת 1982. היום הוא פתוח, ושופכים שם פסולת מכל המינים. הדבר הזה מהווה סכנה חמורה לתושבי באר-שבע במקרה של תקלה, ותהא הקלה ביותר.

הבעיות בנושא זה מתמקדות, אם כן, בכמה עניינים: א. חוסר אתרים מתאימים להפניית הפסולת הרעילה והמסוכנת מהמפעלים; ב. הובלת החומרים הרעילים שלא בהתאם לנהלים; ג. אחסנה מסוכנת של חומרים כימיים מסוכנים; ד. בקרה ופיקוח על פינוי פסולת רעילה מהמפעלים; ה. תנאי בטיחות לא מספקים באתרים הקיימים עצמם; ו. חוסר חקיקה מתאימה ומיוחדת לנושא זה. החקיקה הקיימת מפוצלת ומפוזרת בין משרדים שונים, ולעתים משרד אחד אינו יודע מה נעשה במשרד אחר. על זה נאמר: מרוב העצים אינך רואה את היער.

הבעיה בכללותה הולכת ומחמירה, והאסונות שפקדו ארצות אחרות, כאמור, רק מדגישים את חומרת הסכנה. לכן אני מציע ומבקש, שמשדר הפנים יכין הצעת חוק מיוחדת, שתגדיר ותסדיר את הנושאים השונים הנוגעים לפסולת רעילה ולטיפול בה. אני מציע להקים רשות אחת ויחידה — ולא שמשדרים רבים יעסקו בבעיה — רשות אשר תטפל במכלול הנושאים שהדגשתי. על משרדי הממשלה הנוגעים בדבר להכין תוכנית לטיפול בפסולת רעילה במקרי חירום ולפעול להכנת תשתית מקצועית רחבה, בשיתוף עם המשטרה ושירותי הכבאות, לטיפול בפסולת בצורה יעילה במקרים אלה, ויפה שעה אחת קודם.

להשקיע 92% מכספיהן ב"השקעה מוכרת", חלקה הגדול הוא אכן באגרות-חוב, אולם גם במניות וגם בתעודות השתתפות של קרנות נאמנות. היתרה העומדת לשימושה החופשי של קופת הגמל היא אפוא 8% ולא 80%, כטענת חבר הכנסת שטרן, וכייעודה כן היא — נתונה לשיקול דעתה של קופת הגמל, ככפוף לאמור בתקנות הג"ל המאפשרות, בין השאר,

היו"ר ח' גרוסמן:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעות לסדר-היום. הנושא: אחסון חומרים רעילים מסוכנים בתחנת הרכבת בבאר-שבע והפסולת הרעילה ברמת-חובב. ראשון הנואמים בנושא זה הוא חבר הכנסת דוד דנינו, בבקשה.

דוד דנינו (חזית דתית לאומית):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, חיי אדם אינם ניתנים להערכה. בריאות האדם היא מעל לכל דבר, גם אם חלוקות הדעות — יש האומרים שיקרה אסון אקולוגי בישראל ויש האומרים שהסבירות שזה יקרה בישראל היא אפסית — דבר אחד ברור: לכל הדעות, חששות מקננים בלב כולנו.

נאמר: "ונשמרתם מאד לנפשתיכם" — זוהי מצוות יסוד ביהדות. האדם מצווה לשמור על חייו מפני סכנות. כך אנו נוהגים. כשאני נוהג ברכב וכאשר כל אדם נוהג ברכב הוא חייב וצריך לנהוג בזהירות. זהירות זו לא חלה רק בתחום זה. הזהירות חלה גם בחיי היום-יום, בתחום האקולוגיה, איכות הסביבה שבה אנו חיים תורמת לאורך חיינו ולאיתותם, או חלילה וחס מקצרת אותם.

הנושא שלפנינו אכן עולה בעקבות אסונות שקרו. זוהי הזדמנות טובה להעלות בישראל לדיון נושא כאוב זה ולנסות למצוא לו פתרון בעוד מועד.

גברתי היושבת-ראש, כולנו הזדעזענו לשמוע ולקרוא על האסונות ההמוניים שאירעו לאחרונה בארצות אחרות, אסונות שבהם קיפחו חייהם אלפי בני-אדם. אסונות אלה מיקדו את תשומת הלב לסכנות החמורות הטמונות בייצור, באחסון ובשינוע של חומרים כימיים ורעילים.

אבל לא צריך להרחיק לארצות האחרות כדי להיווכח בסכנות האלה. במדינת ישראל קיימת הבעיה הזאת כמלוא תריפותה. בארץ קיימים מאות מפעלים המייצרים ומאחסנים חומרים רעילים ומסוכנים, העלולים חס ושלום לגרום אסונות כבדים, בראש ובראשונה לעובדי המפעלים עצמם וכן לתושבים הגרים בקרבתם.

דוגמאות לכך נמצא מן הצפון ועד הדרום, בכל מקום שנחפש נמצא את הבעיה באופן החמור ביותר. בצפון הארץ, באזור המפרץ, נמצאים מפעלים שבהם מאחסנים חומרים כימיים רעילים, ובמקרה של פיזורם הם עלולים לגרום אסון. מפעלים אלה כוללים את חיפה-כימיקלים, דור-כימיקלים, בת-הזיקוק, חברות הגז, פרוטרום, גדות-פטרולימיה וחזות המכלים במל. אל נשכח שמסביב לכל המפעלים במפרץ קיימת אוכלוסייה גדולה — העיר חיפה רבתי וארבע הקריות מסביבה.

חברי הכנסת, אל נשכח שכמרכז הארץ ערים רבות מוקפות מפעלים שבהם מייצרים חומרים כימיים מסוכנים, או

אמקד עתה את הדברים בשאלת אחסון החומרים הרעילים בבאר-שבע ושינועם ברכבת. באזור התעשייה של באר-שבע, בקרבת אזור מגורים צפוף, מאוחסנות ללא אמצעי בטיחות מכולות של מפעלי התעשייה הכימית של רמת-חובב. המכולות מכילות חומרים רעילים מסוכנים מאוד. השטח שבו מאוחסנות המכולות, לדברי המתכנן של מחוז הדרום של משרד הפנים, אינו מבוקר ואין קיימים אמצעי בטיחות נגד שרפות, פליטות של גזים וכל מפגע אחר. כפי שידוע, העיר באר-שבע עמוסה במטדרים אקולוגיים, ואחסנת חומרים אלה מגבירה עוד יותר את הסכנה האקולוגית. לאחרונה התבשרנו, שבתחנת הרכבת עצמה מאחסנים חומרים רעילים, לעתים מעבר ליממה. קיימות בתחנה זו פעולות שינוע רבות-היקף מכל המפעלים באזור. מפעלים באזור אינם מעבירים את החומרים ליעד הסופי, הם מובילים את החומרים לתחנת הרכבת בבאר-שבע, ושם פורקים ומעמיסים אותם מחדש. גם מצפון הארץ מועברים חומרים רעילים לתחנת הרכבת בבאר-שבע, ולעתים החומרים האלה מאוחסנים ימים אחדים.

קיימת סכנה מעצם שינוע החומרים הרעילים במשאיות בדרכים ההומות אדם במרכז של בירת הנגב. פורסמו אומנם תקנות לגבי הובלת החומרים הרעילים, בין היתר נקבע שרכב המוביל חומרים רעילים חייב בתפוצת משלוח, בשילוט מיוחד, בזמן ובמסלולי הנסיעה. אך יש סכרה, ויותר מסכרה, שנושא האכיפה לוקה בחסר והתיאום אינו יעיל. לכן יש לעשות הכול כעוד מועד למניעת אסון. הבעיה חמורה גם מעצם האחסון של חומרים רעילים בתחנת הרכבת — אזור הומה אדם, מרכז העיר — ויש לזכור שבתחנת הרכבת של באר-שבע קרו כמה פעמים תאונות שבהם נותקו קרונות והתרחקו בתחום התחנה. כתוצאה מכך נשפכו בתחום התחנה עצמה חומרים שונים, חומצות ופוספטים. דרך נס אירע שהרכבות הובילו חומרים לא מסוכנים. ניתן לשער מה היה קורה אם במקום חומרים אלה היו מובילים חומרים מסוכנים, חומרים רעילים.

בשל האחזקה הלקויה של הרכבת ורמת הבטיחות שלה יש כאן פוטנציאל גדול לתאונות. יש לבחון סוגיה זו מכל הבחינות ומכל הכיוונים, ובמיוחד את שאלת הובלת הפסולת הרעילה. והשאלות הנשאלות — בעצם, המתבקשות מאליהן — הן, האם יש הכרח לאחסן פסולת רעילה בתחנת המרכזית בבאר-שבע ומדוע אין משועים את הפסולת ומאחסנים אותה בתחנת ביניים ולא במרכז העיר?

היש חוקים או תקנות, המסדירים שאלת שינוע חומרים רעילים מסוכנים באמצעות הרכבת? אם אין, ולמיטב ידיעתי אין חוקים כאלה, המתייחסים לשינוע באמצעות רכבת, יש לפעול לאלתר לחקיקה מתאימה ולהסדרת הנושא ולאחר מכן יש לאכוף ולפקח על האכיפה, וזאת כדי להבטיח את שלום הציבור.

אחסון החומרים במרכז העיר ושינועם במרכזים הומים אדם מסכנים יום יום ושעה שעה את תושבי באר-שבע. יש לפעול לאלתר לנטרול הסכנה, ויפה שעה אחת קודם. תודה רבה.

הי"ד ח' גרוסמן:

תודה לחבר הכנסת עובדיה עלי, אבקש משר הפנים להשיב על הצעות לסדרהיום.

הפנים י"ח פרץ:

גברתי הישבת-ראש, כנסת נכבדה, נושא רגיש זה אינו שייך באופן ייחודי למשרד הפנים; הוא שייך בצורה זו או זו לעוד שמונה ואולי עוד תשעה משרדי ממשלה.

גברתי הישבת-ראש, אני מקווה שהכנסת תדון ותתייחס לשלש הנקודות שהזכרתי, ואם נגן על איכות חייו, יהיה זה שכרנו.

הי"ד ח' גרוסמן:

תודה רבה לחבר הכנסת דוד דיניו. רשות הדיבור לחבר הכנסת עובדיה עלי.

עובדיה עלי (הליכוד):

גברתי הישבת-ראש, כנסת נכבדה, הטיפול בפסולת ובחומרים רעילים ברמת-חובב, נדון בהרחבה מעל כמה הכנסות. ועדת הפנים ואיכות הסביבה ייחדה לו ישיבות אחדות, ודיונים ממצים בסוגיה זו התקיימו גם במסגרות נוספות. אך למרות האיום החמור מעצם הריכוז של חומרים רעילים בקרבת בירת הנגב, אין מודררים לאמץ את המסקנות המתבקשות שפורטו בוועדת הפנים, ועד היום ממשכים לקבור את הפסולת הרעילה ברמת-חובב.

תפקיד האזור המתוכנן הוא, קודם כול, לשמש כאתר לטיפול, לפירוק ולנטרול של הפסולת, להביאה למצב שלא תהיה רעילה ולאחר מכן לקבור אותה. לצורך עד היום אין מתקנים לטיפול ולנטרול של החומרים הרעילים. לכן מה שנעשה היום הוא חמור ומסוכן — קוברים פסולת רעילה ברמת-חובב בלי שמטפלים בה קודם לכן. נשקפת סכנה חמורה לתושבי האזור, אך מעבר לזה נשקפת סכנה חמורה למי התהום מעצם קבורת פסולת רעילה לא מנוטרלת, ועל כך עלינו להתריע ולתבוע טיפול דחוף לאלתר, ללא השהיות נוספות.

עלי להוסיף, שבמצב אופטימלי האתר יספיק ל-4 — 5 שנים בלבד. אם כן, מתעורר הצורך בהתחלת תכנון של אתר לשנים הבאות. מתוך ניסיון העבר ידוע, שהליכי האישור וזמן התכנון-נמשכים זמן רב. על כן עלינו להתחיל כבר עתה בתכנון האתר הבא. בשנים האחרונות המפעלים המייצרים פסולת רעילה מתרכבים וכמויות הפסולת גדלות. לאחרונה הוקם מפעל "אינטל" בירושלים, ובקרוב יחל לפעול מפעל National Semi-Conductor במגדלי-העמק, שני מפעלים גדולים המייצרים פסולת רעילה רבה. אם לא ננקוט את כל הצעדים הנחוצים, נעמוד במצב קשה.

יש להזכיר שהברכות הקולטות את השפכים ממפעלי התעשייה ברמת-חובב עומדת להתמלא בימים הקרובים. אין שטחים לבריכות נוספות. הדבר יגרום להזרמת השפכים בנחל-הבשור, הזרמה שתביא לזיהום הנחל לכל אורכו ולזיהום נוסף של מי התהום. אני קורא לצה"ל לוותר על שטח של 250 דונם לצורך זה, כי אם לא כן, מעצם הזרמת חומרים רעילים לנחל-הבשור יהיה אסון אקולוגי ממש. פתחתי בכך משום שלא נעשה די ביישום ההמלצות. הזמן קצר והמלאכה מרובה.

הבעיה אינה מתמקדת רק ברמת-חובב. גם בתעשייה וגם בחקלאות יש כמויות אדירות של פסולת רעילה שלא מגיעה לטיפול, לפירוק ולנטרול. חלקה וזרמת בבית, תופעה שגורמת לנוק רב למערכות ביוב ולאזור ההזרמה. יש בעיות של שפכים בים ובהם חומרים רעילים ופסולת רעילה. אין חוק המחייב להעביר פסולת רעילה לרמת-חובב. חוק רישוי עסקים יכול להעמיד תנאים שונים להפעלת העסק, אולם אין בחוק כל סעיף שעל-פיו אפשר לחייב את בעל המפעל לדאוג לסילוק מבוקר של הפסולת הרעילה. יוקר ההובלה, השינוע והאחסנה ממריצים את בעלי המפעלים לקבור את הפסולת המסוכנת בחצרות המפעלים או להשליכה לוודיות ולשטחים פתוחים. מכך נשקפת סכנה חמורה. יש לדאוג לחקיקה מתאימה ולאכיפה מסודרת. לא ארחיב את דברי בסוגיה זו, שכאמור, דשנו בה ארוכות, ואסתפק בהערות קצרות אלו.

דן תיכון (הליכוד):

לכן הוא נופל בין הכיסאות.

היו"ר ח' גרוסמן:

לא הודעת מהי הצעתך.

דן תיכון (הליכוד):

אני מבקש להסיר את ההצעה מסדר-היום.

— — שעתיד כפני פיתוח וגרם לזיהום אוויר. מדי פעם בפעם היו תושבי באר-שבע מתעוררים בבקרים ומוציאים עצמם שקועים בתוך ענן מזהם, והם חשו קשיי נשימה. המפעל עמד בפני התרחבות ואז הגו את הרעיון להקים אזור תעשייה לתעשיות כימיות. נתבקשנו לאחר את המקום, אדוני השר, ואכן ידענו שצריך להוציא את המפעלים האלה מבאר-שבע ולמקם אותם באזור שומם כנגב. הרחקנו לכת, כמדומני עד לצומת של משאב-ישיבה, ירושם ובאר-שבע, מקום המרוחק כ-20 קילומטר מבאר-שבע. שם הוחלט להקים את אזור התעשייה שנקרא היום רמת-חובב. אלא שחשב משהו באותה תקופה שהאזור, המרוחק 20 קילומטר מבאר-שבע, הוא רחוק מדי, ואז החלו לחצים של גורמים שונים.

מה שקרה כפועל הוא, שהאזור הזה, במקום שיועקף אל עבר המדבר ויורחק מבאר-שבע, החל מתקרב יותר ויותר לעיר באר-שבע. כך יצא שכשיבנה המסכמת אותה האתר שבו נמצא אזור התעשייה, שנקרא רמת-חובב, כעבר הוא היה מרוחק כ-10 קילומטרים מבאר-שבע, והיום המרחק הזה הוא קטן יותר. לפני 11 שנה, משאנחר לבסוף האזור הזה, אמרתי שעוד כ-10 — 15 שנה יכאור ויאמרו שצריך לאתר אזור תעשייה חדש לרמת-חובב, כי אזור זה כבר ימצא כפרברי באר-שבע. ואכן, זה מה שקורה.

לא הייתי עולה על הדוכן לספר את הדברים האלה אלמלא ראיתי שהדברים האלה נעשים גם היום. אחד הנואמים העלה את הנושא של מפעל "אינטל". אנחנו מקימים אזור תעשייה בירושלים "אינטל", והוא נמצא בתוככי אזור מגורים. כבר היום הוא מהווה מטרד סביבתי. אתה יודע זאת, אדוני השר, שמעת על כך.

אני שואל את עצמי: מתי נלמד לקח, מתי נשכיל לחנן את התעשייה שלנו לטווח של עשרים שנה, לפני שאנו ניגשים לפתח אתרים? יש לנו היום בעיה של פסולת רעילה. כולם מומחים במדינת ישראל לפירוק הפסולת הרעילה. צריך לפרק אותה ולא יודעים איך לעשות זאת. ושוב, כמקום להתבסס על מחקרים וניסיונות של זרים, מחפשים מומחים מקומיים — ואין כאלה. ומה שיקרה הוא, שיעשו ניסיונות ברמת-חובב, ולא יצליחו. מה שצריך לעשות הוא פשוט לפרסם מכרז בן-לאומי, ובעזרת מטבע-חוק להקים את האתר שיטפל בפסולת הזאת.

בסיכום אני יכול לומר, שהמיקום הוא משגה, אסור להיכנע בדברים כאלה. והלוואי שנלמד את הלקח.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה לחבר הכנסת דן תיכון.

אני מבינה, שיש הצעה להעביר את הנושא לוועדת הפנים ואיכות הסביבה ויש הצעה שנייה להסיר את הנושא מסדר-היום. אני שואלת את המציעים, האם הם מסכימים להצעת השר להעביר את הנושא לוועדה.

דוד דנינו (חזית דתית לאומית):

אני מסכים.

עובדיה עלי (הליכוד):

אני מסכים.

שר הפנים י"ח פרץ:

מכל מקום, משרד הפנים הכין ועיבר הצעת החלטה מעשית ומפורטת והגיש אותה לראש הממשלה. משרד ראש הממשלה עבר על הצעת ההחלטה, אימץ אותה, ועתה ראש הממשלה הניח את ההצעה על שולחן הממשלה. למעשה כבר בישיבה האחרונה של הממשלה היתה ההצעה מונחת על שולחנה. אבל בגלל אריכות הדיון בנושא התקציב לא הגענו לסעיף הזה. אני מניח, שכשיבנה הקרובה של הממשלה, ביום ראשון הבא, הנושא יידון באריכות ובצורה יסודית.

אי זואת, הייתי מציע להעביר את הנושא לוועדה וממליץ לוועדה שלא להתחיל לדון בו מיד במשך תקופה מסוימת קצובה, עד אשר תשמע הוועדה מה נדון בישיבת הממשלה, מה סוכם ומה מוצע כהחלטה מעשית.

היו"ר ח' גרוסמן:

לאילו ועדה אתה מציע להעביר את הנושא?

שר הפנים י"ח פרץ:

לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.

עובדיה עלי (הליכוד):

שינוע באמצעות הרכבת — זהו נושא שקשור למשרד התחבורה.

היו"ר ח' גרוסמן:

הצעה אחרת לחבר הכנסת דן תיכון.

דן תיכון (הליכוד):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, לפני 11 שנה החלטנו לרכז את התעשייה הכימית ברמת-חובב. הרעיון היה להקים מרכזי תעשייה אזוריים. הקמנו כמה אזוריים כאלה, וחלק מהם אפשר לראות היום במקומות שונים בארץ. אחד מהם נקרא רמת-חובב.

מה היה הרקע להחלטה באותה תקופה?

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת דן תיכון, אבקש את סליחתך. קודם כול, גלה לנו מהי ההצעה האחרת, ואחר כך תנמק אותה.

דן תיכון (הליכוד):

אני מציע לקיים דיון בוועדה.

היו"ר ח' גרוסמן:

ההצעה הזאת כבר הוצעה.

דן תיכון (הליכוד):

אני מציע דיון במליאה.

היו"ר ח' גרוסמן:

זו היתה הצעתו של המציע. אתה יכול להציע רק להסיר את הנושא מסדר-היום. לא בכדי שאלתי מהי הצעתך האחרת. כל חבר הכנסת שעולה להציע הצעה אחרת חייב להודיע מהי ההצעה האחרת, שאם לא כן אין לו זכות לעלות על הדוכן, לדבר ולנצל את חמש הדקות.

דן תיכון (הליכוד):

אמת ונכון, כך כתוב בתקנון.

הרקע הוא, שהיה מפעל כימי די גדול בבאר-שבע בשם "מכתשים" — —

ה צ ב ע

כעד ההצעה להעביר את הנושא
לוועדת הפנים ואיכות הסביבה — רוב
כעד ההצעה שלא לכלול את
הנושא בסדר-היום — 1
ההצעה להעביר את הנושא לוועדת הפנים
ואיכות הסביבה נתקבלה.

ג. לשכת היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה

עבד-אלוהב דראושה (המערך):
יש דבר כזה?

היו"ר ח' גרוסמן:
חבר הכנסת דראושה, יש לך רשות דיבור אחר כך. ראיתי
אותך ברשימה.

אמל נסראלדין (הליכוד):
חבר הכנסת דראושה, או שתלמד את הנושא ותדבר מתוך
ידע או שתיתן לי לגמור. אחר כך תשיב. אתה רשום לרשות
הדיבור, לא?

לא רק זה, חברי הכנסת — אני אומר זאת לכל חברי הבית,
ללא הברל. בתקופה הזאת של היועץ הנוכחי והלשכה הנוכחית
נפתח הדבר הטוב ביותר לערביי ישראל, אשר מקרב גם בין
יהודים לבין ערבים במדינה — עניין החאג' למכה. למה לא
לומר תודה? למה לא להכיר בזה? בגלל כל מיני השקפות של
החברים צריך לשלול מה שעשה היועץ הזה והמשרד הזה?
חבל, זה לא מתאים. צריך להכיר בעובדות, שהלשכה הזאת
קידמה הרבה את הנושא הערבי.

עוד דבר אני רוצה לומר לכם. כאשר הוחלט על הקמת
הלשכה ועל יועץ לראש הממשלה לענייני ערבים, רצו לתת
שוויון מלא לערבים במדינה, ואני אומר לכם אין.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אין היום שוויון מלא?

אמל נסראלדין (הליכוד):
התחילו מאז. אני אומר שיש שוויון ואני אוכיח לך שיש
שוויון.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
בייחוד עם ראש הלשכה הזה.

אמל נסראלדין (הליכוד):
בסדר. הרי יודע למה את מתנגדת. ראש הממשלה וכל
ראש ממשלה קבע שיש צורך ביועץ לענייני ערבים, אכל קבע
גם לכל נושא אחר יועץ. יש יועץ לראש הממשלה בענייני
ביטחון, בענייני הסברה, בענייני כלכלה, ככל מיני נושאים
אחרים. בגלל החשיבות של הנושא, הוא קבע שגם בתוך
משרדו יהיה לו יועץ. אינני יודע למה ה"עליהום" הזה לחסל
את הלשכה במשרד ראש הממשלה ולהעביר אותה ממשרד
ראש הממשלה לשר במשרד ראש הממשלה. אני לא חופס למה
— כל עוד ראש הממשלה הוא הכתובת האחרונה, הוא האדם
שקובע את המדיניות בסופו של דבר. למה להוריד את הסקטור
הערבי מיועץ לראש הממשלה ולהעביר אותו לשר בממשלת
ישראל שיהיה ממונה על זה? הייתי מוכן לקבל, לו היה ידידי,
השר עוזר ויצמן. מכאן לממשלת ישראל הצעה האומרת
לממשלה: שמעו נא, רבותי, הגיע הזמן שיהיה שר ערבי,
שיעמוד בראש משרד, לא לתיאום אלא לטיפול ממשי בבעיה

היו"ר ח' גרוסמן:

נצביע על שתי ההצעות זו מול זו. אני מבינה, חבר הכנסת
דן חיון, שבמסגרת חמש דקות היה קשה לשכנע שצריך
להסיר את הנושא מסדר-היום.

היו"ר ח' גרוסמן:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לדיון על הנושא: לשכת
היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה. רשות הדיבור
לפנתח, חבר הכנסת אמל נסראלדין.

אמל נסראלדין (הליכוד):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, לא בפעם הראשונה
עולה לשכת היועץ לדיון. לפי מיטב זיכרוני, בכל פעם שהיו
בחירות והוקמה ממשלה, ראש הממשלה אישר את אותה
לשכה — לשכת היועץ לענייני ערבים. אני חושב שכצדק עשו
זאת ראשי הממשלות, העם כולו והכנסת בראשו, כדי לענות על
הציפיות של הערבים, כדי שהם ירגישו שהם שווים וכדי
שיקבלו את הזכויות שלהם.

אני זוכר, רבותי חברי הכנסת, שמייד עם קום המדינה
החליט ראש הממשלה דוד בן-גוריון למנות שר מתאם, הוא
מינה אז את המנחם בבור שיטריי. הוא היה אז שר לענייני
מיעוטים במדינת ישראל. זה היה שמו, זה היה תפקידו וכן הוא
פעל במשך שנים מספר, עד שראש הממשלה ראה, שקיום שר
לתיאום בענייני ערביי ישראל פוגע ממש במהות העניין הערבי
במדינה ולא מקדם אותה. לכן החליטו להקים לשכה, כדי
שתייעץ לראש הממשלה, תאמר לו מה הולך מבחינה מקצועית
בשטח: להביא את העניין לראש הממשלה ממקור ראשון,
מקצועי ראשון, שהוא מטפל ישירות, שומע ישירות, לומר את
כל הבעיות.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

אנחנו ב-1985 ולא ב-1948.

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת דראושה, אתה רשום אחר כך.

אמל נסראלדין (הליכוד):

חבר הכנסת דראושה, אני יודע שאתה רוצה למחוק את
לשכת היועץ. אני יודע. אני יודע גם למה.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

זה לא סוד.

אמל נסראלדין (הליכוד):

זה עניין עקרוני, זה לא עניין טל-מה בכך. האמת היא, כפי
שאמרתי, שכל ראשי הממשלות חייבו את הלשכה, והלשכה
עשתה עבודה נהדרת.

אני רוצה לומר לכם, רבותי, במיוחד לאחר שדיבר ידידי
דראושה — אל תהיו כפויי טובה. בתקופה של לשכת היועץ
הנוכחי והיושבת-ראש שלה לא הפקיעו דונם אדמה אחד. כל
הלשכות פעלו למען קידום הציבור הערבי, אבל הלשכה
הנוכחית בתקופתה לא רק שלא הפקיעה אדמות אלא החזירה
אדמות לערביי ישראל. לא עיקלו אדמות ווקף. להיפך, החזירו
את מסגד חסן-בן, קנו אותו בתקופה הזאת.

"להוריד מסדר-היום את ההצעה שלך ולחכות עד אשר ההצעה הכוללת, המוגשת לראש הממשלה, תעבור את החלטת הממשלה ותעלה לדיון". אם כן, כבוד השר מכיר בצורך להחזיר את העניין כולו לממשלה. בממשלה הוא יקבל אישור לשניים, למה שהוא רוצה לעשות, ואז תהיה גושפנקא רשמית, חוקית, של ראש הממשלה או של ממלא מקומו ושל הממשלה כולה, וכל דבר יבוא על מקומו בשלום.

אדוני השר, התבשרנו אתמול בכשורה דעה מאוד בשורה לא טובה — שכבודו החליט לסגור את העיתון "אל-אנבא".

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
האם זה אסון לסגור את העיתון "אל-אנבא"?

אמל נסראלדין (הליכוד):
האם אתה רוצה לשמוע את האמת? — זה אסון. אסון. אינכם יודעים על מה אתם מדברים. אתם יושבים בכנסת ישראל ומנהלים את החיים כפי שאתם רוצים. אני חושב שהעיתון "אל-אנבא", אף שהיו לו הפסדים, שירת את המדינה, שירת את כל ממשלות ישראל ושירת את חברי הכנסת. אדוני השר, אני רוצה להראות לך כמה תמונות של חברי, חברי הכנסת הערבים, יש בעיתון הזה.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
ערבים כן, אבל לא — — —

אמל נסראלדין (הליכוד):
אתה לא צריך שיעלמו אותך. אתה פוטוגי גם כלי זה. 30 איש עבדו בעיתון "אל-אנבא". בתוך 24 שעות הם "עפו". מדובר ב-30 איש. האם זה צודק? היה צריך לתת להם שהות של חודש לפחות, אם לא חודשיים או שלושה חודשים. היה צריך לתת להם זכות להגן על עצמם. מה הם יעשו? כולם כעלי משפחות.

לסיים, אדוני השר, קראתי את התוכנית שלך. במקרה היא נפלה לידי. לא נתן לי אותה לא העוזר שלך ולא איש אחר. אני חושב שלגבי הסעיף הראשון יש חילוקי דעות בינינו. אתה אומר שיש לטפל בערביי ישראל ישירות באמצעות משרדי הממשלה בכל תחומי הפעילויות הממשלתיים ובלא כל גורם מתווך, נוהל זה לזה של האזרחים היהודים.

לחברי הכנסת שמעוניינים לדעת את האמת אומר: אין מחלקות לענייני ערבים. זאת סתם אמרה. יש רק שתי מחלקות לענייני ערבים בארץ, במשרדי הממשלה, גבוחי היושבת-ראש. האחת — במשרד הדתות. אי-אפשר לבטל את המחלקה הזאת, כי יש יהודים, מוסלמים, נוצרים ודרוזים. צריך מחלקה. יש גם מחלקה במשרד החינוך. שיקום חבר כנסת אחד ויגיד שיש מחלקה ערבית נוספת. אין. הערבים כלולים ברשימה של כל משרדי הממשלה ומקבלים שירות ממשדי הממשלה, בלי תיווך. ראשי המועצות הערבים עשו עבודה נהדרת במשרד הפנים ובכל משרדי הממשלה, בלא תיווך. מה כל הרעש הזה על מחלקות ערביות? אין מחלקות ערביות. לשכת היועץ לא באה במקום משרדי הממשלה. היא באה ליעץ לראש הממשלה. היא באה לומר לראש הממשלה מה קורה בשטח. מדינת ישראל נמצאת במצב של מלחמה מתמדת במזרח התיכון. לא על כל דבר אפשר לכתוב ולא כל דבר אפשר לומר בפומבי. יש דברים שונים. האם אסור שיהיה לראש הממשלה יועץ שיעץ לו ויגיד לו: בנאש זה זה דעתי כזאת וכזאת, או: כך צריך להיות?

הערבית במדינה, כאשר יש לו היועצים הכלכליים שלו, יש לו כל מה שיש לכל משרד אחר, והוא יכול להביא תוכניות פיתוח, תשתית, תעשייה, בניית שיכונים, חינוך וכל מה שקשור בערביי ישראל.

אבל, להביא שר כדי לתאם בין המשרדים. בין השרים — זה לא יפתור את הבעיה ולא יענה על הציפיות של הערבים. אנחנו נהיה עדים לכך שלא נשיג את המטרה.

כל מי שיעץ לשר עוזר ויצמן — הטעה אותו. זה לא נכון. לו היה מציע את ההצעה שאני עמדת עליה, אני בטוח שיכול היה להקים את המשרד. או היינו יכולים לפתור את הבעיה כליל ולבטל את הנושא הזה. שיש ערבים, יש יהודים, יש דרוזים, יש כל מיני עדות בארץ. המצער הוא, שבמקום שהשר עוזר ויצמן יביא לנו תוכנית, הוא רק הודיע על כך שיש לו תוכנית. יש סיכוי רב, לכל הדעות, שהוא יביא את ההצעה שלו לאישור ממשלת ישראל. אני מכבד את הרצון הזה ומקווה שאכן כך יהיה. אבל אני מבין מדוע הוזרז השר ויצמן בפיתוי עובדים. הרי לכל הדעות, אם הכנסת דנה בעניין מסוים — ואני רוצה לנגוע בעניין בית-הדין, כי אני מנוע מלדבר על כך — — —

אורה נמיר (המערך):

למה נקטת לשון רבים? אמרת שהשר ויצמן הוזרז בפיטורי "עובדים".

אמל נסראלדין (הליכוד):

מייד אפרט. וראו, זה לא רק העניין של גור-אריה, לא למשל, ראש הלשכה בחדרה פוטר. הוא לא בדרגת מנכ"ל. אני מבין שכאשר אדם הופך חבר בממשלה או מקבל בה תיק הוא רשאי לפטר את המנכ"ל שלו. זה לגיטימי. אך אין לעשות זאת בקלות. צריך לתאם את הדברים. חוקיסוד: הממשלה קובע שכל מקרה פיטורין צריך להיות מובא לידיעת ראש הממשלה או ממלא מקומו. אך אני מדבר על מנכ"לים. אני מדבר על עובדים כמו ראש הלשכה בחדרה, או אף עובד הלשכה — לא ראש הלשכה — בבאר-שבע.

עבד-אללה דראושה (המערך):

מאסלאמה.

אמל נסראלדין (הליכוד):

אתה חופשי לחשוב איך שאתה רוצה. צר לי שהשר עוזר ויצמן, הגדול, הציוני, מי שהיה ראשון הטייסים, האלוף בצבא, הולך לפי הטמפו שלך. זה מה שמצער אותי זה מה שכואב לי.

עבד-אללה דראושה (המערך):

זה עניין של אינטרס כללי. אינך מבין את זה.

מאיר כהנא (תנועת כך):

של אש"ף, של עמאן.

אמל נסראלדין (הליכוד):

תאמר לו מלה, אדוני השר עוזר ויצמן, שכאן לא עמאן, לא רבתי-עמון. הוא טס לרבתי-עמון. זאת לא טיסה לרבתי-עמון.

האמת היא, שהוא היה צריך להמתין עד אשר יגיש את הצעתו לממשלה ויקבל את אישורה. אז כולנו היינו מכבדים את ההחלטה. אבל, הוא הוזרז לפטר, כיוון שערכ הבחירות הוא הבטיח לכמה אנשים שהוא יחסל את הלשכה הזאת. מי יגן על האנשים? היום מדובר בלשכה הזאת ומחר ידובר בלשכה אחרת. האם כך צריך לנהוג במדינה? אני חושב שהתשתית שלנו אינה כנויה להתנהגות כזאת.

אני מציע לידידי השר לחזור למה שהוא אמר בעבר. הוא אמר לי — ואני מצטט: "אני מציע לך" — הכוונה אלי —

רציני אחד בממשלה. איך הם יכלו ליעץ לראש הממשלה? מי שיוצא לפברק עובדות חדשות ולעשות היסטוריוסופיה, מובן שהוא יכול לקבוע עובדות בהבל-פה. אך המצב העובדתי עד עכשיו היה. שראשי הממשלה לא שעו, לא הקשיבו ולא שמעו עצות מיועציהם לענייני הערבים.

יש הסבורים, ובניהם גם יועצים לשעבר, שצריך לבטל את משרת יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים. אני עבדכם חושב, שהיא היתה מלכתחילה מיותרת. היא שימשה חץ בין האוכלוסייה הערבית ובין מוסדות המדינה. אין משרת יועץ לראש הממשלה לענייני מרוקנים, ולא לענייני תימנים, לא לענייני גרזונים ולא לשום עניין אחר. יש יועצים מקצועיים לפי הנושא; יש יועצים כלכליים, יש יועצים מדיניים. אין יועץ לראש הממשלה לענייני הדרוזים, ולא שמענו דרישה כזאת. אך על חשבון האוכלוסייה הערבית כולם נדיבים ורוצים להחזיק במתווך, באפוטרופוס, בין האזרח הערבי ובין המוסד האמור לספק את שירותיו באופן טבעי.

במקרים רבים משרד היועץ רק סיבך את התהליכים הרגילים והוסיף שלבי טיפול מיותרים. היה משהו מסממני האוטונומיה בלשכתו של היועץ לענייני הערבים, אך לא לערבים. אחד הפרדוקסים הוא, שעזר ויצמן בא ומציע אינטגרציה של האוכלוסייה הערבית, ואומרים לו: אתה מציע אוטונומיה לערבים. למה? כי תופיק זימד אמר משהו כזה בשנת 1975. הרי אין דברי הכל גדולים יותר מן התביעות האלה.

האוכלוסייה הערבית נאבקת על אינטגרציה ועל שוויון. על שוויון אזרחי, על כבוד לאומי תוך שמירה על הייחוד הלאומי והתרבותי. היא איננה נאבקת על כך שיהיו חוליות חיוך וחוליות בנינים בינה לבין הממסד, ולא על הפרדות ממדינת ישראל. מי שממציא את הדברים האלה כוונתו היא להזיק הן לציבור הערבי והן למדינת ישראל.

בני שליטא (הליכוד):

אין היום שוויון?

מאיר כהנא (תנועת כך):

אין היום שוויון. והוא צודק בזה. זו מדינה יהודית, וחוק השבות חל אך ורק על היהודים. איזה שוויון?

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת כהנא, אני מבקשת שקט.

מחמד ותד (מפ"ם):

ביטולה של הלשכה, על כן, הוא צעד חשוב.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מאיר כהנא (תנועת כך):

אני צודק, נכון? אין שוויון.

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת כהנא, אני מבקשת שלא לצעוק.

מחמד ותד (מפ"ם):

זה צעד חשוב, אך אינו מכריע. סנונית אחת אינה מבשרת עדיין את בוא האביב. השינוי צריך להתבטא בתוכנית מקיפה לשוני המדיניות כלפי האוכלוסייה הערבית, והיא צריכה להתבטא בראש ובראשונה בהגשמת הסעיפים הקואליציוניים ההלולים בהסכם על הקמת הממשלה. לא שמעתי מהפוחת אף לא מלה אחת על הנושא הזה.

אני לא מבין מה הרעש הזה שקם סביב הלשכה הזאת. אני יכול לומר לכם, רבותי, שהלשכה עשתה עבודה נהדרת בהנחייתם של ראשי כל הממשלות. בהנחיית ראשי הממשלות עשתה הלשכה עבודה נהדרת. עזרו לברואים, עזרו לדרוזים, עזרו למוסלמים, עזרו לנוצרים. לא השאירו דבר שלא חיקנו אותה, שלא דחפו אותה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

רואים את התוצאות המציניות. תראה איך יש שוויון. לא צריך מישור שיטפל בערביי ישראל.

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת רן כהן, אל תנאם נאומים ממקומך.

אמל נסראלדין (הליכוד):

אני מבין שאתה מושפע מההתקדמות שישנה בלבנון. שישנה במצרים. אתה מושפע מהדברים שם. נכון?

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת רן כהן, בבקשה ממך.

אמל נסראלדין (הליכוד):

דע לך, ידידי היקר, שכל מי שאומר במדינה הזאת שהוא לא התקדם, הוא מחטיא את המטרה ועושה עוול למדינה. לכן אני מסיים בתקווה, שכבוד השר יביא את העניין למשרד ראש הממשלה, לתיאום בממשלה, ואנחנו נכרך על החלטה חיובית שתהיה למען ערביי ישראל.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה לחבר הכנסת נסראלדין. חברי הכנסת, ועדת הכנסת קבעה שעתיים לדיון בנושא הזה. אנו עוברים לדיון. ראשון המשתתפים הוא חבר הכנסת מחמד ותד, ואחריו — חבר הכנסת בנימין בן-אליעזר.

מחמד ותד (מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש חברי הכנסת, השר עזר ויצמן הביא לממשלה מידה רבה של רצון טוב להתמודד, אולי בפעם הראשונה, עם בעיות הציבור הערבי. רצון טוב עדיין איננו תוכנית. רצון טוב לא בהכרח יביא לתוצאות טובות. עוד לא ראינו כמה בדיק מדובר. אך אי-אפשר להתכחש לעובדה, שמהשר עזר ויצמן יש ציפיות רבות לא רק בציבור הערבי, אלא גם בציבור היהודי. אינני חשוד בכך שאני חבר במפלגתו או בסיעתו, אולם דברים כנים צריכים להיאמר. הציפיות האלה הן הרבה מעבר לביטולה של לשכת יועץ ראש הממשלה לענייני הערבים.

הנה שמענו בפירוט מחבר הכנסת נסראלדין על תפקידיו המגוונים והחשובים, כמעט הגורילים, של יועץ זה ושל יועצים אחרים, אך הוא התעלם מהעובדה, שכמעט כל היועצים לא הצליחו להביא אף לא ממשלה אחת לקיים דיון רציני אחד בבעיותיהם של ערביי ישראל. אחד היועצים המפורסמים הפרופסור משה שרון, העדיף לחזור לאוניברסיטה, משום שכמשך שנתיים תמימות לא הצליח אפילו להיפגש עם ראש הממשלה, ואיך הוא יכול היה ליעץ לו כלל?

קריאה:

זה פשוט לא נכון.

מחמד ותד (מפ"ם):

גם קודמו התפטר לאחר שלא הצליח להביא אפילו לדיון

מאיר כהנא (תנועת כך):
אורו!

מחמד ותד (מפ"ם):

אנו מאמינים שעוד נכון לנו תפקיד מגשר בין מדינת ישראל לבין העם הערבי הפלשתינאי ושאר עמי ערב. אמונה זו מחייבת את הממשלה, אדוני השר, לסייע בידינו למלא שליחות זו על בסיס של אמינות, נאמנות וכבוד הדדי. אנו רוצים שביטויי כוונה לא ייהרסו ועץ שיישתל לא ייעקר, כפי שקרה בסכנין לפני שבוע.

תוכניתך עדיין לא עמדה במבחן כלשהו, היא רק בראשית הדרך. אנחנו מקווים ומבטיחים מצדנו לסייע לכל אלמנט חיובי בה, עלימנת שבונה חיים משותפים כאמת וניפטר סוף סוף מאותם יוצאים-דועצים לרוב.

הי"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה, רשות הדיבור לחבר הכנסת בנימין בן-אליעזר, ואחריו — לחבר הכנסת עוזי לנדאו.

בנימין בן-אליעזר (יחד):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, לפני כמה שבועות געשה הארץ ורעשה. כולם היו מרותקים למקלטי הטלוויזיה, לרדיו ולעיתונות. היה מי שנבוכך, היה מי שכעס, היה מי שרתח. אני מתייחס להחלטתו של חבר הכנסת דראושה לצאת ולנאום בפני המועצה הלאומית הפלשתינאית.

אינני רוצה להיכנס לשאלה האם היה לו סיכוי להיכנס לירדן, ואם היה נכנס — האם היה לו סיכוי להופיע, ואם היה מופיע — האם היה שמץ של סיכוי שדבריו ישפיעו. בעיני חלק זה אינו חשוב היום. החלק החשוב יותר הוא מדוע החליט חבר הכנסת דראושה מה שהחליט. האם הוא ביטא את משאלות לבו או את משאלות לבה של האוכלוסייה הערבית בישראל?

לא התרגשתי ממעשהו של חבר הכנסת דראושה. בסתר לבי אף שמחתו, כי אותי לא עניין מעשהו של דראושה. הוא רק סימפטום. אותי עניין התהליך, זאת שאלת המהות. מה ציינו? מה חשבנו? מה קיוונו? האם כאמת האמנו והשלנו את עצמנו שכאן צומח דור שיכול להזדהות עם החזון הציוני, עם הציונות? למה זה קרה?

אני חוזר ואומר: שמחתו, כי חשבתי שאולי אולי מעשה זה, שהוא חריג, יביא לכך שהשאלה שלגבינו היא קיומית ממדרגה ראשונה תעלה סוף כל סוף לדיון ציבורי. אחרי שלושים-ושבע שנים.

חבר הכנסת דראושה נסע, נתקע, לא נכנס וחזר, ושוב שקטה הארץ כארבעים יום. עד שבא חבר הכנסת נסראלדין והעלה נושא שולי לחלוטין, נושא היועץ לענייני ערבים, ונתן שוב הזדמנות להעלות את שאלות המהות, הנוגעות לעניינים של ערביי ישראל.

אני שואל: האם מעשהו של חבר הכנסת דראושה היה לא נורמלי לאדם, לציבור עצמו כווקוס, ציבור שחי במשבר זהות, שזכור שנעזב כמשך שלושים-ושבע שנים כלי מענה, כלי חשובה על שאלות יסוד, ציבור שחי רק עם עולמו הפנימי? האם גם כאן, כמו בהרבה דברים, לא אמרנו שהזמן יעשה את שלו? ואומנם, הזמן עשה את שלו, ומעשהו של חבר הכנסת דראושה הוא אחד הביטויים המתונים לרצונו של הציבור הזה.

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, זאת התוצאה של ההתעלמות, של הפחד, של החרדה ושל חוסר הרצון שלנו

לפני שבועיים הצביעה הממשלה נגד הצעת החוק שלנו לאיסור אפליה וגזענות, בטענה ששר המשפטים יביא ארטרטו לכנסת הצעה משלו.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
הוא לא יביא, אל תדאג.

מחמד ותד (מפ"ם):
איפה ההצעה הזאת?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
הוא לא יביא.

מחמד ותד (מפ"ם):

איך זה שחברים שהצביעו בעד החוק רק לפני שנה, לא התביישו להצביע הפעם נגדו על סמך הבטחת סרק שאיש אינו מקיים אותה, והגזענות משריצה, מבחילה ומשתוללת ויושבת בתוכנו, ואיש אינו ממנה. נוצר היום הרושם, לצערי הרב, שכאילו רק הערבים תובעים את הצעת החוק הזאת. האמת היא שגם הרבה הרבה יהודים תובעים אותה. זהו אינטרס של כולנו, יהודים וערבים.

אנו זקוקים, נוסף על כך, לתוכניות חינוך מתקדמות. שיחנכו את התלמידים היהודים לסובלנות ולדו-קיום, ויחנכו את הערבים להיות גאים בלאומיותם ואזרחים נאמנים למדינתם. התלמידים הערבים מתחנכים על כך שישראל היא מדינה משותפת לאזרחיה היהודים והערבים החיים בה. אלה הם יעדי החינוך. אך ההנחיה הזאת נעדרת, לצערי, ממערכת החינוך העברית. וכאן לא מדובר בסמנטיקה, אלא מדובר בדו-קיום של יום יום, בבניית העתיד המשותף. בלי זה, איך יכולה להיות אזרחות שווה? ואיך אנחנו נתפקד כאמת כאזרחי המדינה הזאת כולה?

גברתי היושבת-ראש, אנו דורשים מדיניות שתבטיח שוויון בתעסוקה, בדיוור, שיפטיקו להרוס בתים, שיקימו מוסדות ציבור ויפתחו השכלה, שירותי דוחה והינוך לדמוקרטיה, תוך שמירה על ייחודנו הלאומי והתרבותי. הציבור הערבי כגו והתפתח והוא מסוגל לעמוד על רגליו בלא אפטרורפסים ושומרי כשרות מטעם.

מאיר כהנא (תנועת כך):
אבל זאת מדינה יהודית.

הי"ר ח' גרוסמן:
חבר הכנסת כהנא, אני מבקשת שתפסיק להפריע. אם תמשיך ככך, אוציא אותך מהאולם.

מאיר כהנא (תנועת כך):
כבר תוציא אותי?

הי"ר ח' גרוסמן:
כן. אני קוראת אותך לסדר.

מאיר כהנא (תנועת כך):

מחמד ותד (מפ"ם):

"המברכר" הזה לא קיים בשבילי. אני רק שומע קולות.

מאיר כהנא (תנועת כך):

הי"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת כהנא, אני קוראת אותך לסדר בפעם השנייה.

צורך בכל אלו. כל אשר חייבים אנו לעשות הוא לנסות, ובכל מחיר, לגשת להתמודדות על בעיית המהות. ויחד נתמודד, לא נברח משאלות ולא נשלח את עצמנו בשום אשליות.

חשוב שיום זה יירשם ב"דברי הכנסת" כיום היסטורי, כי ייתכן שהוא יקבע את דרך חיינו יחד במדינת ישראל.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת עוזי לנדאו. ואחריו — לחברת הכנסת גאולה כהן.

עוזי לנדאו (הליכוד):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, משרת היועץ לראש הממשלה, מאז קום המדינה ועד אמצע שנות השבעים, היא פוליטיקאית בעיקרה, ותפקידו של היועץ במשך כל השנים האלה היה להבטיח את נאמנות הציבור הערבי בקלפי למפלגה השלטת אז. משנת 1977 ניטל עוקצה הפוליטי, והיועץ לענייני ערבים עושה את עבודתו מקצועית. עם כניסת מר פרס ומר ריצמן אל בניין ראש הממשלה —

מוחמד מיעאר (הרשימה המתקדמת לשלום):

משה שרון התפטר בזמן בגין — — —

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת מיעאר, אל תצחק.

עוזי לנדאו (הליכוד):

— הבטיח מר ריצמן, גם בשם ראש הממשלה, למר גור-אריה, כי כל שינוי לא יבוא במעמדו. ב-4 בינואר 1985 הופרה הבטחה זו. מנכ"ל משרד ראש הממשלה הזמין את מר גור-אריה והודיע לו על הדחתו מתפקידו. ב-28 בנובמבר 1984 ביקש מר ריצמן בכנסת להסיר את ההצעה בנושא זה מסדר-היום והבטיח לכנסת לחכות עד שההצעה תאושר על-ידי ראש הממשלה ותאושר בממשלה. אבל את צעד המדיניות הראשון, הדחת היועץ, מבקש מר ריצמן לבצע לפני שהנושא נדון בממשלה.

העיתונות מוסיפה פרטים על הכוונות המתוכננות מאחורי הקלעים. מסופר כי מר טמיר וסגנו מר שומר הניחו על שולחן השר מסמך, שתוכנו הודלף לעיתונות, ושמו: ארגון מחדש לצורכי טיפול באוכלוסיית ערביי ישראל. יש במסמך הזו שינויים ארגוניים, והחשוב בהם אולי הוא, שבמקום יועץ לראש הממשלה יהיה עוזר לשר בלי תיק, ויש שינויים מהותיים תוכניים: האחד — תחתית אמנה חברתית בין יהודים לערבים; השני — תוקם מועצה מייצגת של ערבים שתטפל בכעיותיהם ותסייע לגיבוש מדיניות, לתכנונה ולביצועה.

אין לפנינו שינוי קל-ערך, פורמלי. כוונת המהלך היא כנראה עמוקה: שינוי מדיניות הממשלה כלפי המגזר הערבי, כאשר בפנינו הצעד הראשון בלבד. ואין, לי לפחות, כל מושג מה הם הצעדים שיבואו אחריו. השר היום כוחר לעשות זאת עצמאית. מבלי להביא את יוזמתו לדיון בממשלה, כפי שצריך היה וכפי שהבטיח ולא קיים.

מר ריצמן מבקש ודאי לשנות את המצב הקיים בשל פגמים, ואין לכחד — יש בעיות רבות שצריכות לבוא על פתרונן, ושכולנו צריכים לעשות לפתרונן, אבל המסמך המודלף מדבר על בעיות שיש להן פתרון, או על בעיות חומריות. כל מגוון הבעיות האחרות, העמוקות, התרבותיות, הלאומיות, כל אלה לא זכו להדלפה. מה הן הבעיות האמיתיות? מה הם תהליכי היסוד שמהם צומחות הבעיות העיקריות במגזר הערבי? זהו מגזר השייך בתרבותו, בדתו ובנפשו לעולם

להתמודד עם אחת הבעיות הקשות והמסובכות שידעה המדינה. אינני בא ברגע זה לדבר על הפתרון. אני מנסה להסביר את התהליכים, פתרונות יכולים להיות כאלה או כאלה. אני מצביע על הצורך להתמודד. אנו ניצבים היום מול דור שונה, אחר, דור משכיל, דור שמתנכר למרות המשפחה, למרות האב, למרות החמולה. אנו עומדים מול דור שהוא דור של מרד הנעורים, דור שקשה לקנות אותו, דור שקשה לרצות אותו, דור שתובע את מקומו. אתו צריך להתמודד. ולו צריך לתת תשובות, לא ססמאות. לא פרוזות, אלא תשובות אמת. יהיו אשר יהיו. אך הן חייבות להתאים למודל החיים, שהדור הזה נאלץ לחיות בתוכו. מרובד בתושבי מדינת ישראל. הם נולדו כאן והם חיים וגדלים כאן, ויש להם מלאו הזכות לחיות כאזרחים שווים-זכויות ושווים-חובות.

על כן, השאלה איננה משרת היועץ לענייני ערבים. לדעתי, משרה זו אף הפכה למיותרת לפני יותר מעשר שנים. לכן, ביטולה הוא מחריב המציאות.

אין אני בא למחוח ביקורת. אף אשכח את היועצים עד היום הזה, כי אין ניתן היה לדרוש מהם דבר, כאשר אין ליועץ סמכויות ביצוע כלשהן ואין לו סמכויות אפילו לתאם בין זרועות המינהל השונות, הפועלות ברחוב הערבי? על כן אין פלא שמצד אחד המשרד הזה הפך להיות משרד של שחזרנות וחלוקת טובות הנאה למיניהן, ומצד שני — מאחר שרוצים לבטל את סמכויות המשרד — לרבים ממשרדי הממשלה משרד היועץ נותן אמתלה שלא לעסוק ישירות בבעיות האזרחים הערבים. מה שקורה במציאות הוא, שלשכת היועץ הפכה למחסום בין המערכת המינהלית לבין האזרח הערבי. זאת — כאשר עניינה והותנה של המערכת האדמיניסטרטיבית לתת את השירותים לאזרחים הערבים בדיוק נמרץ כפי שהיא נותנת לכל אזרח במדינת ישראל.

ואשר לטענה שהערבים שייכים לתרבות מיוחדת ולהם מנהגים מיוחדים ואזרח חיים מיוחד — אם אכן זה כך, ואני אומר זאת קצת בדיחותי הדעת, הדבר מצדיק את קיומו של מומחה אחד ליד ראש הממשלה או ליד הממשלה, שעיסוקו באמת בתרבות הערבים ומונהגיהם, אך אין זה מצדיק מערכת יקרה, שאין בה כל תועלת. יתירה מזה: במשך השנים התברר שהאלמנט התרבותי, הדתי, הוא שולי במערכת יחסי האזרחים הערבים והממשלה. האזרחים הערבים מיטיבים להכיר את דרך פעולתו של מינהל מודרני. הם מדברים עברית ואינם שונים במאומה מכל אזרח אחר. ועל כן, הטענה המקצועית כביכול, שזאת הסיבה לקיום משרד היועץ, אינה מתיישבת עם המציאות כבר שנים רבות.

התשובה היחידה שאני יודע, גברתי היושבת-ראש, היא השתלבות אמת. זו בעיית המהות, ואחרי צריך להתמודד. אין זו משימה קלה. היא קשה ומסובכת. היא אף נואת בלתי אפשרית. אך היום, יותר מכל זמן אחר, היא חייבת בהתייחסות הציבור, בהתייחסות הכנסת, בהתייחסות הממשלה ובתשובות ברורות, באמצעות כלים מתאימים, למצבם המיוחד של ערביי ישראל.

אין לי אשליות, גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, ולא אדרוש מהם להיות ציונים. גם לא אוכל לעולם לשנות צפונות לבם. כול אשר נוכל — אם נדע להכין הכלים כראוי, ואם נדע לתת לזה קדימות עליונה — הוא לשים לנו ליעד, שהם יהיו אזרחים נאמנים למדינת ישראל. לכן אין צורך כלל בקיומם של מוסד היועץ, אין צורך, אדוני השר, במחוזות ואין צורך במועצה מייצגת, גם אם היא מורכבת רק מערבים. אין

בישראלים שנואי נפשם. ההסתה הלאומנית שאנחנו עדים לה, יידיי האבנים, כיוזי המדינה דגלה וצה"ל הם הביטוי שהרחוב הערבי נותן לכל אותם תהליכים העוברים בתוכו. רק"ח והמפלגה המתקדמת לשלום הם הביטוי הפוליטי לתהליכים אלה בכנסת.

רכים בקרב הנוער הערבי בארץ חשים, כי את תרבותם הם מפתחים בצל כיבוש. אולי נקודה זו רצוי להוסיף הערת אגב: יש בינינו מדברים על כיבוש ותחושות כיבוש ביהודה ובשומרון בלבד, ואלה חברים רבים במפלגות בכנסת. אנשי חוג 77, יוני המערכה, "שלום עכשיו", טלו קורה מבין עיניכם: אותה תחושת כיבוש ואותה בעיה ערבית קיימת גם בגליל, ומי ששולח מביתו שבתחומי הקו הירוק מכריז תמיכה למועצה הלאומית הפלשתינאית או נפגש עם ערפאת אינו מרגיש פחות כבוש ממי שעושה אותם דברים ממקום מגוריו ביהודה ובשומרון.

יש עוד נושא אחד התורם לתחושת ניכור עמוקה של ערביי ישראל, והוא אי-השוויון בחובות, והגדול שבהם — הפטור מהשירות הצבאי. זהו אחד ממחולליה רבי העוצמה של תחושת הניכור מהמדינה, תחושת ניכור שנעשית בעידודה וביזומתה של המדינה. כי מי שאינו מתחייב לשמור עליה, להקריב למענה ולהסתכן בעבודה — לא יחוש כי הוא חלק ממנה, כי הוא שייך לה.

נוכח עומק הבעיות האלה, מציע השר ריצמן לתפוס את השור בקרני השיכון, בקרני הרווחה ובשאר בעיות חומירות, כאילו מאי-השוויון ברמת החיים נובעת המרירות של הציבור הערבי. אין לכך שחר. הסטטיסטיקה מצביעה על נתונים אחרים לגמרי.

האם המסמך שואל את השאלות הקשות באמת? מה הדבר התוכני שיביא להקטנת הניכור? מה הדבר שיביא להגברת המודעות הישראלית? מה השינויים המוצעים במערכת החינוך? על כל אלה אין תשובה.

אולי אצטרף להיגיון שבהצעת חברי, חבר הכנסת בנימין בן-אליעזר, שאפשר לבטל את לשכת היועץ כליל ולא לעסוק בשאלות היסוד של המדיניות, לפחות עתה. אבל, אם הריון הזה הוא קשה, אין לגעת בנושא הלשכה. אין לגעת בה כלל. אין היגיון כמה שמוצע. אדרבא, יש בכך סכנה עצומה, כי המועצה הערבים המועצת, שמציעים לנו להקימה כמו דינו, עלולה להיפך הגוף המייצג הרשמי ולכלי הביטוי רבי-העוצמה לרחשי לב ולהסתה לאומנית ולשאיפות התבדלות ממדינת ישראל. זהו מרשם להקמת הסוכנות הערבית לארץ-ישראל, על כל ההשלכות המסוכנות העלולות לנבוע מזה.

ומלה אחרונה: אפשר שהמצע טמון בשק אחר. חבר הכנסת עוזי ברעם הוציא ביום עיון של האגף למיעוטים במפלגת העבודה, שם אמר, ואני מצטט: "אני מאמין שיש פוטנציאל אלקטורלי גדול בקרב הציבור הערבי בארץ ואנו נעשה הכול לשיחוף פעולה הדוק עמם". ה"אני מאמין" הוא של עוזי ברעם — הביצוע הוא בידי השר ויצמן. בחזרה ל"מים טובים" של שנות התמישים והשישים. על יועציהם הפוליטיים.

עבד-אלוהב דראושה (המערכה):

גם אתה רוצה את הקולות של הבוחרים הערבים. גם אתה רודף אחרי הקול הערבי.

עוזי לנדאו (הליכוד):
אם היה לפנינו ניסיון להתמודד כהלכה עם שאלת המיעוט

האסלאמי הערבי הסובב אותנו ורוצה בחורבנו. מערכת החינוך הישראלית כמגזר הערבי הביאה במשך השנים להדגשת הערכים הלאומיים הערביים. אין בה פיקוח יעיל על המורים על תוכנית הלימודים ועל תוכן השיעורים.

אורה נמיר (המערכה):

מה אתה מדבר, חבר הכנסת עוזי לנדאו?

עבד-אלוהב דראושה (המערכה):

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות הדיבור נתונה לחבר הכנסת עוזי לנדאו.

אורה נמיר (המערכה):

אבל מותר לשאול. אני רק שואלת: אתה מכיר מקרוב את מערכת החינוך הערבי במדינת ישראל?

עוזי לנדאו (הליכוד):

הגברת נמיר, אשמח אם תציעי לדון על סדר-היום בכל נושא החינוך הערבי במדינת ישראל; אני אצביע בעד. את הדברים שאני אומר כרגע אני אומר לאחר שישבתי, בין השאר, עם יועץ ראש הממשלה לשעבר לעניינים ערביים, הפרופסור משה שרון, ששמו הוזכר כאן היום.

אני רוצה לומר, שהסכסוך הישראלי-הערבי, בנוסף על אלה, מוצג כסכסוך בין לאומיים. החינוך בארץ, אם כן, לא רק שאינו מגדיל את המודעות הישראלית בקרב רבים מן הצעירים הערבים, אלא הוא מחדד, לרוע המזל, את שייכותם למחנה אחר, והרגשות הלאומניים עולים כפורחים.

אמנון לין (המערכה):

אין מנוס מזה, הם שייכים לעם אחר.

עוזי לנדאו (הליכוד):

מאז 1967 גברה עוד חשיפות הציבור הזה לתקשורת, עזית בעיקרה, ממדינות ערב הסובכות אותנו. היום ניתן לקלוט כ-17 תחנות שידור ותחנת אש"ף, מ-1 עד 2 עיתונים בערבית — עד 1967 — צמח המספר בכ-10 נוספים, שבועונים ועיתונים במחוזות-ירושלים, עיתוני אש"ף וחזית הסירוב, הזורמים משם אל המגזר הערבי בתחומי הקו הירוק. יש ספרות הסחה המופצת ללא הגבלה, ובכללה פירושים לקוראן, חלקם אנטישמיים. יש ספרות ממוסדת אנטישמית, בכללה "הפרוטוקולים של זקני ציון" ו"מין קמפף".

מחמד ותד (מפ"ם):

על מה אתה מדבר? איפה אתה חי?

עוזי לנדאו (הליכוד):

חבר הכנסת ותד, אולי תאזין? תשמע ותלמד. אני חי במדינת ישראל.

מחמד ותד (מפ"ם):

איפה ראת "פרוטוקולים של זקני ציון" אצל ערביי ישראל? אתה סתם משמין.

עוזי לנדאו (הליכוד):

מדינת ישראל, רבותי חברי הכנסת, היא מדינה ציונית. נוכח הספרות הזאת, נוכח החינוך הזה בישראל, נוכח הקשר הקיים עם העולם הערבי והרעיונות המופצים משם, גדל, לרוע המזל, דור צעיר, שמדינת ישראל היא לצנינים בעיני רבים מבין, וכל מה שישראל מייצגת הוא בניגוד למה שהתפתח בלבו כאשר גדל בה. לרבים האמנה הפלשתינאית היא חזון, אש"ף — נושא, וערפאת הוא המלהיב את דמיונם כמי שמכה

אם יש פה בעיה של יועץ — היועץ הוא השר עזר ויצמן. זוהי הבעיה. ואם סגן שר החוץ, חבר הכנסת רוני מילוא, יעץ לי כאן, מעל הדוכן הזה, בנושא טאבה, שלא לקחת ברצינות את השר עזר ויצמן, על עמדותיו השונות מאלה של שר החוץ, אני מוכרחה לומר בצער רב, שאני לוקחת ברצינות את השר עזר ויצמן ולא את מה שאמר לי כאן סגן שר החוץ, חבר הכנסת רוני מילוא.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:
את גם יותר רצינית מרוני מילוא.

גאולה כהן (התחיה צמח):

מה שקורה היום בטאבה נע בכיוון של העצות, של המדיניות ושל העמדה של עזר ויצמן, ובניגוד להכרזות שניתנו כאן על-ידי שר החוץ ועל-ידי סגנו רוני מילוא. את זאת אני אומרת באוזני הליכוד, זכותו של השר ויצמן לחשוב מה שהוא רוצה. מה שהוא חושב בעיני נראה דבר מסוכן וחמור מאוד, אבל זו זכותו. חובתו של הליכוד למנוע זאת. הוא לא מנע זאת, וגם היום בנושא של לשכת היועץ, אילו תכנע הליכוד לקיים את ההסכם, את מה שכתוב בקו"היסוד ששתי המפלגות חתומות עליהם, לא היה קורה מה שקורה היום בעניין היועץ והלשכה. איפה הליכוד?

אורה נמיר (המערך):
בניירורק.

גאולה כהן (התחיה צמח):

הליכוד נואם פה נאומים, אני אהבתי מאוד והסכמתי עם נאומו החשוב מאוד והנכון בעיני של חבר הכנסת עוזי לנדאו: מאוד מאוד. אבל, חבר הכנסת עוזי לנדאו צריך לנאום עוד נאום אחד, באוזני הליכוד.

ועכשיו, לנושא עצמו. אמרתי: זכותו של השר עזר ויצמן לחשוב מה שהוא רוצה — וזכותו להיאבק נגדו, וצריך לעשות זאת. השר עזר ויצמן יש לו מעלה אחת — הוא אומר את האמת.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):
יש לו הרבה מעלות. זו אחת מהן.

גאולה כהן (התחיה צמח):

וכאן, אני באה אליך בתביעה, אדוני השר, בדרך כלל אתה אומר את האמת. לכן קמת ועוזבת בשעתך את ממשלת הליכוד. אתה ראתה את האוטונומיה לא כפי שראו אותה בגין ואחרים. ראתה בה אוטונומיה עם כיוון של הגדרה עצמית, ואני אומרת אפילו — עד מדינה פלשתיאית.

לכן, אמור את כל האמת. אני תובעת זאת ממך, כי אתה בדרך כלל אומר את האמת, או על כל פנים משתדל שלא לומר ההיפך. אם כן עשה זאת, אמור זאת, אמור את דעתך על המדיניות, לא על היועץ. עמד כאן ואמור איך אתה רואה את הפתרון לנושא של ערביי ארץ-ישראל.

אני אומרת: אין קו ירוק. המדיניות שלך כלפי הערבים ביהודה ובשומרון אינה שונה באופן טבעי מהמדיניות שלך כלפי ערביי ארץ-ישראל. אתה אומר: אינני רוצה יועץ. בסדר, אבל מהי המועצה? עמד על זה חבר הכנסת עוזי לנדאו. מהי המועצה הזאת? להכניס את האוטונומיה דרך המועצה ואחרי המדינה הפלשתיאית דרך האוטונומיה. — — —

מחמד תור (מפ"ם):

חברת הכנסת גאולה כהן, אני מכיר ערבים שרוצים להיות ראשי מדינה, לא ראשי אוטונומיה. אין מי שרוצה להיות ראש האוטונומיה.

הערבי ובעיותיו, כי אז יש כאן גישה רדודה ופתרונות לא רציניים ומסוכנים לבעיה ששורשיה עמוקים. ואם היה זה ניסיון להחזיר את אותה גברת פוליטית ישנה ולהלבישה אדרת חדשה, זו של "פלא-יועץ", עוזר לשר בלי חיק, כי אז יש להתניק ניסיון זה באיבו. תודה רבה.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה לחבר הכנסת עוזי לנדאו. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה — לחבר הכנסת אבנר חי שאקי.

גאולה כהן (התחיה צמח):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, זו לא בעיה של יועץ — זו בעיה של מדיניות: זו לא בעיה ערבית — זו בעיה יהודית: זו גם לא בעיה של ערביי מדינת ישראל ויחסם אלינו. כבר אין גשר ירוק, כבר אין קו ירוק בין ערביי ישראל לבין ערביי יהודה ושומרון ועזה. והלאה — בגבולות האלה אין הרבה בין הערבים שפה לבין הערבים האחרים.

עבד-אללה בראושה (המערך):
מחקת את הקו הירוק?

מיכאל איתן (הליכוד):
הוא לא היה קיים. הרי גם אתה אומר שאתה ערבי ארץ-ישראלי. לא? אם כן, מה ההבדל?

גאולה כהן (התחיה צמח):

הקו הירוק הזה נמחק על-ידם, ותיכף אנגע לבעיה של הגשר.

תופיק יואד (החיות הרמוקרטית לשלום ולשוויון):
העם הערבי הפלשתינאי — — —

מיכאל איתן (הליכוד):
פלשתינאי-ישראלי.

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת איתן, אתה מפריע לחברת הכנסת גאולה כהן.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
קודם תקבע מיהו יהודי — — —

גאולה כהן (התחיה צמח):

אמרתי לך, חבר הכנסת מיעארי: כבר קבענו פה מיהו אש"ף. מיהו יהודי — זאת תשאיר לנו.

מיכאל איתן (הליכוד):

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
כבר שמעתי את השטויות שלך.

היו"ר ח' גרוסמן:

אני מבקשת, חבר הכנסת מיעארי, בכל פעם אתה מפריע למישהו, אתה מפסיק מישהו.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושבת-ראש, למה שהיא תפנה אלי כן מעל הדוכן?

היו"ר ח' גרוסמן:

תהיה לך רשות הדיבור ותאמר מה שתמצא.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
זה לא כבר בשבילי.

גאולה כהן (התחיה צמח):

זאת שאלה טובה, שאלה טובה.

בניגוד לעמדה שהליכוד מצהיר עליה, העמדה שלדעתי היא העמדה הציונית האוטונומית. יש ספק, יש לגיטימציה של אש"ף לאורך כל הדרך.

בנושא הזה של היועץ המשפטי אומר עוד ריצמן: מחלקות בכל המשרדים. אמת, דרושות מחלקות בכל המשרדים. בנושא החינוך הערבי ראינו בטלוויזיה, בתוכנית של רם עברון, כיצד לועג ראש מועצת אום אל-פאחם ואומר: האם קרפ-ליבין יהיה אחראי לחינוך הערבי? קופלביץ, באמת מה לו ולחינוך ערבי? לא זאת הבעיה. יכול להיות ששם — לא קופלביץ, אבל הבעיה אינה מי יטפל בחינוך. הבעיה היא מי יתמודד על הריבונות בארץ-ישראל. זו בעיה לאומית. הם רוצים מדינה פלשתינאית לצד מדינת ישראל, והכוונה של אלה שאינם רוצים לומר את הכול עכשיו, ובתוך מדינת ישראל — מדינה דו-לאומית. הווי אומר, שם מדינה פלשתינאית טהורה, ופה — גם זה וגם זה. הנה לנו, חתנו רוב, מחל-מחלתיים נהיה רוב באופן דמוקרטי, ולכן המדינה פה צריכה להיות דו-לאומית, ומחלתיים — יותר רחוק.

הי"ר ח' גרוסמן:

את כבר צריכה לסיים.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

עוד כמה משפטים ואסיים.

ובכן זו הבעיה, היום עומד כמו נר דולק ומאיר — גם מאיר את המחללים, אבל גם מאיר את הכיוון — הרב לוינגר בדהיישה. בדהיישה גם התושבים עצמם מוסתים ומוקצנים יום יום על-ידי המסתים, ועוד ריצמן יהיה ודאי האחרון שיאמר: את המסתים האלה אנו צריכים להושיב או מאחורי סורגים או מאחורי הגבול, אחת מהשתיים. אני אופטימית, שהרי בסופו של דבר לוינגר ינצח. הוא אמר "אחרי" לממשלת המערך, וממשלת המערך הלכה אחרי; הוא אמר "אחרי" לממשלת הליכוד, וממשלת הליכוד הלכה אחרי. כל ההתנחלויות ביהודה ובשומרון — לוינגר: קריית-ארבע — לוינגר: יישוב יהודי כחברון יהיה, גם בשכם יהיה, אין ספק, זה התהליך. אל בחרו מהתהליך. כל בריחה מהתהליך עולה מחיר יקר. על כל שיגאה שלם. בסופו של דבר נגיע. על כל המחיר היקר שנשלם על שיגאות.

הי"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר שאקי, ואחרי — לחבר הכנסת חופיק זיאר.

אבנר חי שאקי (חיות דתית לאומית):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, הנושא שלפנינו הוא ודאי מן החשובים ביותר שעלו בכנסת, וחבל מאוד שהדיון הכללי הוא של שעתיים בלבד. ודאי ראוי הוא ליום שלם, ואולי יותר מכן. אבל, בזמן הקצר העומד לרשותי אני רוצה לומר כמה דברים, בעיקר לתשומת לבם של אלה שקדמוני.

ידידי חברי הכנסת, מגילת העצמאות נתנה ברורות מעמד קונסטיטוציוני לכל אזרחי מדינת ישראל, ללא הבדל דת, גזע ומין. פירושו של דבר הוא, שמדינת ישראל הבטיחה במגילה העצמאות מעמד של שוויון אזרחי לערבים במדינת ישראל, ואכן אין ספק כי מאז קום המדינה חלה התקדמות עצומה בקרב המיעוט הערבי בכל מגזרי חינוך. אפשר לעיין במצב בתחומי החינוך והבריאות ולהשוות מה היה בתקופה המנדטורית ומה הושג במדינת ישראל כדי להבין, שאין מדינה בעולם שעשתה למיעוט שלה מה שעשתה ועושה מדינת ישראל, ואני גאה על כך. אני גאה כי גדלתי על ברכי תורת ישראל, ובה יש מעמד למיעוט, לתושבים הגרים, ואכן מדינת ישראל מחייסת בכבוד הראוי והמלא לערביי ישראל.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אינני חושדת בך שאתה רוצה להיות ראש האוטונומיה. זה לא, יש לי טענות אחרות כלפיך, לא זה.

בני שליטא (הליכוד):

בשווייץ יש מקום למדינה פלשתינאית. תקימו אותה שם.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אמרתי שאין פה בעיה של יועץ אלא של מדיניות. כואו נפסיק לרמות את עצמנו. לא מהיום מרמים אנו את עצמנו, אולי מהתחלה, כאשר באנו וקנינו פה אדמה ואמרנו שאנחנו רוצים לקנות רק עוד עץ או עוד דונם אדמה. אני מכבדת את העם הערבי ואני מחייסת אליו בכבוד, לא כפי שהתייחסו אליו אחרים במשך כל השנים, שאפשר לרמות אותו, לפתות אותו, להביא לו קצת יותר השכלה כדי שיקבל אותנו. לא, יש להם תביעות לאומיות והם רוצים להיאבק עליהן והם נאבקים עליהן ולא מהיום. אלא מה? זה הגנטיב של התביעות שלנו.

איננו צריכים לכוא ולהחליק את הדברים, כאילו הסכסוך יכול על פתורנו אם ניתן להם קצת יותר חינוך ערבי פה וקצת יותר זכויות אזרחיות שם. יש כאן בעיה. כואו לא נברח ממנה ולא "נמרח" אותה אלא נתמודד אתה. זו בעיה לאומית. אנחנו אומרים שארץ-ישראל שייכת לעם היהודי, הוא הריבון עליה. כל הזכויות על ארץ-ישראל לעם היהודי, כפי שאמר לי פרופסור דינור כאשר ראינו אותו בזמנו, אבל כל הזכויות בארץ-ישראל לכל האזרחים הנאמנים לריבונם על ארץ-ישראל. על ארץ-ישראל — ריבונות של יהודים; בארץ-ישראל — כל הזכויות לכל האזרחים. זו הבעיה, והם הורסו את הגשר בין הערבים החיים אתנו לבין העולם הערבי לנו.

עכשיו אלוהה דראושה (המערך):

גם את זקוקה לגשר הזה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

הרסו את הגשר הזה. זה גשר חד-סטרי. במקום שערכי מדינת ישראל ישפיעו על הערבים מחוץ, יש השפעה הפוכה. הערבים מחוץ מקצינים את העמדות של ערכי מדינת ישראל. חבר הכנסת כהנא קיבל אחוז אחד — ואחם יודעים את יחסי אליו — בכל המגזר היהודי, רק 60% במגזר הערבי. על מה זה מעיד? איפה לשלום קיבלו 60% במגזר הערבי. על מה זה מעיד? איפה הגשר? וכבר איני מדברת כאן על חבר הכנסת דראושה או על חבר הכנסת ותד.

מיכאל איתן (הליכוד):

הם לא שונים.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אני מדברת על הרשימה המתקדמת לשלום ועל רק"ח — 60%. מי גרם לזה? יש תהליך שקיים בשטח. אינני יכולה להגיד שהוא אינו קיים, אבל את התהליך הזה אפשר היה להאזין, אפשר היה לכוון, אפשר היה להאט, לטרפד או לעצור. פה נכנסות גם השיגאות שלנו לאורך כל הדרך, לא מהיום.

חופיק זיאר (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אבל זה תהליך פוליטי ודמוקרטי. מה יש?

גאולה כהן (התחיה-צמח):

בעניין הזה אי-אפשר לומר שזו גזירה משמים ואי-אפשר לומר שהכול בידני. הוא גם בידני, ועשינו את כל השיגאות, והיום אנחנו הולכים לעשות שיגאה נוספת, בעצם כדי לרמות את עצמנו שזו בעיה של מועצה. אין זו בעיה של מועצה, זו התחלה של מימוש המדיניות שהשר עזר ריצמן והמערך מאמינים בה. אינני יודעת אם הם מאמינים בדיוק באותה מדיניות. ודאי יש ביניהם הבדלים. אבל מדיניות זו היא ודאי

המוסד של היועץ לראש ממשלה בא כדי לעזור, כדי לפתור בעיות בחינוך, בבריאות, בתעסוקה, בקידום, בשילוב. מי יכול להכחיש שהשילוב, שהיינו עדים לו בעשור האחרון, אין דומה לו? אני איש אקדמיה, ובאוניברסיטת תל-אביב אני רואה מדי שנה בשנה עלייה במספרם האבסולוטי ובמספרם היחסי של הערבים באוניברסיטאות. שוב, אני גאה גם על כך, כי כזה אני מוכיחים שאנו מתכוונים לתת לאזרחי ישראל את מעמדם וחזיונותיהם ללא הבדל.

מוסד היועץ, כפי שהיה קיים עד היום, נתן את מיטבו. אפשר להתווכח על הישגים, אם יש להתווכח על נושא הקרקעות, זו ודאי לא אשמתו של יועץ זה או זה. זו מדיניות, נדרש עליה, ואני אגע בה בקצרה.

אבל — וכאן אני מפנה את השאלות לחבר הכנסת וחד, שאיני רואה אותו כאן — חבר הכנסת דראושה, כל אלה התומכים בהשקפה שלפיה המצב הוא גרוע ויש לשפר אותו על-ידי מסירת העניין לידי שר מיוחד, אין לנו צל של ספק ביכולתו של השר ויצמן לעשות גדולות כתחומים שהוא מתמודד אחר.

הוויכוח אחר, ירדני השר ויצמן, הוא בשאלה אחת ויחידה: האם הערבים כיום במדינת ישראל, כמצב הקצנה שאין דומה לו, כמצב שלפיו כחתונות רבות בגליל שרים שירי שונה נגד עם ישראל ומדינת ישראל, כמצב שבו ערבים בישראל מזדהים כפלשתינאים ולא כישראלים — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
פלשתינאים עם אזרחות ישראלית, איזו סתירה יש כאן? אני יכול להתכחש לעצמי? אני לא פלשתינאי?

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):
ירדני הטוב, אנחנו התווכחנו בנושא זה. זה יפה וקל לומר. הסברתי לך ואני מבקש שלא תפריע לי, כדי שתלמד למה אני מתכוון. אמרתי לך, ירדני חבר הכנסת מיעארי, אני מדבר על ישראל-פלשתינאי. כאשר אתה מציג עצמך כפלשתינאי בראש ובראשונה, כאשר אינך מגנה, אפילו פעם אחת, מעל הבמה הזאת ומעל איזו במה, את אש"ף את מעשי הרצח שלו, את ההסתה, כאשר מיידים אבנים באוטובוסים יום יום — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
מתי שצריך — מגנים.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):
הקשב בטובך. הכושר להקשיב אולי עוזר לרכים לפתור בעיות שלא פתרו עד היום. היהודים במדינה הזאת רוצים להבטיח שהמדינה הזאת תהיה מדינת יהודים, מפני שהיא נולדה כמדינת יהודית ואין כוח עלי אדמות שישנה את הייעוד הזה שלה. אך בחוק מדינת יהודית יש זכויות מלאות, שוות, לערבים בכל תחום שהוא. אבל — לערבים הנאמנים, וכשאני אומר "נאמנים" — זאת מלה שאין להתבייש בה. כלי נאמנות למדינה אין זכות לבקש את הגנת המדינה בפני אלה שכאם להפר את ביטחונה ואת שלוותה ולסכן את ביטחונה ואת עתידה.

ר' כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זה נכון גם לגבי יהודים?

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):
כל אדם. כל אדם המסכן — — —

ר' כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אם כך, זה נכון לגבי כל האזרחים, למה צריך להגיד "יהודים" ו"ערבים"?

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

חבר הכנסת ר' כהן ירדני, אני יודע שאתה יוצא להגן עליהם. אני רוצה לשמוע אותך, חבר הכנסת כהן, מגנה את ירדני האבנים הנמשך ביהודה ובשומרון, ולצערנו גם בגליל.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

— אתה מוכן לגנות את לוינגר?

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

לגנות את לוינגר — על מה? על שהוא טרען שהוא לא יוז עד שלא יפסיקו ליידות אבנים? אתם פשוט אינכם הגיוניים.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

הוא האיש היחיד כמדינה — — —

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

השר ויצמן, החשש המקנן בי הוא, שוועדה מייעצת, כפי שאתה מציע אותה, שתהיה כולה מורכבת מחברים ערבים ותפקידה יהיה לייצג לך ולממשלה בהתוויות מדיניות כוללת בקביעת התכנון והביצוע, עלולה לגבש גוף לאומי ערבי מרכזי, שיציב את האינטרס הערבי במרכז ויטען לשוויון מעמד עם הלאומיות והלאום היהודיים. אני טוען: הקמנו מדינה יהודית ולא מדינה דו-לאומית. זהו הוויכוח, זהו שורשו ואין לברוח הימנו. כל מי שמציע לחוק את המגמה הזאת, לסגור עיתון שכבר קיים 30 שנה מפני שרחמנא ליצלן הוא מזדהה עם המדינה — ובכן, הוא נסגר. עיתונים שיוס"ים מסיתים נגד המדינה, עיתונים שלמעשה משבחים את אש"ף, עיתונים שיוס"ים גורמים להסתה ולהקצנה ברחוב הערבי — הם ימשיכו להתקיים. על כך אני בא לומר: זו דרך פסולה. היא לא תקדם אותנו אל היעד.

אני בטוח שכולם רוצים באותו יעד, לפחות אלה שמכריזים שהם נאמנים באמת למדינת ישראל. אבל, חיזוק היסוד הלאומי הערבי הזה, זה שאינו מקבל את מדינת ישראל כמדינה יהודית, יחבל בזהותה של המדינה כמדינה יהודית. אני רוצה להבטיח, חובתי כאזרח מדינה זו להבטיח שזהותה של המדינה כמדינה יהודית לא תיפגע.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

ועדה ציבורית תסכן — — — איזה הגיון.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

ועדה ציבורית שכולה על טהרת ערבים, דווקא חבר הכנסת דראושה, שניסה להגיע לרב-תעמול ולחיפוש עם מנהיגות אש"ף — אמרתי לך אז ואני אומר לך היום: עד שלא תתעורר מארגון המרצחים הזה ועד שלא תאמרו לו, כי כמרצח אין לו זכות לשבת עם מישהו לשולחן, וזהו הרקורד הנפלא שלו, מרצח ילדים, נשים, גברים וכו' — — —

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

אתה מוכן להכיר בו אם הוא יכיר בישראל? הכרה הדדית.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

מדינת ישראל היא עובדה. הוא — ארגון מרצחים. הוא איננו פרטנר לשום דרישה. עד שלא תכין שמרצח איננו שותף לשיחה, אין תקווה שתבין את הכביה האמיתית.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זה לא ארגון מרצחים. זו הנהגת העם הערבי הפלשתינאי.

היו"ר א' שושטק:

חבר הכנסת שאקי, תמשיך בדברייך ואל תשיב על קריאות הביניים.

דרך לשיפור זכויותיו — בהחלט. חיפוש דרך לשילובו — בהחלט. קידום האקדמאים הנאמנים שבתוכו — בהחלט. תיקון עוולות — בהחלט. אבל — וזהו ה"אבל" המרכזי — כאשר הכול כפוף לכך שזו מדינת יהודית שיש בה מיעוט בעל זכויות אזרחיות, ערבי ואחר. תודה.

הי"ר א' שוסטק:

תודה לחבר הכנסת שאקי. רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק יואר, ואחריו — לחבר הכנסת עבדאללה דראושה.

תופיק יואר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, בנאומים ששמענו מעל הדוכן הזה היום יש הרבה מהדמגוגיה וניסיון הרתעה מפני כל שינוי זעיר מאוד ופורמלי מאוד.

מה הם עיקרי התוכנית החדשה של הטיפול באזרחיה הערבים של מדינת ישראל? הדברים העיקריים, לפי מה ששמענו ומה שקראנו, הם ביטול לשכת היועץ, הקמת ועדה בין-משרדית והקמת מועצה. אומרים שההרכב הוא ערבי, כפי ששמענו, ואומרים שההרכב של הוועדה המייעצת הוא יהודי-ערבי.

אני רואה בביטול לשכת היועץ דבר חיובי ואני מברך על זה. אבל מה הבעיה? הבעיה היא, שמה שדרוש אינו שינוי פורמלי, כיוון שהדבר יהיה כדלקמן: שר מיוחד לענייני ערבים, עוזר מיוחד לשר המיוחד, ועדה בין-משרדית מיוחדת לענייני האוכלוסייה הערבית בראשותו של מר טמיר וועדה מייעצת מיוחדת לעניינים של אזרחיה הערבים של מדינת ישראל, והכול יאויש בערכיסיים מאותו סוג ישן מיושן. וכך הטיפול הוא טיפול מיוחד, מזכירות מיוחדות, שר מיוחד, כאילו מדובר במושבה מיוחדת בתוך מדינת ישראל, השייכת ולא שייכת למדינת ישראל.

לנו, לאוכלוסייה הערבית, לאזרחיה הערבים של מדינת ישראל, מהניסיון שלנו, יש גם רגישות מיוחדת לכל מה שהוא מיוחד בטיפול בבעייתיה של האוכלוסייה הערבית. הבעיה היא לא בעיה של לשכות, לא בעיה של תפקידים ולא בעיה של שמות. הבעיה היא בעיה פוליטית. הבעיה היא שינוי מהותי ודייקלי במדיניות הרשמית, במדיניות של אפליה לאומית למדיניות של שוויון זכויות מלא, לאומי, פוליטי, חברתי, כלכלי וכו'.

כא ראש לשכת ראש הממשלה, מר אברהם טמיר, ואמר בטלוויזיה — שמעתי אותו בטלוויזיה ביום 9 בינואר 1985 — ואני מצטט אותו: "אין שום שינוי במדיניות, השינוי הוא בשיטת הטיפול". גם השר עזר ויצמן נתן הצהרות מספר ברוח זו. כפי שאמרתי, זו דרישתנו זה עשרות בשנים: לבטל את לשכת היועץ. אבל מה שדרוש בעיקר הוא לבטל את המדיניות הקיימת.

האוכלוסייה הערבית היא חלק מן המדינה. אנחנו מכירים בזה. אנחנו מקבלים את זה, אנחנו מתנהגים בהתאם לזה. השאלה המהותית היא מי לא מכיר בזה. ואני אומר באחריות מלאה, שמי שלא מכיר בזה הוא ממשלת ישראל. בפועל לא מכירים שהאוכלוסייה הזאת היא חלק ממדינת ישראל. בחיים היומיומיים האוכלוסייה הערבית כאילו לא קיימת במדינה, וקיים משהו אחר, שבונה את כל העתיד על גירוש האוכלוסייה הזאת מהמולדת שלה.

אני רוצה להפנות את תשומת לבכם, חבר הכנסת, לכמה דברים עיקריים, שעל בסיסם אפשר לבחון את המדיניות הקיימת מאז קום המדינה. קודם כול, לא מכירים בקיומו של

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
יש בכלל הנהגה פלשתינאית?

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב ראש, כאשר אתה אומר "פלשתינה" למה אתה מתכוון? אתה סבור שאינני יודע מה אתה מבין במלה "פלשתינה"? כשאתה אומר "פלשתינה" אתה מתכוון גם לירושלים המזרחית.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
אני אומר עובדה היסטורית.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

אתה אומר שירושלים המזרחית היא "פלשתינה". נכון או לא?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
המזרחית — כן.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

יפה אמרת, ובכן, אני בו להשקפה הזו. אני אלחם בה בכל כוחי. מפני שאין לה מקום — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
אני מרחם על ההנהגה שלך.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

יפה מאוד. אנחנו ניאבק על הקול הישראלי. נראה עם מי הוא ילך.

אתם מדברים על שוויון זכויות? אני בעד שוויון זכויות, אבל גם בעד שוויון בחובות. אוי לה לאותה חברה, אוי לה לאותה תרבות שהיא תרבות זכות וחברת זכות בלא החובה. חברה שמבססת את עצמה על הענקת זכויות בלי הטלת חובות סופה להיהרס. חבר הכנסת דראושה, אתה מייצג ציבור אשר כל הזמן תובע ותובע ותובע. מה אתה מוכן לתת — שירות לאומי, למשל.

עבדאללה דראושה (המערך):

אני נותן את כל מה שהחוק דורש ממני. אמור לי אתה איזה חוק אני לא מבצע?

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

את החוק אתה עושה יחד אתי כאן. תציע הצעת חוק שירות לאומי לבנות. תציע הצעת חוק שירות לאומי לגברים.

רבותי חבר הכנסת, כאשר דיברנו על יהוד הגליל זה היה מסע ציוני, חזון מופלא. אין חזון יפה יותר מהתיישבות באותם אזורים, שבהם הציבור היהודי במיעוט. היום מתכנישים לדבר על יהוד הגליל, שמא חלילה זה ייראה כאילו — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
ומה עם תושבי הגליל הקיימים?

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

חברי הכנסת, אנחנו מיעוט בכל מדינות העולם. זו המדינה היחידה שבה אנחנו רוצים להיות רוב בכל אזורי הארץ. זהו זכותנו המוטלת. לא הייתי מדבר אילולא סברתי, כי הזכות היא מוטלת.

איילוזת, אני מציע להשאיר את המצב על כנו ולהביא לדין נוקב בממשלה לגבי מעמדו של הציבור הערבי. חיפוש

הוועדה בראשותו של השר קצב, ההקצבות של הביטוח הלאומי למשפחות הערביות, או המשכנתאות שניתנות לערבים. ערבי מקבל לא יותר מ-50% מסכום המשכנתא שמקבל היהודי. כך היה עד לפני כמה חודשים. לאחרונה הוצאו הוראות חדשות, ולפניו הוכפל סכום המשכנתא שמקבל יהודי והופחת הסכום שמקבל הערבי.

כמו כן, יש לציין את האווירה הגזענית האנטי-ערבית הכללית. מדברים על כהנא. וזהו תופעה חדשה, אבל היא תוצאה של המדיניות. אני רוצה לשאול אתכם: האם חבר הכנסת כהנא מבודד בכנסת? הוא איננו מבודד. רק לפני שבועות מספר, בהצבעה שהתקיימה על הגבלת תנועותיו בכפרים הערביים, 36 קולות הצביעו בעדו. האם הוא מבודד בחיי היום-יום? האם הצהרותיו של כהנא אינן אותן הצהרות ששמענו מפי שרים וחברי כנסת אחרים שנה אחרי שנה? לכן, למה אתם נבהלים כאשר נשמע קולו של הגזען הזה? בידקו את שורשיה של התופעה הזאת.

לפני שלושה-ארבעה ימים הוכאזו דחפורים וציוד אחר וכן השחיתו 1,000 דונם של מטעי זיתים של הכפרים סכנין ועראבה. אין זו הפעם הראשונה. לפני חודש קרה אותו דבר: גם לפני שבועיים וגם לפני שנה. גם אתמול זה קרה. היכן המשטרה? איפה הממשלה? למה לא עצרו איש? למה לא חקרו איש? איך זה יכול להיות? האם אין זה עידוד לגזענים האלה, שהגיעו מהעולם התחתון של הגזענות, כדי להמשיך ולעקור מטעי זיתים ולהשחית אותם?

חברי הכנסת, הבעיה איננה פורמלית, הבעיה איננה בצורת הטיפול, הבעיה איננה שם התפקיד, הבעיה איננה של יועץ זה או זה; הבעיה היא המדיניות, הכטחת שוויון לאומי וביטול כל התופעות של אפליה לאומית וגזענית.

האוכלוסייה הערבית ונציגיה צריכים להיות מיוצגים בכל המסגרות של קבלת ההחלטות. בידקו מה קורה בטלוויזיה, מה קורה באמצעי התקשורת הרשמיים. מהו אתו הערבים שעובדים שם? מדוע אין שרים, או סגני שרים ערבים?

אורה נמיר (המערך):

גם נשים — אין.

תופיק זיאד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
נכון, גם נשים אין, ואני בעד נשים במשרות אלה.

ומה בחיי יום-יום? עם היד על הלב, אני אומר שלאוכלוסייה שלנו לא תהיה הרגשה ביטחון בעתיד, אם מדיניות זו תימשך. איננו בני ערובה, אלא אזרחים שצריכים לחיות ולהינות משוויון זכויות מלא.

בפולקלור הערבי-הפלשתינאי יש סיפור על צייד ציפורים. שיוצא בבוקר בקור העז לצוד ציפורים. בגלל הקור העז וזלגות רמעות מעיניו, והוא כאילו בוכה. ציפור אחת אומרת לשנייה: ראי, הצייד הזה הוא רחמן בן רחמן. עונה לה הציפור: הוא יורה בנו, אותו רחמן בן רחמן. אל תסתכלי על הרמעות בעיניו אלא על מה שעושות ידיו. ואנחנו מסתכלים על הידיים.

הי"ר א' שוסטק:

תודה לחבר הכנסת תופיק זיאד. רשות הדיבור לחבר הכנסת דראושה, ואחריו — לחבר הכנסת מיכאל איתן.

עבד-אללה דראושה (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי אני רוצה לציין, שהנושא המרכזי היום לדיון איננו נושא אישי של איש זה או זה. זהו נושא ציבורי, שיש לו השלכות רבות על ערביי ישראל ועל כלל האוכלוסייה.

העם הערבי במדינה: יש מוסלמים, נוצרים, דרוזים, אבל האוכלוסייה הערבית היא עם, היא חלק אינטגרלי של העם הערבי הפלשתינאי. יש לכבד את הישות הלאומית שלנו, את ההיסטוריה הלאומית, התרבות, המורשה הלאומית, יש לכבד את זכותנו לחיות ולהתפתח במולדת שלנו ולהכיר במסורת שלנו, ובראש ובראשונה להכיר בוועד הארצי של הרשויות המקומיות הערביות. ראשי הרשויות המקומיות הערביות, בוועד ההגנה על האדמות, בוועד היוזמה הדרוזית, בוועד הסטודנטים הערבים ובכל המוסדות שלנו.

דבר שני: היחס. כל היחס הרשמי של המוסדות הרשמיים של הממשלה, של המשרדים — הוא יחס שבנוי על אפליה לאומית בכל שטחי החיים. ואני אומר לכם, אנחנו נושמים את האפליה הלאומית כפי שכן אדם נושם אוויר, בכל שטחי החיים. והעיקר, והיותר מסוכן, הוא תוכניות הייחוד והפקעת הקרקעות הנמשכת כל הזמן. העדר תוכניות חינוך גורם למחסור במקומות עבודה בערים ובכפרים הערביים. היום האבטלה מתפשטת ומגיעה עד 25% מכוח העבודה של האוכלוסייה הערבית. יש לפתור את בעיית המגורים, יש לפתור את הבעיה של מה שנקרא בנייה ללא רשיון. יש לפתור את הבעיה הזאת, יש לתת לאוכלוסייה הערבית את כל האפשרות ליהנות מהקרקע המספקת להתפתחותה ולהפסיק את ההפקעות, ולבנות בנייני מגורים. איפה משרד השיכון? איפה משרד התחבורה? איפה כל משרד הממשלה? איפה משרד התעשייה? איפה משרד הכלכלה? האוכלוסייה הערבית איננה קיימת על המפה של המשרדים האלה. איפה תוכנית "בנה ביתך"? איפה תוכנית שיקום שכונות וחיכות שהאוכלוסייה היהודית נהנית ממנה? בשבילנו שום דבר כזה איננו קיים.

דבר שלישי הוא היחס לרשויות המקומיות הערביות. מצב הרשויות הערביות המקומיות הוא בשפל המדרגה. התקציבים הרגילים של הרשויות המקומיות הערביות מגיעים ל-20% — 30% מהתקציבים של הרשויות היהודיות, לפי מספר הנפשות, ויש כאלה שהתקציב הרגיל שלהן איננו מגיע ל-10% מתקציב כפר יהודי בעל אותו מספר תושבים. זה באשר לתקציבים הרגילים. תקציבי הפיתוח הם כמעט אפס. כפי שאמרתי, אף משרד ממשלתי אינו משתתף בהקמת פרויקטים ובמתן הקצבות לפיתוח המגזר הערבי. לכן הכפרים הערביים הם בלי כיוב, בלי מועדוני נוער, בלי חיים כריזים, חרבותיים וספורטיביים. יש מחסור גדול מאוד, של יותר מ-3,000 חדרי לימוד, רמת הלימודים נמוכה ותוכניות הלימודים אינן מתאימות. הערבים מהווים 15% עד 16% מכלל האוכלוסייה, אבל הסטודנטים הערבים אינם מהווים יותר מ-3% מכלל הסטודנטים.

אורה נמיר (המערך):

יש גידול במספר הסטודנטים הערבים בעשר השנים האחרונות.

תופיק זיאד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
גידול מספרי, אבל אני מדבר על היחס באחוזים בין הסטודנטים הערבים ליהודים.

אורה נמיר (המערך):

בקרב האוכלוסייה היהודית אין גידול במספר הסטודנטים.

תופיק זיאד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
יפה מאוד, אבל הסיבות לכך הן שונות לגמרי.

דבר נוסף, האפליה הקיימת בחוקים שחוקקה הכנסת, בחוקי-העזר ובהחלטות של ועדות ממשלתיות, כמו למשל

ביטול לשכת היועץ באה במסגרת תוכנית שלמה, ועליה מדבר השר עזר ויצמן, כדי לעזור לקדם את הטיפול באוכלוסייה הערבית בישראל, במטרה לכוונת תשתית נכונה לטיפול נכון בנושאי חינוך, שיכון, פיתוח, ארגון והשגת שוויון.

המסגרת הקיימת של מחלקות ערכיות ושל לשכת היועץ אבר עליהן כלל, הן אינם מסוגלות לטפל בבעיות שבהן נתקלת האוכלוסייה הערבית במדינה.

במסגרת ההצעה של השר ויצמן, כפי שדיבר עליה בכנסת, יחול ארגון מחדש, שיאפשר לטפל באזרחים הערכים בישראל, באמצעות משרדי הממשלה, בכל תחומי הפעילות הממשלתית וללא כל גורם מתווך, ומה רע בכך? למי זה מוזיק?

אדוני היושב ראש, כאחד הנציגים של האוכלוסייה הערבית במדינה אני רוצה להדגיש, שביטול המסגרת הייחודית המטפלת באוכלוסייה זו, ובמיוחד לשכת היועץ, הוא צעד הגיוני ודרוש. אנחנו התכבדנו מספיק ואיננו זקוקים למתווכים למיניהם. ראשי המועצות המקומיות הערביות, המחנכים, הפקידים ואנשי הציבור אינם זקוקים ל"אחרונים" שידברו בשמם. אנחנו יכולים לקיים מגע ישיר עם מוסדות הציבור השונים. אותם מוסדות אשר משרתים את האוכלוסייה היהודית יטפלו ישירות גם בענייני האוכלוסייה הערבית.

אני מתפלל על אנשים הבוכים היום על אוכדן לשכת היועץ. אני מתפלל עליך, חבר הכנסת אמל נסארלדין, שמצד אחד אתה מכריז שאינך רוצה להיות ערבי, אך מצד שני אתה מנסה לכפות עלינו מסגרת שאנו לא רוצים בה. אתה אפילו לא רוצה שוויון בין האוכלוסייה הערבית ובין העדה הדרוזית, שגם היא חלק מהעם הערבי אך אינה מטופלת על ידי לשכת היועץ.

אמל נסארלדין (הליכוד):

אתה רואה איך אתה מסלף עובדות. מעל כמה מכובדת זאת אתה מסלף את העובדות. תחזור בך.

עבד-אללה דראושה (המערך):

בני העדה הדרוזית הם חלק מהעם הערבי.

תופיק זיאד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

בני העדה הדרוזית הם ערכים לכל דבר.

עבד-אללה דראושה (המערך):

והם בני העם הערבי. זה לא יעזור לאף אחד להגיד אחרת. מי שרוצה בהמשך קיומן של מחלקות ערכיות בכלל, ושל לשכת היועץ בפרט, פשוט איננו חפץ בקידום מתן שירותים לערביי ישראל, איננו רוצה בשילובם בחיי המדינה.

אמל נסארלדין (הליכוד):

אין מחלקות ערכיות. אתה צריך לדבר דברים נכונים.

עבד-אללה דראושה (המערך):

יש מחלקות ערכיות. במשרד החינוך יש מחלקה ערבית.

אורה נמיר (המערך):

עדיין יש.

עבד-אללה דראושה (המערך):

במשרד הדתות.

אמל נסארלדין (הליכוד):

בקשר לדתות. בשני משרדים חייבת להיות מחלקה ערבית.

מחמד ותד (מפ"ם):

מי מנהל את ענייני המוסלמים?

עם קום המדינה הוקמו מחלקות ערכיות במשרדים השונים, וביניהן לשכת היועץ. כדי לטפל בענייני המיעוט הערבי במדינה. אז מונו פקידים במשרדים השונים שנשאו בתואר "ערביסטים", שתפקידם היה לטפל, לתווך ולהשתדל.

לשכת היועץ לענייני ערכים נוסדה עם קום המדינה, ובניגוד לשמה כמעט לא עסקה ביועץ. היו בה יועצים שלא נפגשו עם ראש הממשלה במשך שנים רבות. היא עסקה יותר בשתדלנות במישור האיש והכללי. אחד מתפקידיה היה חלוקת מענקים מכספי התמורה של הווקף האסלאמי, אשר מרבית נכסיו הופקעו. טענות קשות התעוררו בציבור הערבי לגבי הניהול והחלוקה של הכספים הללו.

לשכת היועץ נתקה את עצמה מרוב הציבור הערבי. היא החרימה מסגרות וגופים שונים שייצגו אותה, כגון הוועד הארצי של הרשויות המקומיות הערביות, ועדי טטורנטים, ועדי תלמידים, ועדות צדקה, אקדמאים, אנשי ציבור וכדומה. הלשכה הגבילה עצמה למגע עם שכבה קטנה של אנשים, שהיו להם אינטרסים וקשרים אחרים. ההינתקות מהציבור הערבי היתה לעובדה קיימת.

רוב הציבור הערבי רואה את לשכת היועץ כמחיצה בין האזרחים הערכים לבין יתר האזרחים, וכמחסום בפני המוסדות הממלכתיים והציבוריים השונים. בעיקר בקרב האינטליגנציה ובני הגיל הצעיר שאפשר לכנותו דור המדינה, יש שאיפה כנה לשילוב של אמת בחיי המדינה. אנו רואים עצמנו כחלק אינטגרלי מהמדינה וכמיעוט שהוכיח את מלוא נאמנותו לה.

אכן, חלו תמורות שונות בקרב המיעוט הערבי, שבאו כתוצאה מהרינומיקה העצומה והכללית במדינה. התפתחויות רבות חלו בתחומים שונים בחיי החברה הערבית בישראל. מרבית המועצות הפכו לשכירים ולעובדי חוץ. העובדים שולבו בהסתדרות, צמת מעמד בינוני בתוך החברה. חל שיפור ברמת החיים וצמחה אינטליגנציה הולכת וגדלה, אשר קונה לה מעמד ככיר. בתוך האוכלוסייה, רבים מכין ראשי הציבור הערבי בארץ, ראשי מועצות, מפקחים, מנהלים, פקידים וכדומה, הם אקדמאים.

האינטליגנציה וכלל הציבור הערבי מודעים גם לבעיות החברה הערבית בישראל. אנו מודעים לפערים הקיימים בין שתי האוכלוסיות בהשכלה, בהישגים בחינוך, בתעסוקה, בהכנסה לנפש, וכן הפערים בחלוקת המשאבים לרשויות המקומיות. ניתן לומר שקיימים פערים בכל תחומי החיים.

המודעות היתה נהירה וכוררה, אך האפשרויות להשפיע הן מועטות. בפני הציבור הערבי נוציגו תוערמו מחסומים של "ערביסטים", שניסו למנוע מהם מגע ישיר עם המוסדות השונים. ה"ערביסטים" הוזיקו וזיקות הרגעה, סיוע כאן, עזרה שם, אך לא תוכנית פעולה כוללת הכאה לצמצום פערים ולהשיג שוויון בין כל האזרחים.

תופעות ציבוריות של מחאה פוצו, וגם קובלנות על אפליה וקפיחות. האוכלוסייה הערבית איבדה את האמון במסגרות שהוקמו לטיפול בה. החינוך שלהן בעניינים הערכיים פתח אפשרויות לפרוטקציוניזם ולתופעות לוואי שליליות. מי שחפץ בשירות מסוים היה צריך להתקפל, להתחנף ולהתכופף בפני האדון המתווך. יש לזכור שאזרח גאה הוא גם אזרח נאמן. טיפוח אזרחים מתחנפים ומחוסרי כבוד מוזק לקיום בסובלנות ובכבוד הדדי בין שני העמים. לשכת היועץ יצרה את ההרגשה, שמי שקרוב לצלחת מקבל, מי שמתחנף זוכה לאימון. מי שאומר הן זוכה ליתרונות.

אמל נסראלדין (הליכוד):
זו שאלה.

היו"ר א' שוסטק:
חברת הכנסת אורה נמיר, גם את צריכה להשתתף בוויכוח.
הפסיקו את הוויכוח פה. אל תוסיפי.

עבדיאלוהב דראושה (המערך):

מי שרוצה בהמשך קיומן של מחלקות ערביות בכלל, ושל לשכת היועץ בפרט, פשוט איננו חפץ בקידום מתן שירותים לערביי ישראל. איננו רוצה בהילוכם בחיי המדינה, ובכלים אחרות: הוא רוצה להשאיר את המסגרות הבדלניות. הוא שואף להמשך דפוסים לקויים ולמניעת תהליך נורמלי המתחייב מהמצב הקיים. הוא רוצה למנוע אפשרות של מגע ישיר בין הציבור הערבי למוסדות הממשלתיים והציבוריים.

סוף סוף יש לשים קץ לכל המחלקות הערביות, ובראש ובראשונה לשים קץ ללשכת היועץ לענייני ערבים.

יש לכרך את השר עוזר ויצמן על שאיפתו הכנה לחקן עיוותים ולהנהיג שינויים לטובה. אני בטוח שהוא יזכה לתמיכת הציבור הערבי היהודי אשר מאמין בחיוניות הרפורמה הדרושה.

הגיע הזמן להתמודד עם הכעיה ולערוך את השינויים הדרושים. זהו הזמן לפתוח דף חדש במערכת היחסים בין שני העמים. ביטול לשכת היועץ הוא צעד אחד בכיוון הנכון. ברוצני לומר לך, עוזר, ישר כוח.

היו"ר א' שוסטק:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מיכאל איתן, ואחריו — לצניצ ש"ם, אם יהיה. איננו, אם כן, אחריו — לחברת הכנסת שולמית אלוני.

מיכאל איתן (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אחת הטענות שמשמיעים חדשות לבקרים כלפי מו' שייסד את התנועה הציונית, בנימין זאב הרצל, היא, כי בעת שהתווה את דרכה של התנועה לתעוד לא התייחס במידה ראויה לתושבי ארץ־ישראל הערבים. האומנם התעלם הרצל מעובדת קיומן של מיעוט לאומי אחר בארץ־ישראל היהודית. שאותה חלם להקים? הטוענים טענה זו מתעלמים בעצמם מהעובדה ההיסטורית, כי כשנת ייסודה של התנועה הציונית ב־1897 התגוררו בתחומי ארץ־ישראל כולה, משני עברי הירדן, כ־550,000 תושבים לא־יהודים בלבד. הנוכחות הזאת היתה אמורה להיות בעלת משמעות משנית בלבד למי שחלמו על ריכוז מרבית העם היהודי בארץ־ישראל. מבחינתם, ארץ שבה צפיפות האוכלוסין הממוצעת היא 4 נפשות לקילומטר מרובע, שאוכלוסייתה חיה במשטר פיאודלי ללא שום שאיפות לאומיות וללא שום יישות לאומית — היתה בעצם ארץ ריקה ופנויה.

הרצל לא היה יכול לצפות מראש, כי תהליך שיבת ציון יביא עמו כתופעת לוואי גם הגירה של אוכלוסייה ערבית לארץ־ישראל. הוא לא חזה מראש, וגם לא יכול היה לחזות מראש, עוד לפני תחילת המאה העשרים, כי בצד הגיבוש של התנועה היהודית הלאומית הציונית חקום גם תנועה לאומית ערבית, שתואבק להגשמת זכויותיה דווקא בארץ־ישראל הפנויה, ארצו של העם היהודי מדורי דורות.

התנועה הציונית קמה מתוך מטרה לשנות עובדות מסוימות. העובדה הראשונית והבסיסית שאותה התכוונו הציונים לשנות היתה הפיכת העם היהודי בארצו לרוב, לא

למיעוט. המעבר הזה מרוב למיעוט הוא שהיה צריך להיות הצעד הראשון בשינוי שרצתה התנועה הציונית לעשות. העובדה הזאת היתה בעצם סלע המחלוקת בעיני הערבים ילידי הארץ הזאת. בעיני הערבים שכניה של הארץ הזאת ובעיני הערבים המהגרים החדשים שהגיעו בשנות העשרים והשלשים של המאה הזאת, אותם ערבים הבינו היטב מה שהיהודים למדו על בשרם כמשך אלפי שנים — לא טוב להיות מיעוט לאומי. היו ציונים ויהודים טובים אחרים, שלא כל כך הבינו את פשר הסירוב של הערבים לקדמה, לבריאות, לרכבות ולכל הטוב שהיהודים ניסו להרעיף על הערבים, והם ניסו להשיג הסכמה ערבית. גם אז היה "שלום עכשיו". אותו "שלום עכשיו" של אז — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
גם היישוב היהודי הישן התנגד לזה. זאת לא תכונה ערבית להתנגד לזה.

מיכאל איתן (הליכוד):

"שלום עכשיו" של אז, של שנות העשרים והשלשים, יצר גם תיאוריה, שבעצם בלא הסכמת הערבים לא יהיה אפשר להגשים את הציונות. והם כפרו, לפעמים כפרו — על שרת, על כך־גוריון — להיפגש עם הערבים, לנהל אתם שיחות, להגיע להסכמה. השיחות האלה התנהלו על נושאים שונים ורבים. היתה בהם אווירה טובה ורוח טובה, אבל תמיד הם התנפצו על דבר אחד, לא על ממדי העלייה, אלא על מכסה מסוימת. כאשר לערבים הסתבר שהציונים, רוצים לעלות לארץ במספרים כאלה — והיהודים היו מוכנים להגבילת העלייה, כבר איני מדבר על מדינה עברית, שהיתה אז הס מלהזכיר — כממדים כאלה שייצרו רוב בהמשך, באותו רגע התפרצו השיחות. לא היו עוד שיחות. ההקודה הבסיסית שעליה היה סלע המחלוקת היא העובדה של רוב ומיעוט. הנושא של רוב ומיעוט הוא בעצם הנושא שעליו אנחנו מדברים היום. מה זאת אומרת: "שוויון מלא ומוחלט"? אם היה אפשר לתת למיעוט לאומי כלשהו שוויון מלא ומוחלט, לא היה צורך במאבק כה עיקש. אם היתה דוגמה אחת בהיסטוריה שמיעוט לאומי קיבל זכויות שוות, על־פי הגדרתו שלו — לא על־פי הגדרתו של הנותן, אלא על־פי הגדרתו של המקבל — אולי היינו מוצאים איזו דוגמה שאפשר לאמץ אותה. עובדה היא, שאין זה כך. עובדה היא, שמאז קום המדינה בעצם למדנו שני לקחים חשובים. הראשון, שמאז קום המדינה היהודית שהרעיפה על המיעוט הערבי שפע יתרונות בכלכלה, בתרבות, בחינוך, ובבריאות הביאה לכך שערביי מדינת ישראל הם הקיבוץ הערבי בעל ההישגים הרבים ביותר, בתחומים רבים, מכל קיבוץ ערבי אחר בכל מדינה ערבית אחרת. הלקח השני, שכל זאת — כפי שחזה בזמנו זאב ז'בוטינסקי — לא היה בו די על־מנת להביא לכך, שאכן תהיה השלמה. עם העיקרון שיש כאן מדינה יהודית לאומית. וחרף כל התנאים והיתרונות נותר בעינו המאבק הלאומי, שאנחנו נמצאים בעיצומו.

יש טוענים, שהבעיה היא יהודה ושומרון, ואם אנחנו נקים מדינה פלשתינאית ביהודה ובשומרון, ניטול את העוקץ מן המאבק הלאומי ונוכל להגיע להסדרים כאלה או כאלה, ובכן, מה היה לפני ששלטנו ביהודה ובשומרון? אחת ממפלגות הכנסת פרסמה לכבוד חגיגות העשור לקיומה של מדינת ישראל — כלי יהודה ושומרון — כרוז האומר: "לא נרקוד ביום הזיכרון לאסון עמנו הערבי הפלשתינאי, לא נמחא כף לשודדי זכויותינו ואדמותינו, הורסי כפרינו ומרעיבי פועלינו ופליחינו. בשום פנים ואופן לא נישבע אמונים ולא נכיר בממשלת המלחמה והתוקפנות". להזכירם, מדובר בממשלה

הנורמות שלך. יש לנו נורמות משלנו, ואנחנו נקיים אותן. אנחנו מאמינים בהן וקיימנו אותן. איננו צריכים להתבייש בפני איש. נתנו למיעוט הערבי בארץ-ישראל יותר ממה שנתנה כל אומה בעולם בתנאים שווים. אנחנו יכולים להיות דוגמה לעולם בכך.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

אנחנו לא נמצאים כאן בחסד של משהו. זאת הארץ שלנו, זאת המולדת שלנו. השורשים שלנו בארץ הזאת עמוקים משלך.

מיכאל איתן (הליכוד):

לא ניתן שיוליכו אותנו שולל.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

אתה מדבר בסגנון גזעני. אני לא יושב כאן בחסד שלך.

מיכאל איתן (הליכוד):

תיכף נדבר על גזענות.

לא ניתן שיוליכו אותנו שולל. את הנורמות ואת הדרך אנחנו נקבע. לא נשמע מכם הטפות מוסר על גזענות ודמוקרטיה. חבר הכנסת דראושה, ביום שהייתה הפגנה בכפר אקסל החקשרתי אליך בטלפון ואמרתי לך בוו הלשון: חבר הכנסת דראושה, אתה יודע יפה מאוד שזוהי הפגנה פוליטית שנערכת נגדך אישית, בגלל קיום המגעים עם אש"ף. אין בה ולא כלום על הטפה גזענית. אמרתי לך, חבר הכנסת דראושה: היום זה יום גדול בשבילך לדריקיום ערבי-יהודי בשלום. כי אתה יכול להוכיח לעם כולו ולערכים שדו-קיום פירושו גם חילוקי דעות, וכמו שאני יכול להפגין מול ביתו של יוסי שריד, אני יכול להפגין אצלך בכפר. אבל, חבר הכנסת דראושה פחד מתופיק זיאר, וקצין המשטרה אמר לי בזמנו: אל חלך, כי הוא מסכן. הוא שבו בידי הערכים הקיצוניים.

אני רוצה לסיים בשתי הערות. ההערה הראשונה היא לשר עזר ויצמן. אתה חייב לבצע את המהלכים בידיעה ברורה, שאנחנו לא עושים אקספרוימנטים בטוילים על גמלים. אנחנו כעת במצב מלחמה, וזאת אחת הזירות פחות או יותר, ואנחנו צריכים להיות עם שתי הרגליים ישר על האדמה, ולא לטייל על גמלים.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

אתה נלחם באזרחים — — —

מיכאל איתן (הליכוד):

חבר הכנסת מיעארי, אתה שלחת איגרת מכאן לאש"ף. זאת עבירה על החוק. ניצלת חסינות בלתי מוצדקת.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

אני רוצה להגיע לשלום — — —

מיכאל איתן (הליכוד):

אתה שולח מכאן איגרות לאש"ף.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

מותר לי להעיר הערה?

מיכאל איתן (הליכוד):

בבקשה.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

אני רוצה להזכיר לך, שמרוב טיולי גמלים חתם מנחם בגין על הסכם שלום עם מצרים. כדאי שחזכור את זה יפה.

מיכאל איתן (הליכוד):

אני חושב שהוא חתם לא בגלל טיולי הגמלים, אלא מפני

מלפני 1967. "ציפורן החתול של ההתקפה האימפריאליסטית על חירות העמים הערבים ועל השלום. לא נוותר על זכויותינו הלאומיות והחזרת הפליטים שלנו וחירויותינו והחזרת זכויותינו ואדמותינו השרודות. בשום פנים לא ידקוד עם כשמתחיליניו" — נוסח ערביי ישראל לפני 1967. ללמדך — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מיכאל איתן (הליכוד):

הם לא קולקטיבי. הם רק מתיישרים לפי הקיצוניים. נגיע גם לזה. ואת יודעת את זה.

ללמדך, שיהודה ושומרון אינה הבעיה. יהודה ושומרון הן רק אמתלה כרגע. לאחר יהודה ושומרון יש תחנות נוספות בדרך.

אנחנו יודעים שאנחנו, עם ישראל, נמצאים במלחמת קיום מול ערבים, חלקם ערביי ישראל תושבי ישראל, שמצהירים נאמנות לאש"ף — מלבד היות העובדה הזאת עבירה על החוק הישראלי, היא בנידה, כאשר אש"ף הוא אויב של מדינת ישראל. המיעוט הלאומי היושב בקרבנו שוכן בקרבה לעמים ערבים, שאליהם הוא מרגיש זיקה לאומית, והם טוענים לזיקה כלפיו. במצב דברים זה מדינת ישראל יכולה להיות גאה ביחס שהיא מעניקה למיעוט הלאומי הערבי בארץ-ישראל ובמדינת ישראל.

על-מנת להבין את משמעות היחס הזה אנחנו צריכים לעשות אנלוגיות היסטוריות מתאימות. אני שואל: איזה יחס היו מקבלים אנגלים ממוצא גרמני, בזמן מלחמת העולם השנייה, לו היו מטיפים באנגליה לנהל משא-ומתן עם היטלר? — באנגליה, לממשלה האנגלית, לציבור האנגלי, אני שואל זאת, על-מנת שתבינו את הפרספקטיבה הנכונה. איזה יחס היה מקבל אמריקני ממוצא יפני, נבחר ציבור כזה או כזה בתקופת מלחמת העולם השנייה? — אלמלא היה כלוא במחנה ריכוז, שם בארצות-הברית הנאורה והדמוקרטית — לו היה נוסע ליפן לנהל שיחות, לו היה נוסע ליפן לאחר פרל-הרבור, לדבר עם היפנים, והיה קורא לזה "שיחות גישור"? מה הייתה אומרת ממשלת ארצות-הברית על כך? מה היה אומר הציבור בארצות-הברית? והרי אנחנו בעיצומה של מלחמה.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

זו השוואה חסרת שחר.

מיכאל איתן (הליכוד):

בהשוואה, המצב פה חמור יותר, כי תושבי ארצות-הברית — הם, נשיות וטפם — לא היו בסכנה. הם לא הותקפו. עליהם לא איימו. לא נפלו עליהם פגזים. את תלמידיהם בכתייהספר לא רצו לשחוט. ואש"ף עושה את זה ומצהיר על כך. וכאן יוצא חבר הכנסת, לאחר "פרל-הרבור" כזה, או חמור מזה, ואומר: אני נוסע לשיחות גישור.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

לא אמרתי שאני נוסע לשיחות גישור.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

פרל-הרבור היתה של — — —

מיכאל איתן (הליכוד):

חבר הכנסת תופיק זיאר, אני יכול להרגיע אותך בדבר אחד. את היחס שלנו למיעוט הערבי לא נקבע לפי הדוגמה של מדינות ערב מסביב. אנחנו לא נקבע את היחס שלנו לפי

מיכאל איתן (הליכוד):
זו עובדה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זאת איננה עובדה. בוא ובדוק איזה אחוז מכלל היהודים כארץ עובד עבודה פיסית ומהו האחוז מכלל הערבים העושה זאת. אתה לא יכול להגיד שהם לא עובדים, שהם לא לומדים, שהם לא עושים.

אני רוצה להזכיר לפרוטוקול, בשל ההאשמות המחפירות שהיו פה נגד אוכלוסייה של אזרחים ישראלים, שכשהיתה מלחמת ששת הימים, וכשהיתה מלחמת יום הכיפורים והגברים היהודים היו בצבא, השירותים לאוכלוסייה האזרחית נעשו בעיקרם על-ידי גברים אזרחים ערבים מישדאל. וחרפה היא — — —

מיכאל איתן (הליכוד):

כדאי אולי שאשמיע לך ציטטה מדבריו של דוד בן-גוריון, שהיה ראש המפלגה גם בזמן שאת היית חברה בה, ואראה לך מה הוא אמר על מידת הסכנה הצפויה לנו מערביי ארץ-ישראל. אז זה כן היה "אנחנו"?

היו"ר א' שוסטק:

חבר הכנסת איתן.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

— — —

היו"ר א' שוסטק:

חבר הכנסת דראושה, אני אוציא אותך מהאולם. כל הזמן אתה מפריע.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

למה לא הערת לו, לחבר הכנסת איתן?

היו"ר א' שוסטק:

הערתו לו.

מיכאל איתן (הליכוד):

מהתחלת הדיון הוא צועק בלי הפסק.

היו"ר א' שוסטק:

חבר הכנסת איתן, אני אוציא אותך מהאולם. אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה, ומיד גם בפעם השנייה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אינני רוצה להיתלות בשום אילן גדול. מאז בנתי למדתי לחשוב בעצמי, ואני אסירת תודה למורי שלימדו אותי לקרוא ולכתוב וללמוד.

אני רוצה להזכיר לחברי הכנסת, בייחוד לאלה שהרבו לדבר על "אנחנו" ו"הם", והמאמצים שיטה קולוניאליסטית — ולדאבנוי הרבה מהמשטר הקולוניאלי עדיין נשאר אצלנו, ובכלל זה חוקי המילט, ובכלל זה חקונות שעת-חירום, ובכלל זה מוכתרים ודברים אחרים — שבשנת 1979 חתמה ממשלת ישראל ואשררה את האמנה הבין-לאומית לביעור כל צורות הגזענות. ההגדרה של גזענות בה אומרת, כי "אפליה גזעית משמעה יהא כהבחנה, הוצאה מן הכלל, הגבלה או העדפה המבוססת על נימוקי גזע, צבע או ייחוס משפחתי, מוצא לאומי או אתני, שמגמתם או תוצאתם יש בהן כדי לסכל את ההכרה, ההנאה והשימוש, או לפגום בהכרה, בהנאה או בשימוש על כסיס שווה של זכויות האדם וחירויות היסוד בחיים המדיניים, הכלכליים, החברתיים והתרבותיים או בכל תחום אחר בחיי הציבור".

שקיבלו את התשובה של מה שרצו להשיג עם טיולי הגמלים. אבל מנחם בגין עשה את זה בלי טיולים על גמלים. אני מסכים שאתה תגיע לתוצאות של מנחם בגין לא על-ידי טיולי גמלים. כי מה שאתה עושה היום, הקמת מועצה, זה טיול על גמלים. יצחקו עליך אחר כך.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

אני מציע לך לזכור תמיד — — — כדאי שתזיהר-קצת

— — —

מיכאל איתן (הליכוד):

אני מתכוון לכך שלא יתפסו אותנו עם נכונית, עם רוח טובה, עם מוסר גבוה, וילעגו לנו, מאחורי הגב: גזענים.

היו"ר א' שוסטק:

חבר הכנסת איתן, אתה חייב לסיים.

מיכאל איתן (הליכוד):

אני רוצה לסיים במשפט אחד. אני מאמין שיבואו ימים אחרים, שלא יהיה מצב מלחמה: אני מאמין שיהיה במזרח התיכון הסדר שלום אמיתי ויחסי שלום אמיתיים. אני מאמין שיהיה הסדר שלום — — —

מרכיב בראון (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

זה לא עניין של אמונה. תפעל כך שיהיה שלום.

מיכאל איתן (הליכוד):

אני מאמין שיהיה הסדר שלום בארץ-ישראל בין — — —

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

אתה מדבר על שלום, אבל מתרחק ממנו בסגנון הדיבור שלך.

היו"ר א' שוסטק:

חבר הכנסת איתן, אני מבקש ממך לסיים. אתה פשוט לא מסוגל לגמור את דבריך.

מיכאל איתן (הליכוד):

ואז, כאשר נגיע לכך שגם בארץ-ישראל יהיה הסדר של אמת בין המדינה היהודית לבין ערביי ארץ-ישראל, הסדר של שכנות ויחסים הוגנים, נגשים כאמת את אמרתו של זאב ז'בוטינסקי: ושם יהיו לו משפט ועושר בן ערב, בן נצרת ובני; ואת דבריו של תלמידו, ראש הממשלה לשעבר מנחם בגין, שאמר: נקיים שוויון זכויות כיאה ליהודים, כיאה לציונים, מאז נקראנו לדגל, מאז הרצל עד הלסינגפורס ועד היום הזה. ונרם את קרן ישראל בעולם כולו.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

דיברת על שוויון, אבל פעלת נגד שוויון.

מיכאל איתן (הליכוד):

אני לא צריך ללמוד ממך מה זה שוויון.

היו"ר א' שוסטק:

רשות הדיבור לחברת הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — לחבר הכנסת זיידן עטשי.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, ראשית אני חייבת להעיר לפרוטוקול, שאני אינני שייכת לכל ה"אנחנו" שבו השתמש חבר הכנסת שדיבר לפני, מיכאל איתן. אני חושבת שזאת היא חוצפה והתנשאות ליצור קולקטיב אחד בתוך אוכלוסייה כשהוא מדבר על אוכלוסייה אחרת: עשינו, נתנו, הקמנו לכם וכו'.

על-כרחו, מכוח חוק, מכוח יועצים? דמוקרטיה פירושה הזכות להיות שונה. דמוקרטיה פירושה הזכות להתארגן על בסיס של שוני, הזכות To opt out, לא להיות שייך, ולא להכריח מכוח חוק אנשים להיות שייכים לקולקטיב כשאתה ממנה כשיטה קולוניאלית מין נציג עליון עליהם. והזכות להיות שונה אסור לה שתגדע כהוא זה משוויון הזכויות ומשוויון ההזדמנויות, הנחונים לכל אדם באשר הוא אדם. והנושאים של התארגנות, של עבודה, של רשיון בניה, של רשיון ציד, אינם יכולים להיות על בסיס קולקטיבי לאומי או דתי, אלא רק על בסיס של בדיקה אישית, מה אנחנו עושים? ליהודים — יש, לערבים — אין.

צדק חבר הכנסת לנדאו כשאמר שבזמנו עשו את היועצים האלה קבלני בחירות. אחר כך שיפרו את השיטה, שלחו אותם למחוזות לא יועצים אלא כממזרים. נסו לנתח למה ערבים באזורים מסוימים הצביעו למפלג' וכמה רשיונות קיבלו אז לרובי ציד וכמה לבניה.

אם אנחנו רוצים להיות חברה מתוקנת, כל דבר הנוגע לאדם חייב להיות נדון לפי הצרכים של אותו אדם. אם יש קבוצה או קולקטיב שאומרים: אני שונה ולכן יש לי אינטרסים מיוחדים, כגון עדה מוסלמית, או עדה אורתודוקסית, או עדה דרזית, או עדה חרדית-יהודית או עדה של האגודה — שהם יבחרו להם את הנציג אשר ייעץ לרשות וידוע לה מה הצרכים של אותה עדה. אבל מי אתה ומי אני, יהודים שהיו מיעוטים בכל מקום בעולם, שאנחנו מתגנשים על אחרים? ובמה? אימחה ופחד? מצד אחד אנחנו גיבורים, הצבא הגדול ביותר באזור, העם החכם ביותר, כוחנו יעמוד לנו להגיע הלאה מביירות, הלאה מדמשק; מצד שני, כשבאים לדון באוכלוסיה נאמנה ובזכויותיה, פתאום פיק כרכיים, צריך להשיג עליהם ולשמר עליהם ולסגור אותם ולבנות אותם אחרת. ובשל מה? יש להם זיקה לבני עמם שאינם חיים במדינת ישראל כאזרחים, שהם משוללי זכויות. וכי לנו אין זיקה כזאת ליהודים במקומות אחרים? וכי בתקופת המאבק הלאומי שלנו לא היתה ליהודי העולם זיקה אלינו? האם האשימו אותם בכנייה במקומות ששם הם פעלו למענו?

צריך לבטל את כל מערכת היועצים לצורחותיה הקולוניאליסטיות המתנשאות, וכיבוד את תפקיד היועץ הזה. אף שאין הוא יכול לענות מעל הבמה הזאת, אני רוצה לומר, שנפגשתי אתו בכמה ועדות בכנסת ושמתיו, וכל אימת ששמעתי עלה הסומק בלחי על שהשתייכתי ל"אנחנו", הממנים יועצים כאלהם, כאשר ה"אנחנו" הם אזרחים סוג א', וה"הם", הזקוקים לאפטרופוס היהודי, הם אזרחים סוג ב'.

אני רוצה לומר לך, אדוני השר, שהרעיון לבטל את מוסד היועץ הוא רעיון חשוב, והמעשה חשוב ממנו. וככל שהדבר יקדם, כן ייטב. אינני יודעת איזו מוצעה אתה רוצה להקים. לא ידוע לי שמוקמות מועצות לעדות אחרות ולאנשים אחרים. ואם מוקמת מועצה כזאת או כזאת, יבחר הציבור הנוגע בעניין את המועצות שלו לעניינים שהוא רוצה שיהיו להם מועצות. אל ימנה איש על-ידי השלטון. השלטון איננו ממנה מהגדרים למושבניקים, והוא אינו ממנה נשים כמוני לטפל בחרדים, למיניהם. ועל כן גוף הרוצה בכך, שיש לו צרכים משלו, ימנה את המועצות ואת השליחים שלו ויעשה זאת באופן וולונטרי. מה שצריך לעשות — והייתי מכקשת שתעשה זאת — הוא ללכת מהצד הראשון לצעדים הבאים. אם במשרד החינוך עוסקים בחינוך ערבי, שיהיה נציג ערבי מומחה לענייני

למה במדינת ישראל יש חינוך יהודי ויש חינוך לערבים? ולמה שמו של הממונה על החינוך לערבים הוא קפילוביץ? או קפילובסקי? או כל שם אחר שבוודאי איננו ערבי?

מיכאל איתן (הליכוד):

הוא החליף את השם.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

למה? כי הוא יהודי. למעשה הוא לא צריך להיות ממונה על כך, כשם שאין ממנים תעשיין על עניינים הנוגעים למושבים.

מיכאל איתן (הליכוד):

למה את שואלת — — —

הי"ר א' שוסטק:

חבר הכנסת איתן, אני אקרא אותך לסדר בפעם השנייה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

סליחה, אני אבקש ממך שלא להפריע לי, כי אתה לא מאזין. לא האזנת כשאמרתי שיש חינוך יהודי ויש חינוך לערבים. לא חינוך ערבי. למה לא חינוך ערבי? ולמה חינוך לערבים על-ידי מי שמתנשא? למה תקציב משרד הפנים איננו בנוי לפי קריטריונים אוניברסליים, על-פי צרכים של מקום, מספר התושבים בו, מספר התלמידים וכיוצא באלה, אלא קודם כול הוא מחולק ליהודים וללא-יהודים, ואחר כך בונים לכל אחת מן הקבוצות האלה תקציבים בנפרד. לפי מבנה מה? כמות המים? מה, האוויר, העצים? אילו קריטריונים הם אלה? למה זה קיים? מה פירוש יועץ לענייני ערבים? האם באנגליה יש להוד מלכותה או לגברית תאצ'ר יועץ לענייני יהודים? האם בארצות-הברית יש לנשיא יועץ אמריקני לענייני יהודים?

זיין עטשי (שינוי-מפלגת המרכז):

דווקא זה יש.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אמריקני לענייני יהודים?

אורה נמיר (המערך):

הוא למד מ ישראל — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

יועץ אמריקני הקובע זכויות של יהודים ותקציבים של יהודים?

זיין עטשי (שינוי-מפלגת המרכז):

זה כן.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היועץ לענייני יהודים הוא חמיד יהודי.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

שאלתי אם הוא לא יהודי.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אבל היועץ לענייני ערבים אצלנו הוא חמיד יהודי, ולא ערבי.

מיכאל איתן (הליכוד):

זה מראה שאנחנו כמו ארצות-הברית.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

האם בתקופת מלחמת הקוממיות היהודים שישבו באנגליה נחשבו לבוגדים מפני שהם חמכו בתנועה הציונית? למה אנחנו הופכים אותם לקולקטיב, לאיזה מין קולקטיב,

— לשכת היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה: מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת:
לשכת היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה —

את השרידים הקולוניאליים יש לבטל, ואם עשית צעד ראשון כעניין הזה, אשמח אם תעשה את הצעדים הבאים.

היו"ר א' שוסטק:

תודה רבה לחברת הכנסת אלוני.

החינוך הערבי, אשר יעזור ויפעל במחלקה לאותו חינוך ויעמוד בראשה, ואם יש במשרד כזה או כזה צורך כנציג מוסלמי — והכוונה למשרד הדתות, ואולי למשרד המשפטים, שמרבה בחוקים בעלי אופי דתי-ערתי — כי אז יהא שם הנציג המתאים של האוכלוסייה הנזקקת לעזרתו.

ד. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

מס' 13, התשמ"ה — 1985, שהחזירה ועדת הכלכלה: חוק לייצוב המשק, התשמ"ה — 1985, שהחזירה ועדת הכספים: חוק הפיקוח על מצרכים ושירותים (יציבות מחירים) — הוראת שעה, התשמ"ה — 1985, שהחזירה ועדת הכספים.

היו"ר א' שוסטק:

תודה רבה.

היו"ר א' שוסטק:

הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת, לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, הצעות החוק האלה: חוק הפיקוח על מצרכים ושירותים (תיקון)

ה. לשכת היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה (המשך)

הנחיתות, ההשפלה לפעמים, חוסר השוויון המשווע, ופה נאמרו דברים רבים שאינני רוצה לחזור עליהם — אולי אז ייקח לנו עוד כמה שנים, מעט אני מקווה, כדי לתת לערבים הרגשה שהם ישראלים, אם משהו אומר היום שהוא ערבי פלשתינאי, ובצדק, וחושב או אורח מדינת ישראל, אני חושב שהמערכת והמדיניות הביאו אותו להכריז את ההכרזה הזאת ולהחליט את ההחלטות הזאת. כי למי הוא שייך פה — למשרד זה? למשרד אחר? לעם זה? לקבוצה זו? הוא לא שייך לאף אחד.

פעם נוספת נשאלת השאלה: מי יעץ למי במשך 36 שנה? הבעיה היא, שהערבים טופלו עליידי מערכת נפרדת, תוך הסתמכות על מושגים של סוף המאה התשע-עשרה ותחילת המאה העשרים, ובשנות השבעים והשמונים חזרנו, כנראה, לטפל בהם במושגים של סוף המאה השמונה-עשרה. מדיניות זו לא תאמה את מצבם, את מעמדם, את מאווייהם, דרישותיהם וצורכיהם של הערבים שגולדו, גדלו והתחנכו במדינת ישראל, והם ישראלים שחושבים במושגים כאלה, והם, חברי הכנסת, הרוב של ערביי ישראל, אלה שגולדו כאן. אבל עדיין התייחסנו אליהם כשייכים לאותו דור, לא נשכח — ואני אומר את זה לעם ישראל כולו דרך נציגיו — שב-1949 נשארנו במדינה הזאת 149,000 ערבים. לא נשכח שהמנהיגות הפוליטית, האקדמית, האינטליגנציה, כולם, לצערי, או מרביתם עזבו את המדינה, והאוכלוסייה הזאת נשארה למעשה ללא מנהיגות וללא שכבה משכילה כפי שהייתה עד 1949. נכון, אז נאלצו לחפש פטרון שיטפל בהם, והפטרון הזה הומצא, ובצדק, כי אם לא כן, אינני יודע מה היה קורה לאותם ערבים בשנות החמישים והשישים.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כל נשכח שערכי ישראל חשובים מאז 1948 לפחות ל-20 תחנות רדיו וטלוויזיה ולעיתונות ערבית ממדינת ערב, המכוונות אליהם, הרוב המכריע של ערכי ישראל ממשיך להיות נאמן ודבק במסירותו למדינת ישראל, למרות הכיוון המסיבי של אמצעי תעמולה מהמדיניות השכונת. אנתנו חייבים להעריך זאת ולהביא זאת בחשבון, כי אין עדה או מיעוט בעולם שהיה מוכן לעמוד בפני הלחצים התעמולתיים, התרבותיים, החינוכיים — הכול יחד.

יכול להיות שהמשרד של היועץ היה טוב עד תחילת שנות השבעים. אבל, כבר אז צריכה הייתה ממשלת ישראל לחשוב על

היו"ר א' שוסטק:
רשות הדיבור לחבר הכנסת זיידן עטשי, ואחריו — לחבר הכנסת עובדיה עלי.

זיידן עטשי (שנרי-מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, במשך השעות האחרונות עסקנו במליאה בסיווג אוכלוסייה או אוכלוסיות — הערבית, היהודית, מה שייך למי, מה שייך לאן. אני חושב שסטינו הרבה מהנושא, אשר לו יועד הדיון הזה.

אם נביט אחורה לשלושים-יחשים השנים שעברו ונבדוק מי יעץ למי, האם הממשלה היתה היועצת של היועץ לענייני ערבים, או שהיועץ לענייני ערבים היה היועץ לראש הממשלה — אם לשים את הדברים במסגרתם, אני חושב שבמשך שלושים-יחשים שנים לשכת היועץ ביצעה את המדיניות של ממשלת ישראל.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כזה אתה צודק, אבל הצרה היא שהיא ביצעה אותה כהתחלבות.

זיידן עטשי (שנרי-מפלגת המרכז):

לכן, חברי הכנסת, הבעיה איננה האיש, אם כי אני מתנגד לשיטה שבה "התפוסה" מתפקידו היועץ הנוכחי. אבל הבה נדבר על הלשכה, על המערכת.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקרמת לשלום):

זיידן עטשי (שנרי-מפלגת המרכז):

לא משנה, הוא קיבל הודעה בעל-פה.

אין זה משנה מי יעץ למי, הבעיה של ערכי ישראל בעינה עומדת. מי הם, לאילו מוסדות הם שייכים, האם הם שווים, לא שווים, אזרחים ממדרגה ראשונה, שנייה או חמישית — על כל השאלות האלו טרם ניתנו תשובות. ואם יש יוזמה חדשה, דרך חדשה, על-ידי יוזם רעיון מסוים — שר או לא שר — כואו ננסה את הדרך החדשה, אבל בתנאי שהשר יצמן ומשרד ראש הממשלה יכירו בעובדה, שהערבים הגיעו לגיל בגרות במשך 36 שנה. אם השר ויצמן יתייחס במדיניות החדשה לערבים כאל אנשים שהגיעו לבגרות, אינני צופה בעיות מיוחדות בעתיד. אבל אם נתייחס אליהם כאותן דרכים שהתייחסנו אליהם —

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אין אתה מסביר שאתם השתלבתם בחברה הישראלית
ואתם ממלאים את כל החובות כמו כל אזרח אחר, ואינכם
מקבלים כל זכויות?

זיידן עטשי (שנוי-מפלגת המרכז):
לא אמרתי שאנו לא מקבלים כל זכויות. אמרתי שאנו
עדיין נאבקים כדי לקבל זכויות מסוימות, גם אחרי שבע שנים.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אין לכם שום זכויות.

זיידן עטשי (שנוי-מפלגת המרכז):
אתה מגויס, ולכן לא אתווכח איתך. כאשר אני רואה היום
חייל דרוזי בצה"ל בדרגת אלוף-משנה ובתפקיד מפקד חטיבה,
אני גאה, זו הגאווה שלנו במדינת ישראל. נתתי חובות וקיבלתי
זכויות.

מחמד ותד (מפ"ם):
יש אלוף דרוזי?

זיידן עטשי (שנוי-מפלגת המרכז):
יהיה. אני מאמין באבולוציה ולא ברבולוציה.

מחמד ותד (מפ"ם):
עוד יהיה רמטכ"ל דרוזי.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
תמיד היה סגן-אלוף יהודי בכל הצבאות — — —

זיידן עטשי (שנוי-מפלגת המרכז):
אני מבקש מהכנסת לעשות הכול, כדי שהריון הזה יישא
פרי ולא יהיה רק למען הפרוטוקול. אני שוב מזהיר מצעדים
פזיזים. אנו חייבים להעביר את כל הנושא לטיפול ישיר של
משרדי הממשלה, אבל בצורה הדרגתית ומקצועית מאוד
וזהירה. תודה רבה.

הי"ד א' שוסטק:
תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת עובדיה עלי.
ואחריו — לחברת הכנסת עדנה סולודר.

עובדיה עלי (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מברך את חבר
הכנסת אמל נסראלדין על יוזמתו. העלאת הנושא במליאת
הכנסת היא יוזמה ברובה, ושאלת המדיניות כלפי ערביי ישראל
היא שאלה חשובה מאין כמותה.

עלי להדגיש בראשית דברי שהמדיניות חשובה הרבה
יותר מהשאלות הארגוניות שנדונו כאן בהרחבה.

אדוני היושב-ראש, המגמה לבטל את התקן של יועץ ראש
הממשלה לענייני ערבים ומה שנעשה בפועל, מינוי יועץ אחר
תחתיו שיהיה עוזר השר בלי תיק עזר ויצמן. מעורר שאלות
ותהיות. לפי דעתי, אין בכך כדי להתמודד עם הבעיות
האמיתיות של המגזר הערבי.

ביסוד הביטול של משרת יועץ ראש הממשלה לענייני
ערבים והנימוק המרכזי להחלטה זו עומד הרעיון, שאת
הערבים במדינת ישראל יש לשלב בכלל אוכלוסיית ישראל. הם
זכאים לאותם שירותים והם זכאים לקבלם מאותן לשכות
ומאותם אנשים. המספקים שירותים אלה לאוכלוסייה היהודית
בישראל.

כאן עלי לשאול, האם העובדה, שיהיה עוזר לשר בלי תיק
במקום יועץ לראש ממשלת ישראל, תשנה מהותית את הטיפול

פירוק המשרד בצורה הדרגתית, כי אין צורך באותה לשכה,
משום שאותה לשכה וממשלת ישראל יחד יצרו ניכור משוע
אצל ערביי ישראל כלפי כל המושגים הישראליים, אני חושב
שאם אמרתי שהערבים הגיעו לבגרות, הם אינם צריכים עוד
חסות או פטרון שיטפל בהם, ולכן אני וסיעתי בהחלט בעד
פירוק הלשכה והעברת הערבים לטיפול ישיר של משרדי
הממשלה, משום שזו הדרך היחידה לתת להם שוויון.

אבל, מעל כמה זו אני חייב גם להזהיר את הערבים: שוויון
בכל המשמעויות, אם יש סבל, הם יהיו שווים לסבל, ואם יש
אילוצים, שיהיו שווים לאילוצים, משום שהעדה הדרוזית
היוותה תחת ניסיונות מבחינת השילוב, כאשר תבענו וקיבלנו
את השילוב בתחילת שנות השבעים, אם כי עד היום יש כמה
שלבים שעדיין לא השתלבו בהם. אני אומר את זה מעל כמה
זו, משום שהשר ויצמן שומע וגם מנכ"ל משרד ראש הממשלה,
המתאם, שומע.

אל יחשבו הערבים, וגם מר ויצמן, שאנחנו יוצרי נסים
ונפלאות. גם אם זה יעבור למשרדי הממשלה, לטיפולם הישיר,
אסור לעשות את זה בצורה מהירה ופזיזה, ומשרד היועץ
בעצמו חייב להעביר את הערכים למשרדים הכלליים בהדרגה,
ולא — אני צופה שהערבים לא ימצאו את עצמם לא פה ולא
פה, ואנו נחזור למצב מתסכל ממדרגה ראשונה, מסוכן,
ובתהליך של ריאקציה שלא תהיה לרצוננו ולא לפי שאיפותינו.

אני מקווה שהערבים יבינו פעם אחת, שהמדיניות המייעצת
של מר ויצמן לא תעזור להם כל כך. עדיף שהם יהיו מרעצה
מייעצת לעצמם ויביאו את דרישותיהם למר ויצמן, משום
שהמושג הזה, ייעוץ, אבד עליו כלח, הוא איננו מתאים ואיננו
תואם את הנסיבות ואת הנתונים, ולכן הערבים עצמם חייבים
להקים את ההתארגנות שלהם. אינני חושב כמי שטוען כאן,
שזה יהווה מוקד למשיכה לאומית ערבית, משום שיש לזכור,
קבוצות לחץ במגוון הרחב של האתניות הישראליות היהודיות
עצמה, אין שום מניעה שהערבים יתארגנו כדי לכוון לחץ,
על-מנת להשיג זכויות מהמשרדים הממשלתיים.

לבסוף, אני רוצה שוב לומר: מר ויצמן, אני מעריך מאוד
את הרעיונות שלך, אבל אני מזהיר מפני מהירות ביישומם. אם
זה ייעשה במהירות, הערבים לא יקבלו דבר לא ממשרד הפנים
ולא ממשרד החוץ וגם לא תהיה להם לשכת יועץ שיוכלו
לפנות אליה. הם יהיו כמו אותו עורב, שניסה לחקות את צורת
ההליכה של החוגלה ובינתיים שכך כיצד הוא עצמו הולך ולא
ידע איפה הוא. אני מזהיר, אנחנו נמצאים בתקופה קריטית
מאוד. אני חושב שהערבים חייבים לשאת באחריות לאומית,
לא רק בזכויות אלא גם בחובות. אינני מתכוון דווקא לשירות
בצה"ל, יש הרבה מאוד דברים שהערבים יכולים לתרום בהם
בהתנדבות, כשירות לאומי, ואז יראו בהם לא רק דורשי זכויות
אלא גם נותני חובות. אם הם לא יצאו לשרת בצה"ל, איש לא
יוכל להכריח אותם.

אמל נסראלדין (הליכוד):

חבר הכנסת ותד צוחק ממך.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אין אתה מסביר שאתם ממלאים את כל החובות, ואין לכם
זכויות?

אמל נסראלדין (הליכוד):

מי אמר?

זיידן עטשי (שנוי-מפלגת המרכז):

סליחה, לא שמעתי.

גדול במדינת ישראל לבין מיעוט הזכאי לזכויות וחייב בחובות, כמו כל מיעוט נאמן. במציאות שכבר תיארת: עדיין אנחנו כמצב מלחמה מתמשך: אנחנו 17 שנים לאחר מלחמת ששת הימים, שהפגישה את הציבור הערבי הישראלי עם הציבור הפלשטינאי כיהודה, בשומרון ובעזה: אנחנו זה קרוב לשלוש שנים במלחמת לבנון, שגם בה היה מפגש עם פליטים פלשטינאים — מפגשים שברך הטבע עוררו והגבירו את הרגשת הזהות הפלשטינאית בקרב ערביי ישראל, שעוררו והגבירו הקצנה לאומנית והביאו גם לערעור הביטחון הפנימי. וההקצנה הזאת אינה רק נחלת המגזר הערבי. אנחנו עדים, לראשונה בחולדות מדינת ישראל, לקיומה בכנסת של מפלגה המערערת באופן מוצהר על זכותם של ערביי ישראל לשוויון זכויות.

בתוך כל הסיטואציה המורכבת והרגישה הזאת צריכים אנו לשאול את עצמנו באומץ, איך אנחנו מגבשים התייחסות אמיתית ואיך אנחנו מגיעים לדרך אמיתית של שיתוף פעולה, על-מנת להביא את המיעוט הערבי החי בחוטנו להרגשה סובייקטיבית, שיש לו כאן שוויון בזכויות ושוויון בחובות והוא אורח נאמן. על אף הבדלי דת, מסורת ותרבות.

אומר איך אני, כאזרחית ישראלית, ניגשת לנושא הזה. כמובן, אפשר לדחות אותו ולומר: אנחנו כאן רוב יהודי, מה מעניינת אותנו בעיית המיעוט? אבל, נדמה לי שמניסיון החיים שלנו כיהודים בעולם ומתוך התפיסה הדמוקרטית שלנו זה דבר שאין להעלותו על הדעת, ויכול להיות, וגם חייב להיות, ניסיון של שילוב אמיתי לא רק בהצהרות אלא גם במעשים.

לפי דעתי, הניסיון הזה חייב להיות מושתת על שלושה עקרונות, המנחים אותי לפחות. כאשר אני ניגשת לעסוק בכעיה זו, העיקרון הראשון הוא: מדינת ישראל היא מדינה יהודית-ציונית, וכזאת אני רוצה שתהיה, ובתור שכזאת אני רוצה שיהיה בה רוב יהודי, כי כך אבטיח שתהיה מדינה יהודית-ציונית. אין זה עומד בסתירה ליחס שלי למיעוט. העיקרון השני: מדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית, וכזאת אני רוצה שתהיה, ובוודאי שבתור שכזאת אני רוצה שלכל אזרח בה יהיה שוויון זכויות וחובות. העיקרון השלישי המנחה אותי הוא צורכי הביטחון המיוחדים של מדינת ישראל עד היום הזה, המחייבים אותנו להיות ערים לכל פגיעה חיצונית ופנימית בביטחון ולנקוט גם פעולות של מניעה והרתעה.

אני רוצה להזכיר את דבריו של המנוח זועבי.

אמנון לין (המערך):
עכדול עזי וזועבי.

עדנה סולודר (המערך):

אני רוצה להזכיר את דבריו של המנוח עכדול עזי וזועבי, שתיאר את הדילמה של ערביי החי בישראל באומרו: אני חי במדינה שבה בני עמי נלחמים במלחמת, זו דילמה שאיננו יכולים להתחלם ממנה. לכן, מה שלנו נראה כצדק אובייקטיבי יכול שיתפס באופן לגיטימי כקיפוח סובייקטיבי. שלושת העקרונות האלה מנחים אותי ונותנים לי לחשוב, שעם כל מה שעשינו — ואמרת ששנינו הרבה — עדיין אין בו די.

מנחים לפני נחונים, וכבר אמרת שמדינת ישראל של שנות השמונים אינה מדינת ישראל של שנות החמישים. הציבור הערבי בישראל, יחד עם ערביי מזרח-ישראל, כולל היום כ-720,000 נפש, שהם 17% מאוכלוסיית המדינה, בהנחה שבשנות האלפיים יגיע האחוז ל-23%. 80% מהמגזר הזה הם אנשים צעירים עד גיל 40. הגיל הממוצע שלהם הוא 21, לעומת הגיל הממוצע 30 אצל היהודים. אם כן, רוב הציבור

בערביי ישראל? המשמעות האמיתית של השינוי תהיה בכך שיחול פיתוח רציני במעמדו של הגורם המתאם את פעולות הממשלה כמגזר הערבי. עד עתה שאב היועץ את כוחו מראש הממשלה, ואילו מעתה ואילך ייהפך לעוזרו של שר בלי חיק, אשר אין בכוחו לחייב משרדי ממשלה אחרים לנהוג בהתאם להמלצותיו. אם כך, מה הועילו חכמים בתקנתם? אחתה.

המגמה לאפשר לערביי ישראל לקבל שירותים באמצעות הלשכות המחוזיות ומשרדי הממשלה היעודיים, כשאר האוכלוסין במדינה, היא מגמה מבורכת. מנמה חיובית. הצורך לתת זכויות שוות מעוגן במגילת העצמאות ונגזר מתורת ישראל, ואני גאה על כך. אולם, לאוכלוסייה זו יש בעיות ייחודיות, נושאים מיוחדים, התובעים פתרונות ייחודיים, ולשם כך יש צורך בגורם מתאם ומסייע, בגורם מתווך ועוזר. הבעיות, כמובן, אינן זוכות לפתרונות המיוחדים, בלא התערבותו.

הפתרון הרצוי, כדי להתמודד עם הבעיות של המגזר הערבי, הוא בנינו שר ערבי לממשלת ישראל. האם לא הגיעה העת, שבממשלה יכהן שר ערבי, שתוא אישית יטפל, יתאם ויכוון את הטיפול במגזר הערבי, שיעלה את הבעיות בדיונים בממשלה? מינוי שר ערבי יתקבל' כצעד חשוב הן בקרב האוכלוסייה הערבית בארץ והן בקהילה הבין-לאומית. בכך תוכלט הדמוקרטיה במדינה ויובלטו הזכויות השוות, שמהן נהנים כל אזרחי המדינה ללא הבדל דת, גזע ולאום. מינוי שר ערבי מתבקש היום יותר מתמיד. ויפה שעה אחת קודם.

עד כאן נגעתי בנושא הארגוני. במקביל, יש להכין תוכנית מקיפה שתפרט את התכנים ואת המהירות, חשוב לקיים דיון ממצה במהות, במדיניות. קיימת מגמה מסוכנת של הקצנה ברוחב הערבי, תופעה מסוכנת שיש למגר ולדכאה. השאלות המרכזיות המתבקשות הן: מהי המדיניות ומהי הדרך להיאבק במגמה חמורה זו ולהביא את האוכלוסייה הערבית להזדהות עם מדינת ישראל? איך מבאים את ערביי ישראל לנאמנות בלי סיוע עם המדינה?

אלה הן השאלות שעמן אנו צריכים להתמודד בשנים הבאות, ועלינו לתת עליהן את הדעת ולהקדיש להן את תשומת הלב הראויה. תודה רבה.

הי"ר א' שוסטק:

תודה רבה. רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, ואחריה — לחבר הכנסת מוחמד מיעארי.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מצטערת שהדיון היום הוא כביכול על תפקיד היועץ לענייני ערבים, על משרת היועץ, העומד להתחלף, והוא קטוע מדין רחב יותר — חוכנית מפורטת, שאני מצפה כי תובא אלינו כאחד הימים הקרובים. מהי בעצם תוכניתו של השר ויצמן לגבי הטיפול במגזר הערבי?

אין פלא, כמובן, שהדיון מתרחב ועוסק במכלול הזה, כי אי-אפשר אחרת. נדמה לי, שזהו אחד הדיונים הרציניים ביותר שאנו חייבים לעצמנו, משום שאנו מדינה שמראשיתה חרתה על דגלה שוויון זכויות למיעוטים החיים בתוכה, וזה — כמצב של מלחמה מתמשכת עם ארצות ערב סביבנו. אחרי שלושים-ושבע שנות קיום המדינה, עם כל ההישגים שהושגו למען שוויון זכויות, עדיין קיימת הרגשה שיש הצדקה אובייקטיבית ובוודאי גם הרגשה סובייקטיבית, ששוויון זכויות זה איננו קיים בתחומים רבים.

דבר זה מחייב אותנו היום, אחרי 37 שנים, לבחון באומץ איך מתנהלים ויתנהלו החיים האלה של שיתוף בין רוב יהודי

לטעמי, רעיונות יפים, שצריך להגשים אותם, ואני מקווה שיעשו שימוש בעניין הזה. הרי אני אומרת שלא נעשה די. התוכנית הזאת יצאה השנה.

אינני רוצה להאריך. אני חושבת שהיום, ב־1985, כמצאו המורכבת כפי שהזכרתי, אם רוצים אנו לפתח ולטפח שילוב אמיתי שימנע על דתו, תרבותו ומורשתו של כל עם החי כאן ועם זאת ייתן תנאים אמיתיים של מעורבות ושותפות. שכיבאו את המיעוט לאזרחות אחראית ואמיתית, אין לעשות זאת על-ידי יחסים של "אנחנו" ו"הם", כפי שצינו כאן קודם. נדמה לי שאסור לנו ליצור מוסדות מיוחדים, מוסדות של ערבים שיטפלו בנושאים של ערבים ומוסדות של יהודים שיטפלו בנושאים של יהודים, אלא צריך לשלב את הטיפול. יש מוסדות ציבוריים, יש מוסדות הסתדרותיים, יש מוסדות ממשלתיים — הם צריכים לטפל בכל הנושאים, אם בנושאים מוניציפליים, אם בנושאי חינוך, אם בנושאי בריאות, תעשייה, תעסוקה וכן הלאה, כפי שנעשה עד היום לגבי כל המגזרים.

לצורך זה, יש להסתייע במומחים, שיעזרו לטפל בדברים המיוחדים של מגזר כזה או כזה, כפי שאנחנו נעזרים במומחים לגבי טיפול במגזרים שונים של העם היהודי, למשל, בקליטת עדות ייחודיות.

לכן, נראה לי בסיכום — ואמרת זאת בראשית דברי — שחבל שלא הובאה לכאן תוכניתו של השר ויצמן ולא נפרסה לעינינו. הנושא הזה של היועץ לענייני ערבים הוצא מהקשרה של התוכנית כולה, משום שהבעיה איננה איזה יועץ, אלא איזו דרך.

אני מקווה שהשר ויצמן, המקשיב כאן לדיון ושומע את כל הערות החברים, יביא לפנינו בזמן הקרוב את רעיונותיו שלו להתייחסות למגזר הזה ואיך, בתוך המכלול הזה, משתלב תפקיד כזה או כזה. תודה רבה.

הי"ד א' שוסטק:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מוחמד מיעארי, ואחריו — לחברת הכנסת אורה נמיר.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, חשיבותו של הנושא שהועלה היום, ואפילו בדרך אגב, נובעת מהעובדה, שאולי נפתח פתח שדרכו אפשר להציץ לתוך החדר הסגור הזה, האפוף אבק ועשן, והכוונה לבעיית האוכלוסייה הערבית במדינת ישראל. החדר הזה נסגר כל הזמן, כנראה בכוונה, על־מנת לכרוח מהבעיה ולא לטפל בה.

חברי הכנסת, נרצה או לא נרצה, אי־אפשר לכרוח מעובדה קיימת. על אחת כמה וכמה לא לאורך זמן. עובדה היא כי במדינת ישראל חיים כ־700,000 אזרחים ערבים, שזכותם הטבעית והאלמנטרית להיות אזרחים שווים, והעיקר — הם נאבקים על זכותם זו.

בסימפוזיונים ובהרצאות יש הטוענים, כי שורש הבעיה נובע מהעדר מדיניות ברורה מצד השלטון כלפי האוכלוסייה הערבית. לעניות דעתי, העדר מדיניות מוצהרת היא כשלעצמה מדיניות. הכוונה היא להשאיר את העניינים במצב של תוהו ובוהו. כך כל הדברים, שהם אסורים במעשה במצב של חוק וסדר, הופכים מותרים במצב המעורפל הזה, ובכוונה תחילה.

חברי הכנסת, זהו סוד גלוי לכל אלה הקרובים לעניין, כי הטיפול היחיד והאינטנסיבי שלו זוכים האזרחים הערבים במדינה הוא הטיפול של השב"כ — שירותי הביטחון הכלליים — הממונים על כל תחומי החיים, ובכלל זה חיי היומיום של האזרחים הערבים.

הערבי הוא חניך מדינת ישראל העצמאית. מתוכם 78% מוסלמים, 13% נוצרים ו־9% דרוזים. הוא מפורז כ־150 יישובים, מתוכם כ־10% מתגוררים ביישובים שעדיין אין להם מעמד מוניציפלי. אלה הם דברים שאנחנו צריכים לדעת. עיקר המפרנסים, 80%, הם שכירים העובדים — — —

עבד־אלוהב דראושה (המעריך):

את כוללת את הדברים בתוך האוכלוסייה הערבית?

עננה סולודר (המעריך):

אמרתי שאני מתמסרת למיעוטים. אני חושבת שהיום צריך להקדיש את עיקר המאמצים לעדה המוסלמית, שהיא הגורם הדומיננטי בקרב המיעוטים וגם הגורם המקופח ביותר מבחינת קידומו.

10% מועסקים היום בחקלאות, לעומת 75% שעסקו בחקלאות עם קום המדינה; בבניין עוסקים כ־21% לעומת 4% מהמגזר היהודי; בתעשייה — 20%; בהארתה — 14%; בשירותים כלליים וציבוריים — 20%. האוכלוסייה הערבית מהווה כיום 11% מכוח העבודה. אם כן, אנחנו רואים התקדמות גדולה במעורבות של המגזר הזה, אבל כדאי גם לשים לב היכן מתבטאת המעורבות.

עם זה, כפי שאמרתי, קיימת הרגשה של נתק ושל ניכור, ואני מפנה את תשומת הלב של חברי הכנסת למאמר של מר טולידאנו, שמילא בעבר את תפקיד היועץ לענייני ערבים. שם המאמר הוא: "נתק ומחסום פסיכולוגי". זהו מאמר המעריך ומבקר את עבודתו, את תוכניתו של רענן כהן. יושב־ראש אגף המיעוטים במפלגת העבודה, שהוגשה לראש הממשלה כמצע של מפלגת העבודה לבחירות, הוא מרגיש, שגם אם נקדם את המגזר הערבי וניתן לו את מלוא שוויון הזכויות והחובות, קיים אצלנו, במגזר היהודי, נתק או מחסום פסיכולוגי לקבל אותו.

יש היום אלפי משכילים ערבים צעירים. כמה מהם משולבים במשרדי הממשלה? כמה מהם משולבים במוסדות החינוך הכלליים שלנו? כמה מהם משולבים בכתי־חולים, כמפעלי תעשייה וכן הלאה וכן הלאה? קיימים אצלנו מחסום פסיכולוגי ודעות המונחות על־ידי סטיריאוטיפים זה כלפי זה. בדברים אלה אנו צריכים לטפל. אני אומרת שבדברים אלה אנו צריכים לטפל, משום שהזמן עושה את שלו, וחוסר טיפול עלול להביא אותנו יום אחד להתפוצצות של הר־געש. אם צריכים אנו לטפל ולהביא ליחסי שיתוף אמיתיים בתוך המדינה האחת שלנו, יש להתחיל את הטיפול הזה מגיל צעיר, מחינוך של ילדי בתי־הספר.

אני רוצה להפנות את תשומת לב חברי הכנסת לתוכנית, אומנם תוכנית ביניים, שהוצאה השנה על־ידי משרד החינוך והתרבות ומוסד ון־ליר ועוסקת בנושאים אלה ומנסה לבחון אותם בחנייה אמיתית ולהעמיד בפני הנוער ובפני האנשים הצעירים את היחסים וההיכטים המשותפים שלנו כשני עמים החיים יחד, על כל מורכבות היחסים.

אורה נמיר (המעריך):

היא אינה מנסה ואינה עושה.

עננה סולודר (המעריך):

אמרתי שהיא הופצה השנה; במגמה לנסות.

אורה נמיר (המעריך):

יש כמה ארגונות מלאים ספרים.

עננה סולודר (המעריך):

יכול להיות. אני מקווה שגם יעשו כה שימוש. יש שם,

מיוחדים. רגישים, בסבל, באפליה, אינני רוצה להמשיך. הדברים ידועים. ובכל זאת היא עברה מבחן קשה שאין כמותו. גם אם יש איוו תופעה של אדם שמתבטא באיזה כיטוי פה ושם, אני יכול לקבוע בוודאות, שאידיאולוגיה, שזרם פוליטי של הקצנה או גזענות איננו קיים כלל באוכלוסייה הערבית.

מיכאל איתן (הליכוד):
והזדהות עם אש"ף?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
עמדות פוליטיות של האוכלוסייה הערבית יש ותהיינה ותמשכנה להיות. יש עובדות היסטוריות ותרבותיות. אדם בארצות-הברית מגדיר את עצמו שהוא יהודי ושייך לעם היהודי. זה בסדר.

מאיר כהנא (תנועת כך):
זו מדינה יהודית.

היו"ר א' שושטק:
חבר הכנסת כהנא — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
אזרח במדינת ישראל שהוא ערבי בן לעם הערבי הפלשתינאי מגדיר את עצמו כחור פלשתינאי, אזרח מדינת ישראל. אלו עובדות ברורות.

מיכאל איתן (הליכוד):
אבל הוא לא יכול לשתף פעולה עם אש"ף. לשלוח מכתב הזדהות עם אש"ף. אתה עשית את זה.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
בלי דמגוגיה. עמדה פוליטית היא עמדה פוליטית. היום 100 מדינות בעולם, ובכללן האו"ם, רואות באש"ף נציג לגיטימי של העם הערבי הפלשתינאי, נרצה או לא נרצה. זה לא מוצא חן בעיניך, נכון.

מיכאל איתן (הליכוד):
100 מדינות הכירו גם בהיטלר. אז מה?

היו"ר א' שושטק:
חבר הכנסת איתן, אני קורא אותך לסדר בפעם השנייה. ואני מבקש ממך, אולי לטובתך, שתעזוב את האולם עכשיו לכמה רגעים. מה זה כל הזמן?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
חבר הכנסת, אני חושב שמי שצריך לדבר על האוכלוסייה הערבית — — —

מאיר כהנא (תנועת כך):
— — — שונאי ישראל — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
על זה אין כלל מושגים לדבר.

חברי הכנסת, הייתי מציע ככונה למי שרוצה להתעניין ולדעת ולנסות לפתור את הבעיה לראות בה בעיה חשובה, לא רק של הערבים אלא של היהודים. האוכלוסייה הערבית במדינה היא בעיה יהודית ובעיה של המדינה כולה, ולא רק של האזרחים הערבים. יש לפתור לדעת את העובדות, להיות קצת אובייקטיביים, לנסות לטפל בניין בכונה למצוא פתרון.

כבוד היושב-ראש, אני כמעט גומר. חברי הכנסת, אנחנו שומעים שמבטלים מצב קיים, שהוא שורש הרע. אנחנו רוצים לקוות, שהתחליף שיבוא במקום זה — כאשר נדע את כל הפרטים — יהיה תחליף מתאים, רצוני, ומכון לפתור באמת

לשכת היועץ היא הכיסוי של מצב עקום זה. ידועות העובדות. כאשר השב"כ רוצה לקיים תחקיר לאורך ערבי — ומהו תחקיר? זאת אומרת, שאלות ותשובות בלי שהוא עבר כל עבירה; אם עבר עבירה, המטפלה היא המטפלת. אך אם צריכים לעשות תחקיר מסוים, האורח מקבל הזמנה מאת לשכת היועץ, בשם משרד ראש הממשלה. רק לפני שבוע הביא לי מישהו הזמנה ואמר: אני מוזמן למשרד ראש הממשלה, מה הם רוצים ממני, מה עלי לעשות? ניסיתי להסביר לו. אמרתי לו: לך ותחזור אלי. ואכן, הוא הלך וחזר ואמר לי מה היו השאלות ששאלו אותו. הן לא שייכות לא לממשלה ולא לראש הממשלה, וודאי שלא ליועץ של ראש הממשלה.

כאשר האורח נכנס הוא מוצא מולו את איש השב"כ, והוא מתחיל לחקור אותו על פעילותו הפוליטית. למשל, ולדמוז ולאיים. שאין לו אם לא ילך בתלם ולא יהיה "חיובי" — בהתאם לאותה חלוקה מוזרה שעליה, לצערי, אנו שומעים אפילו בכנסת — "חיובי" ו"שלילי", חברי הכנסת, מי יקבע מה חיובי ומה שלילי לאור ריבוי הדעות, לאור נקודת המוצא, לאור ההשתייכות? נביא אדם אחד בתפקיד מסוים, שיגיד: הנה יש לי המכונה המתאימה, מכונת האמת, אתה חיובי ואתה שלילי, בלי כל קריטריונים, בלי דברים מוסכמים. אומנם לא רציתי להגוים, אני מעביר את הדברים כהווייתם, אבל אינני יכול שלא להזכיר שיטה כזאת, המזכירה את שיטת המקרתיות האיומה, הידועה לשמצה.

חברי הכנסת, הרע בהצעת ביטול החממה הזאת, שבחוכה נכסו השתלנות מצד אחד והנקמנות מצד שני, הוא שהיא באה כאיחור רב מאוד. אבל, ידועה האמרה "מוטב מאוחר מלעולם לא". יש הרבה גורמים ואנשים אשר כבשו לעצמם, במצב הקיים, מעמד של כוח ושלטון על גורלו של ציבור גדול זה, והם נלחמים בכל שינוי העומד להתחולל כדי שלא לאבד פריבילגיות אלה.

היום מיתממים רבים, כאילו הבעיה היא בסמכותו של בית-הדין לעבודה, כאילו זה עניין של מקום תעסוקה וצווי מניעה — ולא היא. כמובן, המשרד הזה הוא סמל של המדיניות ושיטת הביצוע. הפקיד הזה רואה מתפקידו, למשל, לעמוד במערכת בחירות ולתקוף רשימה מסוימת. בניגוד לחוק ולתקשיר. הוא רואה את עצמו מעל לתקשיר. וכי מעמדו הוא פוליטי, ייצוגי, שיקבע או אפילו ימנע התפתחות היסטורית לפי תהליכים ידועים?

שמענו קולות בבי על עיתון "אל-אנבא", שופרו של היועץ. באוכלוסייה הערבית ידועה האמרה, שאם אינך סובל מאולקוס אל לך לגעת ב"אל-אנבא". פן תקבל אותו. למרבה הפליאה, חברי הכנסת, העיתון הזה "אל-אנבא" ממומן מהכנסות, שמקורן ביוקף הקרוב-ברוך-הוא, אלוהים. נחאר לעצמנו לאיזה מצב הגענו, שהווקף המוסלמי הוא בגדר רכוש נפקד, שהבעלים שלו נפקד. הרי הבעלים הוא הקרוב-ברוך-הוא. החלק השני מהכנסות הווקף עובר לידי היועץ של ראש הממשלה לענייני ערבים ו"אל-אנבא", הכול רק לא לטובת אותה עדה מוסלמית, שלמענה הווקף נוצר וקיים.

הזכור פה, חברי הכנסת, העניין של הקצנה ברחוב הערבי. חברים, אנחנו יודעים שהאוכלוסייה הערבית חיה בתנאים

אמנון לין (המערך):
זה כבר מזמן לא קיים.

אורה נמיר (המערך):
סליחה, חבר הכנסת לין, אינני יודעת מתי אתה ביקרת
לאחרונה בבתי-ספר ערביים. הייתי בבתי-ספר ערביים. יש
אולי מגזרים שאינני מכירה, ולא אתווכח איתך.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):
את צודקת.

אורה נמיר (המערך):
אבל, חבר הכנסת לין, אין לך מושג מה קורה. זוהי חובה
בתוכנית הלימודים בבתי-הספר הערביים. וחבל על הוויכוח
בינינו, בוודאי בנושא הזה.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לחבר הכנסת לין יש הרבה "מניות" בלשכת היועץ לענייני
ערכים.

אורה נמיר (המערך):
הבה לא נסיט את הוויכוח, זה לא ויכוח אישי.

יש לתת אוטונומיה חינוכית לערביי ישראל, כדי שיכלכלו
בעצמם את מערכת חיייהם. יש לכבד את החופשותיהם ולעשות
מאמץ להבינם. יש לפרוץ את חומת האטימות, העוינות
והשנאה. את כל אלה, רבותי חברי הכנסת, לא יוכל להנהיג
יועץ לענייני ערכים, שום יועץ. זאת יכולה להנהיג ממשלה
שחקקת מדיניות ברורה ואמיצה.

ולכן, רבותי חברי הכנסת, דומני כי טוב נעשה אם נניח
לנושא היועץ. כל שר רשאי לקבוע מי יהיה יועצו. יעשה זאת
השר, שנקבע על-ידי ראש הממשלה לטפל בענייני הערכים.
עלינו חלה החובה לדרבן את הממשלה לקבוע מדיניות חדשה
וברורה בכל הקשור בערכי ישראל ולדאוג ליישומה.

היו"ר א' שושטק:
תודה לחברת הכנסת אורה נמיר. רשות הדיבור לחבר
הכנסת כהנא, ואחריו — לאחרון המשתתפים בוויכוח, חבר
הכנסת אמנון לין.

מאיר כהנא (תנועת כך):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בדיון הזה על לשכת
היועץ לענייני ערכים טמונה חשיבות רבה ביותר, שאינני בטוח
אם כל האנשים בבית הזה מודעים לה. למעשה, הדיון הזה,
הנושא הזה, מסמל נושא חשוב הרבה יותר, הנושא היסודי,
הבסיסי, הנושא שבסופו של דבר יקבע את זהותה האמיתית של
מדינת ישראל ואת עתידה כמדינה יהודית, או חס ושלום,
מדינה אחרת.

שנים על גבי שנים הכנסת, הממשלות, המדינה, העם,
כולם, כולנו — ניסו להתחמק מהנושא הכאוב — המעמד
של הערבי במדינה, שהוגדרה במגילת העצמאות מדינה
יהודית. בדיון הזה, סוף סוף, נצטרך בליט ברירה להתחרו,
להתבונן, לחשוב ולהחליט על הפתרון האמיתי על שאלת
השאלות: מקום הערבי במדינה יהודית.

עשרות שנים וגם הרבה לפני קום המדינה עשו צחוק
מהערבים, לעג וקלס, וכל זה כרי שלא יצטרכו להסתכל בכנות
על הניגוד שבין המדינה הציונית והיהודית לבין שוויון וזכויות
מלא לערבים. ובכן, הקימו לשכה לערבים וניסו לשכנע אותם
שזה לטובתם, כדי להעלות את רמת החיים שלהם, כאילו ניתן
לקנות את הגאווה הלאומית של הערבי כחשמל ובאמבטיה:
כאילו על הלחם לברו יחיה הערבי. זה לעג לרש. יהודים

את הבעיות שנצטרכו כמשך התקופה הזאת. הביצוע בשטח
הוא שייתן לנו את האפשרות לשפוט.

היו"ר א' שושטק:
רשות הדיבור לחברת הכנסת אורה נמיר, ואחריה —
לחבר הכנסת מאיר כהנא.

אורה נמיר (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כבואנו לרון בנושא
היועץ לענייני ערכים במשרד ראש הממשלה, אל לנו לערוב
נושא אישי בנושא הציבורי. אין אני מאמינה, רבותי חברי
הכנסת, שבמציאות של היום יש צורך במשרת היועץ לענייני
ערכים.

חברי הכנסת, הנושא שיש לרון בו, ואמרו זאת קודמי, הוא
המדיניות של ממשלת ישראל בכל הנוגע לערביי ישראל, האם
היא קיימת, ואם היא קיימת — מהי.

חברי הכנסת, בכל הנוגע לערביי ישראל נהגו כל ממשלות
ישראל במדיניות של בתי-ענה. ההתייחסות היתה, ויסולח לי
אם אומר זאת, כאל מטרד ביטחוני ולא כאל אוכלוסייה
שמדינת ישראל מיום הקמתה הכירה בה על-פי חוק, אך
בכתובים בלבד, כבאזרחים שווים וזכויות. הרגישות למיעוט,
רבותי חברי הכנסת, קיימת אצל חלק גדול מאוד מאתנו רק
כאשר מדובר בנו כמיעוט יהודי. רגישותנו לשוויון על-פי חוק
קיימת רק כאשר אנחנו, כיהודים, מופלים על-ידי החוק לרעה.

נכון, מערכת היחסים בינינו לבין ערביי ישראל סבוכה
ביותר. לנוע היהודי המנוכר לשטן, לתרבות וההיסטוריה של
הנער הערבי, קשה ולהבחין בין ערביי ישראל לבין הערבים
החיים במדינת ערב הסובבת אותנו. הנער היהודי והנער
הערבי מתחנכים בצלן של מלחמות שאין להן סוף, מלחמות
בין יהודים לערבים. וכל עוד, רבותי חברי הכנסת, לא יושם קץ
למלחמות המשחיתות האלה, לא יהיה אפשר להגיע ליתר
הבהרה ולאפשרות אמיתית של חיים בצוותא בין יהודים לבין
ערבים.

חברי הכנסת, אוכלוסיית ערביי ישראל, ללא
מזרח-ירושלים וללא רמת-הגולן, מהווה היום 17.2% מכלל
אוכלוסיית ישראל. 20% מאוכלוסיית התלמידים במערכת
החינוך הישראלית הם תלמידים ערבים. תחזית האוכלוסייה
הערבית לשנת 2000 מתקרכת ל-23%, 22.7% במדויק.

חברי הכנסת, תמורות רבות חלו בקרב ערביי ישראל:
עלתה רמת חיהם, עלה משמעותית אחוז המשכילים בהם.
התחדדה התחושות הלאומיות שלהם. גדל דור צעיר שלוקח
ברצינות את עובדת שוויונו על-פי חוק. עם כל אלה אי-אפשר,
רבותי חברי הכנסת, להתמודד עם יועץ לענייני ערכים, עם
שירותי ביטחון, ולעתים מזומנות אדם בלבד.

חברי הכנסת, הבעיות הביטחוניות של ישראל הן עצומות.
ואינני מתכחשת או מתעלמת מהם כלל ועיקר. אך זוהי
המציאות שנכפתה עלינו ואחא אנחנו חייבים לחיות. גלי
הגזענות הגדולים, כמיוחד בקרב הדור הצעיר, יהודים וערבים,
מחייבים אותנו להתייחסות אחרת — לא עוד מדיניות
מתעלמת, מתנכרת ולעתים עוינת. השלום, רבותי חברי הכנסת,
הוא היסוד שבלעדיו לא נוכל לקיים מערכת יחסים הוגנת בין
יהודי ישראל לבין ערביי ישראל. החינוך לכבוד הדדי מחייב
לימוד חופף של הלשון העברית והערבית, הכרת התרבות
וההיסטוריה הערבית על-ידי התלמידים היהודים, לא עוד ולא
רק ביאליק ושלום-עליכם לערבים.

בשתי סכנות: הסכנה הראשונה היא סכנת הקיצוניות. קיצוניות אצל יהודים וקיצוניות בקרב ערבים; והסכנה השנייה, שאינה חמורה פחות, היא הסכנה של התמימות.

הסכנה של הקיצוניות היא, שאנחנו, בלא שיש לנו כלל פתרונות קיצוניים, נגרם למשבר בין יהודים לערבים במדינת ישראל, משבר שאין לו תכלית, שאין לו פתרונות, משבר שיביא יותר ויותר סכך לעובדה שיהודים וערבים חיים במדינה משותפת.

מדוע אני רואה את התמימות כסכנה השנייה? — מפני שקיימת סכנה, שבגלל אותה תמימות, האחראים במדינה לקביעת המדיניות לא יעשו את מה שמצופה מהם ואת תוכנם למנוע את הקיצוניות בשני העמים, ויגרם המשבר שאותו אנחנו חייבים למנוע.

שמעתי כאן הרבה אישומים, אנשים התחרו פה בנאומים — על כך חיכך נדבר — על העוול הגדול שהעם היהודי עשה לערבים בישראל, למעט חברי הכנסת שנשארו באולם, ואולי יותר מהכול בשביל הפרוטוקול, אני רוצה לומר כאן, מעל הבמה הזאת: אין לי שום נקיפות מצפון, לא לי אישית ולא לי כשם אותו ציבור אידיאליסטי, שמראשית המדינה פעל במגזר הערבי, אני יכול לבוא ולציין שמות.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):
חבר הכנסת לין, הכול מאה אחוז?

אמנון לין (המערך):

ואני יכול לציין שמית, חבר הכנסת דראושה, מי הם אותם ערבים שהצהירו פה הצהרות ונעזרו מאוד באותן מחלקות ערכיות — "ערביסטים" קראת להם, אתה בכלל יציר כפיהם, הודות להם הגעת לאן שהגעת, חבר הכנסת דראושה.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):
הודות למחלקה הערבית?

אמנון לין (המערך):

כן, לולא המחלקה הערבית של מפלגת העבודה, חבר הכנסת דראושה, והעומד בראשה, לא אתה היית מועמד, אני מציע לך, כאשר אתה מעיר לי הערות, דיר בלק, אני יודע בדיוק את התשובות.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

— — —

אמנון לין (המערך):

אתה תשמע עוד הרבה דברים.

היור' א' שוסטק:

הלוא הוא שכן שלך, הוא יסביר לך אחר כך.

אמנון לין (המערך):

ובכן, חברי הכנסת, התנועה הציונית אין לה מה להתבייש, כבר מראשית דרכה היא ידעה, שבזמנם של יהודים לישראל ילווה כפעולה למען הידידות עם היישוב הערבי בארץ-ישראל ועם היישוב הערבי הסובב אותה, נעשו פעולות אדירות למען ההכנה היהודית-הערבית. כל אותן פעולות של התנועה הציונית התנפצו אל מול חומת שנאה, גלי שנאה, שלוכתה על-ידי המנהיגות הערבית הכושלת.

והעובדה שניסיונותינו נכשלו אין בה כהוא-זה כדי להקטין את גודל המעשה שהתנועה הציונית עשתה למען הידידות עם העם הערבי השוכן בישראל ועם האומה הערבית הגדולה.

מסכנים, סכיופרינס, בנו מדינה יהודית, מדינה ציונית, ולא יכלו להשתחרר מהתרבות הזרה של המערב, הדורשת שוויון זכויות, שיעניק לערבים את האפשרות להפוך את המדינה — באופן דמוקרטי — למדינה ערבית, למדינה פלשתינאית.

ולכן שמענו היום שני צדדים, שכל אחד מהם מושתת על שקר משותף: עוד כנגדנו מכלכל את המות, כשהוא טוען שאם נבטל את הלשכה יגיעו הערבים למצב האידאלי של שוויון זכויות, והצד השני טוען, שאם לא נבטל את הלשכה — בכך יגיעו הערבים לשוויון זכויות במדינה היהודית.

זה סיפור חלם. בין שתבטלו את הלשכה הזאת ובין שלא תבטלו אותה, לא ייתכן שהערבי יהיה שווה-זכויות במדינה המוגדרת כמגילת העצמאות כמדינה יהודית. כל זמן שבהמנון "התקווה" יצטרף האזרח הערבי לשיר "נפש יהודי הומיית" — הוא אינו שווה ליהודי: כל זמן שיום העצמאות מסמל את תבוסת הערבים, הוא לא יוכל להגנו אותו; כל זמן שהיהודי יהיה אולי מוכן לתת לערבי להיות אלוף בצה"ל, אך לא רמטכ"ל, קל וחומר בן בנו של קל וחומר — לא ראש הממשלה, הערבי לא יוכל להרגיש בכית: כל זמן שחוק השבות חל רק על יהודים, הערבי אינו מסוגל להרגיש שהמדינה הזאת היא שלו; וכל זמן שחבר כנסת יהודי אינו מוכן לקבל את זכותו של הערבי להיות כאן רוב, ודאי ווראי אתם בוים לו, כאשר אתם מנסים לשכנע אותו שהוא אזור שווה כמנו.

עם נבל ולא חכם, מי עיוור כי אם עכדי יעקב, די עם השקרים, השקר שמאילים את הערבים והשקר שאנו אוכלים בעצמנו. הערבי כאן מקבל את העובדה שהוא חי במדינה יהודית, אבל די כבר עם ההבל היהודי, האגדה הזאת כאילו יש לערבי בישראל — "דילמה" — ככן לעם הערבי, התי במולדתו ישראל, אין לו "דילמה". הוא כן לעם הערבי הפלשתינאי, כביכול, והוא גר בלית ברידה ובניגוד לרצונו במדינה היהודית, שהוא מקווה שתהפך, על-ידי הריכוז הטבעי שלו, לפלשתינ.

יהודים, אנו חייבים להחליט, כי לא נותר הרבה זמן לפני שהגליל והמשולש ייהפכו לצפון-אירלנד. לשכה, לא לשכה — צחוק, צחוק, לא זאת השאלה, כי אם: האם במדינה היהודית הדמוקרטית מותר לערבי להיות רוב, כן או לא? האם מותר לו לקבל שוויון זכויות מלא, בדיוק כמונו היהודים, ואז לחוקק חוק השבות שחל רק על ערבים? למה לא במדינה דמוקרטית? אך בשום פנים ואופן לא במדינה יהודית.

עזר, עזר, זה לא יעזור לך. הערבים בארץ הזאת רצחו מאות יהודים לפני שקמה המדינה, ורק כוח צה"ל ירדו של הקדוש-ברוך-הוא מנעו מהם להשמיד את המדינה בשנת התש"ח. הם סולדים מהמדינה היהודית, נכיר בעובדה, נבין שכסופו של דבר הם ארבינו, ונחליט שהמדינה הזאת תהיה לעולם המדינה של העם היהודי.

היור' א' שוסטק:

חודה רבה. רשות הדיבור לאחזון המשתתפים, חבר הכנסת אמנון לין.

אמנון לין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנחתי את כל ניירותי על השולחן, ואני פשוט אנסה לשוחח עם מעט האנשים שנמצאים כאן, בעקבות הדיון החשוב שאנחנו ניהלנו הערב מעל הכמה הזאת.

אבל, חברי הכנסת, כאשר שמעתי את דבריהם של כמה מתחרי הכנסת, רק חזקתי בלבי את התחושה, שאנחנו חיים

— לשכת היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה —

אבל, לבוא היום ובמלה אחת לבטל את כל מה שעשתה מדינת ישראל על כל ממשלותיה? יש לנו הישגים מפוארים של כל הממשלות בישראל בקידום הציבור הערבי, בפיתוח הכפרים הערביים, ביצירת יחסים הוגנים בין יהודים לערבים: על אף הכול, על כל הוויכוחים שבינינו.

נשמעו כאן כמה דברים. נהגיתי מאוד מהדברים ששמעתי מהרבה מאוד חברי כנסת. אבל אני רוצה להתווכח בנקודה אחת. חברי הכנסת הרבו לומר, שאנחנו, העם היהודי, שיש לנו רגישות למיעוט כי אנחנו היינו מיעוט, צריכים היינו להבין יותר ניותר וכן הלאה. אני מסכים שיש אצלנו רגישות לבעיה של מיעוטים בעולם בגלל עברנו, בגלל מציאותנו בחפוצות. אבל לבוא היום ולעשות הקבלה בין מצב מדינת ישראל שבתוכה יש מיעוט ערבי למצבן של מדינות אחרות שבתוכן יש מיעוט: או לעשות הקבלה בין מדינות ערב למיעוט היהודי בעולם — לא דוברים ולא יער, חברי הכנסת. האם אנחנו יכולים להתעלם מהעובדה, שיש רק מדינה אחת בעולם — מדינת ישראל — שהמיעוט שחי בה הוא בעצם הרוב? אנחנו המיעוט, מיעוט מסביב 22 מדינות ערביות, שלצערנו עדיין דכיות באיבה הערבית הבלתימתפשרת. הם ממשיכים לפעול בקרב הציבור הערבי-ישראלי מתוך התעלמות מן העובדה, שהוא חלק מן האומה הערבית הגדולה. הם גם אינם מתערים מכך, לא היית מאמין לערבי שהיה אומר: איני חלק מן האומה הערבית, שמקיימת מלחמה עם מדינת ישראל. ולמרות זאת, היישוב היהודי על כל מפלגותיו, על כל ממשלותיו, פועל למען דו-קיום ולמען חיים בכבוד של יהודים וערבים יחד במדינה משותפת. את זה אי-אפשר לציון בדיון כזה על יחסי יהודים-ערבים?

חברי הכנסת, כאשר באים ואומרים לי היום, שכל מה שהיה הוא שגיאה, איני מוכן לקבל את זה. ההיסטוריה של המדינה הזאת לא תקבל את זה. יבואו חוקרים, אנשי מקצוע ואנשי מדע, ויאמרו שהכנסת, בדיון הזה, התעלמה מן האמת, שהיישוב היהודי בארץ עשה את אחד המעשים ההרואיים בתולדות העמים, מבחינה מוסרית ומבחינה מעשית. עמים מן האומה הערבית הגדולה עדיין מקיימים איבה ערבית בלתי מתפשרת, ומדינת ישראל קבעה לעצמה כקו מנחה של פעולתה, שכד ככר עם הגשמת הרעיון הציוני, חיזוק המדינה והגשמתה, ייעשו פעולות למען הבנה יהודי-ערבית ולמען יצירת יחסים הוגנים בין יהודים לערבים כאן בישראל. מתוך התעלמות גמורה מן החוכה שלנו להתגונן כנגד האיבה הערבית הבלתימתפשרת.

ולשר עזר ריצמן אני רוצה לומר: אין זו בעיה של החלטה בעניין היועץ. אני מסכים להגיע זמן למסגרות חדשות ולכלים חדשים. הבעיה הזאת חכנים חרשים. אני מכיר אותך ואני יודע שתתמודד עם הבעיה הזאת. הגיע הזמן לתכנים חדשים, אבל, תמיד נראה לנגד עינינו את האמת המצערת — איני אומר שהיא אמת מקוללת, אך אמת שצ"ל לחיות אתה, ואתה צריך להתמודד: כאן, בארץ הזאת, חיים שני עמים. העם היהודי, שהחלוס הגדול שלו הוא חלוס של הגשמת הציונות בארץ-ישראל, ולעומת זאת ציבור, מיעוט ערבי, שהוא חלק מן האומה הערבית, שאיננו חייב לחלוס על הגשמת הרעיון הציוני בישראל.

אומר אף יותר מזה. אף לא אלין על הציבור הערבי, שכשם שאנחנו היהודים חולמים כלילה מה אפשר לעשות עוד, כדי להגשים את הציונות ולהביא עוד יהודים ארצה, הוא חש בכל נימי נפשו וזהות עם הגורל של הציבור הפלשתינאי, אשר חי מעבר לגבולות — וזאת האמת לאמתה, חברים יקרים, ודווקא

עם קום מדינת ישראל, מייד לאחר שוך הקרבות. העם היהודי, מנהיגיו, מעצבי המדיניות עסקו בנקם? נקם בציבור הערבי הארץ-ישראלי, שרק לפני חודשים ספורים —

עבד-אלולה דראושה (המעריך):
מה זה שייך ללשכת היועץ?

אמנון לין (המעריך):
מעניין מאוד, רק הדברים האלה לא שייכים?

היו"ר א' שוסטק:
אני מבקש, חבר הכנסת אמנון לין, אל תתייחס לקריאות הביניים. השעה מאוחרת.

אמנון לין (המעריך):
העם היהודי בהדרגת מנהיגיו הקים מנגנון אדיר של פעולה בקרב הציבור הערבי הישראלי, שהיה אתמול-שלשום ציבור ערבי פלשתינאי ארץ-ישראלי. שהכריז מלחמה על עצם קיומה של מדינת ישראל, מה היתה הססמה של המלחמה? האם לא היתה הססמה של זריקת היהודים לים?

למרות העובדה של קורבנות, אלפי קורבנות ונפגעים במלחמה, העם היהודי החליט, לא עשה חשבון של נקם, שום זיכרונות, ויצא, מתוך התעלות מוסרית עליונה, לפעול בקרב הציבור הערבי הישראלי שנשאר בארץ, למען דו-קיום בין יהודים לערבים בארץ-ישראל. זה היה ניסיון נוסף, המשך לאותם ניסיונות שנכשלו שלא כאשמת העם היהודי.

עכשיו מדברים אתה על המחלוקות הערביות. אין לתאר כמלים את גודל המעשה שמדינת ישראל עשתה בכל ממשלותיה למען קידום הציבור הערבי בישראל. בראש כל מחלקה שעשתה גדולות ונצורות לקידום הציבור הערבי בארץ עמדו אותם אנשים, שאתה הגדרת אותם "ערביסטים".

גם אני, בחוכרת שלי, כשהגשתי הצעה לשינוי המדיניות, קבעתי שאין עוד מקום לקיומם של "ערביסטים" במדינת ישראל. זה היה ב-1968 וב-1980. אבל לבוא היום ולומר, שכל אותן מחלוקות ערביות עשו רק רע לערבים — זה סילוף של ההיסטוריה, זה סילוף של הזכות הגדולה של העם היהודי שעשה מה שעשה לאחר שוך הקרבות למען קידום הערבים ולמען חיים משותפים של יהודים וערבים בארץ-ישראל, על אף הכול.

עבד-אלולה דראושה (המעריך):
זו הגנה עצמית, אני מבין.

אמנון לין (המעריך):
זו האמת. עכשיו, חברי הכנסת, אנחנו מדברים על יועץ לענייני ערבים. אני מסכים. ב-1980 הגשתי את החוכרת הזאת לממשלת ישראל. בחוכרת הזאת כתוב לאמור, שאין עוד מקום לקיומו של יועץ לענייני ערבים.

עבד-אלולה דראושה (המעריך):
הסקת את המסקנה.

אמנון לין (המעריך):
ואתה ידעת את זה. בחוכרת הזאת כתוב, שצריך להיות שר לתאום פעולות במפגש היהודי-הערבי. בחוכרת הזאת יש תוכניות כרויות למועצה ערבית-יהודית משותפת, להקמת מנגנונים של קידום נוסף, של יתר שילוב. הכול טוב, אני מבין את השר עזר ריצמן, המציע עכשיו לכצע את אותה תוכנית — אולי קצת שונה — שהיה צריך, לפי רעתי, לקיים אותה שנים אחדות קודם.

כמה דברים. גם יחס וגם שאיפה הם דבר חשוב. אני מקבל מה שאמר חבר הכנסת מחמד ותר, שלא די ברצון, אלא רוצים לראות גם מעשים. אני מקווה, שבמרוצת הזמן אוכל גם לעמוד מאחורי הדברים שאני אומר שאנחנו מקווים לבצעם.

יש בעיות ברחוב הערבי, יש בעיות בכפר הערבי. אחרי כל מה שנעשה ונאמר כאן, לטוב ולרע, היה לי היום העונג לכבד בן הבדואים בסביבות כאר-שבוע, ביחד עם ראש הממשלה. זאת הפעם הראשונה שראש ממשלה במדינת ישראל מבקר את מאהלי הבדואים ואת עיירות הבדואים במדינת ישראל. דברים גדולים נעשו שם, אבל יש שם גם בעיות אדירות.

יושב כאן ראש עיריית נצרת, שלקח חלק, בפעם הראשונה, כמפגש עם ראש הממשלה, מפגש של ראשי ערים ושל ראשי מועצות ערבים במדינת ישראל. הוא אמר לי אז, שזו הפעם הראשונה שהוא נמצא בלשכת ראש הממשלה בנושא זה. הוא העלה את בעיות נצרת בהשוואה לאזורים ערביים. ויש לו בעיות. יש לו בעיות בחלוקת יכולתה של מדינת ישראל לטפל באזרחיה, ואני מדבר בצורה הכוונה ביותר, מבחינה תקציבית, מבחינת האמצעים, מבחינת המאמצים. יש לי ויכוח פוליטי אתו, בהחלט כן, וזה לא נוגע כלל לזכותו כראש עיר במדינת ישראל. כל זמן שאחשוב שיש לי אתו ויכוח פוליטי, אתוכח אתו מעל במה זו ומעל במות אחרות. אבל כל עוד הוטל עלי לדאוג לכך שהוא יקבל את מה שמגיע לו כראש עיר, הוא יקבל זאת.

אני מקווה שבמשך הזמן, כתיאום עם משרדים ובעבודת מטה רגילה, אם להשתמש במונח צבאי, אזרחים ערבים יגיעו למשרדים ויקבלו בהם את הטיפול המתאים, ויכול להיות שהמשרד שלי ייהפך אולי למשרד של נציג קבילות האזרחים הערבים. יכול להיות, ואני אקבל זאת באהבה.

מיכאל איתן (הליכוד):
זה לא נציג עליון?

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

סלח לי, יש גם נציג קבילות החיילים. אני גם אומר: אולי זה יהיה כך. תן לי בכקשה לדבר, אני לא הפרעתי לך, ושמעתי את הווליום של הדברים שלך.

אנחנו נדאג לכך שתהיה תוכנית למתארי בנייה, כפי שאמרנו כאן כמה חבירי כנסת. אני רוצה לומר מעל במה זו, שיש היום במדינת ישראל החלטות על הריסה של, נדמה לי, 7,000 מבנים שנבנו בצורה בלתי חוקית. הייתי אומר שאני יכול להבין ש-700 אולי חרגו, ואולי אפילו 700. אבל 7,000? — משהו יסודי מאוד לא בסדר כאן. ולכן, ביחד עם משרד הפנים וכל האחראים לנושא הזה, נהיה אנחנו המדרבנים, ובמידת הצורך גם המתאמים, את נושא הכנת תוכנית מתאר לבנייה.

כך גם לגבי נושא התעסוקה ביישובי האזרחים הערבים במדינת ישראל, אם מדובר בתיעוש כזה או כזה.

אני יודע שקיימת בעיה אדירה של עבודה אצל האזרחים הערבים ובני ישראל במדינת ישראל, כגלל התהליך שאנחנו עוברים עתה. זה חומר נפץ, הן במגזר זה והן במגזר זה. בעיירה רהט, המנוהלת, אגב, על-ידי ראש מועצה יהודי — ואני מקווה שיגיע הזמן שאנשי רהט, המונים כ-14,000 נפש, יבחרו בעצמם בראש המועצה שלהם ולא ימונה עליהם ראש מועצה יהודי, עם כל הכבוד לו ולעבודה הטובה שהוא עושה — יש היום 700 מחוסרי עבודה. אם זה איננו חומר נפץ, אינני יודע מהו חומר נפץ.

כגלל האמת הזאת, האתגרים שעומדים בפני השר עזר ויצמן הם אתגרים שהוא חייב להתמודד איתם. הוא יעילת כתנאי אחד — שלא יעלים את האמת הזאת, אלא יעז להתמודד אתה בתשובות ברורות ובמדיניות ברורה. אני מאחל לו הצלחה.

הי"ר א' שוסטק:

תודה רבה. אני מזמין את השר עזר ויצמן.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אתחיל בצורה שהיא אולי משונה ואומר, שבדבר אחד אני חייב להסכים עם חבר הכנסת כהנא, שאנינו כאן — ואני מצטער שאנינו כאן, כי יש לי כמה דברים לומר לו, ונדמה לי שגם אחרים אמרו זאת: הבעיה איננה בעיה ארגונית ואיננה בעיה אימפניסטרטיבית, וודאי שאיננה בעיה אישית של היועץ. מעל במה זו אני רוצה לומר, שאני מצטער אם גור-אריה נפגע אישית. אני מכיר אותו שנים רבות. לא זו היתה הכוונה. הכוונה היתה לשנות מדיניות. לכן, הנושא איננו האם יהיה משרד של יועץ או לא. הבעיה היא מהותית ויסודית של מדיניות, של קו. שני עמים חיים בארץ, ויש בעיה פוליטית אדירה, בעיה ביטחונית אדירה.

לפני שאומר את דעתי בנושאים האלה אני חייב, להבהרת הנושא, ללכת מן הקל אל הכבד. קודם כהן, אבהיר כמה דברים שאינם ברורים, אולי באשמותי. אני חייב לומר, כי בנושא הידוע בנושא של משרד היועץ, קיבלתי גיבוי מלא מראש הממשלה. יש כמה נושאים, שראש הממשלה אינו חייב להעלות לדיון בממשלה, אלא יכול לקבל לגביהם החלטות בחוקף תפקידו. ובניניהם איזה יועץ ואיזו מטגרת הוא רוצה במשרדו.

לכן, יחידת היועץ לענייני ערבים בוטלה. זה כולל את הלשכה במשרד ראש הממשלה ואת הלשכות האזוריות. זה הוא התהליך. אני מקבל את מה שנאמר כאן, נדמה לי מפי ידידי חבר הכנסת זיידן עטשי, שהחלטה נתקבלה במהירות הנכונה בקצב הנכון. הטיפול בענייני האוכלוסייה הערבית, האזרחים הערבים, יבוצע באמצעות משרד הממשלה. למטרה זו אנחנו שוקלים הפעלת ועדות בין-משרדיות. אני מעריך שנפעיל אותן לשם תכנון ותיאום הכיווע.

כאן אני רוצה לומר מלה אחת. הלוואי שנגיע ליום שלא יהיה שר שיצטרך לעסוק בנושא הזה. אני מאחל לעצמי שיגיע יום שאוכל לסיים את כל הנושא הזה לחלוטין.

השינוי הארגוני הזה, כפי שאמרתי, הוא בסמכותו של ראש הממשלה ונוגע למשרדו. הוא נעשה לפי החלטתו ובגיבוי מלא. משונה לי מאוד לומר, שאני גאה, שלאחר שנים של לחימה — ולקחתי חלק בכל מלחמות ישראל בערבים, חוץ מן המלחמה האחרונה, ואיני חושב שאני מגזים — בשלב זה של החיים הפוליטיים הוטל עלי, וקיבלתי על עצמי, כשר במשרד ראש הממשלה, לרכז את הטיפול בנושא הערבים. השינוי הארגוני נובע מתוך שאיפה ומתוך מדיניות — שאם עדיין אינה נראית עוד תיראה — לטפל בכל אזרחי ישראל, בלא הבדל דת, גזע ומין, על בסיס שוויון, וכמובן, חובות.

אינני רוצה לחזור על מה שכתוב במגילת העצמאות של מדינת ישראל, כפי שחברים ציינו. אני מקבל כל מה שנאמר כאן על כך שעד היום היתה התקרבות גדולה במדינת ישראל. השאלה היא, מהי התקרבות, ויחסית למה, במשך השנים שבין עסקתי בלחימה — ועסקתי בלחימה, עם אויב ערבי — אני מודה שלא ירדתי לכפרים ערבים לראות מה קורה שם, לא נכנסתי לבעיות, כי זה לא היה תפקידי. אני מוכן לומר היום, שלאחר ארבעה חודשים, משכנסתי לנושא הזה, כבר נעשו

גאולה כהן (התחיה-צמח):

— — — גם "שתי גדות לירדן".

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

לא ניכנס גם למה שהיה כתל-חי ומה היה עם "שתי גדות לירדן".

אני מתפלל על אלה שאינם מבינים שהנושא הזה הוא נושא ישראלי מובהק, נושא אנושי מובהק, נושא מוסרי מובהק, ואני מוכן לומר שהוא גם נושא ביטחוני.

כדי שלא להאריך בדברים, אחייסם רק לדבר אחד, שלדעתי הוא מהווה את בעיית הבעיות, והוא הועלה כאן היום. אני מודה לך, חבר הכנסת נסראלדין, על שהעלית את הנושא של היועץ לענייני ערבים, כי באמצעותו הגענו, אולי בפעם הראשונה בכנסת, לתחילת דרך של ריגון מעמיק בנושא כל כך גורלי.

ידידי חבר הכנסת עוזי לנדאו דיבר, לדעתי, על אחת הבעיות העיקריות בבית זה בהכרלי דעות בין כמה חברי כנסת מכובדים. הוא אמר: "העולם האסלאמי העוין". זה לאחר שממשלת ליכוד חתמה — בצדק — הסכם שלום עם 45 מיליון מוסלמים במצרים, אני יודע שיגידו לי עכשיו שזה שלום קר, פושר, גוסס, וכל מיני דברים. איש מהמדינות כאן — אני מדבר על חברי בליכוד — לא הזכיר לחיוב את הסכם השלום עם מצרים.

מתמר ותד (מפ"ס):

הם מתביישים בזה.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

ואם מותר לי להעיר, חלק מההגשה לנושא של ערביי ישראל הוא כגישה לכל הנושא של היחסים בינינו ובין העולם הערבי, שיסודה בפחד, יסודה בחשש, יסודה בפחדים מה יקרה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

זה באמת כבר קורה.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

מה שקורה הוא, שכבר אחת-עשרה שנים לא נורה כדור בחזית המצרית. על גבול של 200 ק"מ עם ירדן, בלי או"ם ובלי חייל אחד של כוח בין-לאומי — כדור לא נורה, ואפילו עם סוריה יש הסכם הפרדת כוחות כמשך אחת-עשרה השנים האחרונות.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אם הבעיה היא האם נורה כדור או לא — את המלחמה ב-1956 אנחנו עשינו כיוזמתנו, אבל מ-1948 עד 1967, כלי שום הסכם כתוב, לא נורה כדור.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

חברת הכנסת גאולה כהן, אני מצטער מאוד, את פשוט לא יודעת על מה את מדברת. יושב כאן ראש אנף אפסנאות של מלחמת ששת-הימים, מחי פלד הנורא, שאלו אותו איך עשינו את קרב סמוע, כתוצאה מזה שעלו על מוקש בתייר ונהרגו.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אני מדברת על מצרים.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

אומר לך דבר נוסף: האם המסר שלך לדור הצעיר בארץ הוא שאין שום סיכוי להגיע להיכרות עם העולם הערבי?

גאולה כהן (התחיה-צמח):

יש כל הסיכויים, אבל — — —

נושא חשוב הוא נושא התיעוש, גם נושא החקלאות וגם הבעיה של האקדמאים בקרב האוכלוסייה הערבית במדינת ישראל. לאקדמאים אלה יש בעיה, שבחלקה היא בעיה אוניברסיטית. הצעיר הוא רופא והוא רוצה להשתלם, אבל הוא לא שירת כצה"ל. אני מדבר על עובדות שאני מטפל בהן ולא מספר סתם סיפור. זו אכן בעיה. אבל אני שומע שלאקדמאים ערבים יש בעיה גם במציאת עבודה מתאימה.

ידידי חבר הכנסת אמל נסראלדין, אתה מכיר בוודאי את ידידי הטוב מוחמד רמאל מירקה, ואת אחיו סאלח, ואיך התפתחה הידידות ביני לבינו, ידידות הנמשכת עד עצם היום הזה. יום אחד טלפן אלי מוחמד רמאל, שלא הכרתיו אז, ואני הייתי אז אורח שלישי אחרי שהייתי ראש אג"ם משך שנות שירות ארוכות כצה"ל ונשמונה חודשים שר מטעם תנועת החרות. ובכן, הוא טלפן אלי ואמר לי: אני רוצה לראות אותך. הוא בא אלי ואמר לי: אחי הוא אחד הבוגרים הראשונים, ואולי הראשון, מבין הדרוזים שסיים את הטכניון כמהנדס, ובצה"ל שיבצו אותו ביחידת הדרוזים, ולא במקצוע שלו, שהוא מקצוע ההנדסה. מקצוע ההנדסה הוא מקצוע, ואתה השתמשת במונה שאני מציע לך שלא להשתמש בו, כמונה של אנשי מקצוע בנושא הערבי. הנושא הערבי איננו מקצוע. תסלחו לי שסטיחתי לרגע. רמאל בא אלי, כפי שסיפרתי, ואני טלפנתי או אל ראש אכ"א, שהיום הוא ראש עיריית תל-אביב, וטלפנתי אל ראש אג"א, עמוס תורב, ושאלתי הכיצד תעשו זאת שכן הערה הדרוזית, שסיים את הטכניון, אינו משוכנע כפי שצריך היה להיות משוכנע. לשמחת, היום הוא רב-סרן בחיל חימוש, ואם אינני טועה הוא עומד לעלות לדרגת סגן-אלוף.

יש אפוא בעיות, והבעיות אינן פשוטות. אבל משונה ביותר הוא לשמוע מכמה חברי כנסת כאן, וחבל לי מאוד שחבר הכנסת מאיר כהנא איננו כאן — — —

יידן עטשי (שינוי-מפלגת המרכז):
למה?

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

חבל לי מאוד, חבר הכנסת יידן עטשי, כי יש לחבר הכנסת כהנא השפעה במדינת ישראל, ושלא יהיה לך כל ספק כעניין הזה. גם צורת הצגת הנושא הערבי כאן היום נעשתה בצורה מסוכנת. בנייתו הנושא היו כמה דברים נכונים של בעיה ערבית, של לאום ערבי, של הזדהות הערבים עם העולם הערבי — ובצדק יש להם הזדהות אתו — אלא שהפתרון שלו הוא פתרון סופי, ולא הפתרון שלי. לכן אני מצטער שחבר הכנסת כהנא אינו נמצא כאן עכשיו כדי לשמוע כמה דברים.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מיכאל איתן נמצא.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

חבל לי גם לשמוע, שכאשר מטפלים באזרחים ערבים, פתאום זה איננו נושא לאומי, זה מנוגד לביטחון, וזה מין סטייה מדרך הציונות. לא אני ציטטתי כאן את "דווינסקי" [בן ערב, בן נצרת ובגין], ודאי לא אחרים כתבו זאת, אלא דווינסקי. נדמה לי שלו הוא היה עומד איתנו היום — ולא שאני צריך אסמכתאות מן העבר — דעותיו היו דומות יותר לדעות שלי מאשר לדעות שלך, חבר הכנסת איתן.

מיכאל איתן (הליכוד):

זה רק מוכיח שאינך מכיר אותו.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

יכול להיות שאני לא מכיר אותו, אבל גם אתה לא מכיר כמה דברים.

חוקים. זה הזמן לכך. אני גורס — ואת תגרי יחד אחי — שכוח מוסרי שווה כך וכך אוגדות לפחות. זה הזמן יותר מאיפפעם. זהו, נוסף על מה שאמרו כאן הדוברים, בין שהיו ערבים, דרוזים או יהודים, שהערכים במדינת ישראל הגיעו לבגרות — לא שאני חשבתי שהם לא הגיעו לכר-מצווה — והם היום ציבור חושב, ציבור אקדמאי, ציבור שיש לו רגשות לאומיים, שצריך להתחשב בהם, ציבור שמרגיש זיקה לעולם הערבי, ציבור שמריכתו מוסלמי, ואנחנו מוקפים בציבור מוסלמי. מי שחושב שאפשר להתעלם מזה — טועה.

הנושא העיקרי הוא נושא העלייה. נגעו בו על קצה המזלג, אינני זוכר מי. היתה לי הזכות הגדולה לקבל פעם מכתב מדוד כן-גוריון, לאחר שכתבתי מאמר בעיתון "הארץ" באוגוסט 1972. זה היה אחרי מלחמת ששת-הימים, לפני מלחמת יום הכיפורים, ואחרי שהייתי שר התחבורה, אזרח במדינת ישראל. היה אז ריכוז על הכביה הדמוגרפית. כתבתי שם, שהכביה במדינת ישראל היא לא כמה ערבים יהיו בה אלא כמה יהודים. אראה לך פעם את המכתב שקיבלתי מבן-גוריון, מכתב מעניין מאוד.

ובכן, זו בעיית הבעיות, וזה איננו עומד בניגוד לכך שאזרח במגידל-כרום, כטיבה ובג'ת צריך לקבל בדיוק את אותו טיפול שאת מקבלת. ובגנין זה, אני אעשה כמיטב יכולתי. הארגון איננו דבר חשוב, ואין זו זכותו של איש להחליט איך ראש הממשלה ינהל את משרדו. אעשה כמיטב יכולתי, שהאוכלוסייה הערבית, האזרחים הנאמנים למדינת ישראל, יקבלו טיפול שווה, כפי שמקבל כל אזרח אחד במדינת ישראל. בעיית הביטחון איננה בעיה של יועץ. בעיית הביטחון היא בעיה כללית, לזה יש מוסד אחר, שזה תפקידו במדינת ישראל. זה אינו קשור לזה האם מקבלים מים, חשמל או טלפון. הייתי היום בכסייפה, אותו מקום ששם היה חבר הכנסת המנוח שיח' אבררביע. יש עדיין אין חשמל, יש בעיות של מים.

הנושא איננו קל, חבר הכנסת עטשי, לא אחיחם אליו בקלות, אחיחם אליו בכל האחריות ובכל הכבוד, כפי שהוטל עלי על-ידי ראש ממשלת ישראל.

הי"ר א' שוסטק:
תודה, אדוני השר.

הצעות סיכום

2. הכנסת חברך על כל שינוי במדיניות של ממשלת ישראל להעמקת האינטגרציה של האוכלוסייה הערבית בחיי המדינה על בסיס של שוויון אזרחי, תוך כיבוד ייחודה הלאומי והתרבותי.

3. הכנסת קוראת לממשלת ישראל לעמוד בהבטחתה להגיש לאלתר הצעת חוק נגד אפליה וגזענות ולהגשים את ההתחייבויות שנטלה על עצמה עם כינונה כלפי האוכלוסייה הערבית.

4. הכנסת קוראת לממשלה ולציבור לסייע בידי הציבור הערבי למלא את שליחותו כחוליה מגשרת בין מדינת ישראל לבין עמי ערב. על-מנת להשיג שלום צודק ובר-קיימא.

הי"ר א' שוסטק:

תודה רבה. אני מזמין את חברת הכנסת גאולה כהן להביא את הצעת הסיכום שלה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת סיכום מטעם

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

האם אין שום סיכוי להגיע להידברות עם עולם האסלאם, שחבר הכנסת גאולה כהן קרא לו "העולם הערבי"? אני חושב אחרת. אני חושב, שעם שמרגיש את עצמו חזק — ולדעתי עם ישראל הוא עם חזק — צריך לנסות להגיע להידברות.

חבר הכנסת כהנא הזכיר כאן את צבא-הגנה לישראל. חבל לי מאוד לטפל בו כשהוא איננו כאן. לא זכור לי באיזה קרב הוא השתתף.

יאיר צבן (מפ"ם):

למה לך להתייחס לדבריו?

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:
אל תתעלם מהרב כהנא.

זייד עטשי (שנתי-מפלגת המרכז):

איש לא מתעלם ממנו, אבל, — — —

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:
אל תגלו רגשי פחד בנושא הזה.

חברת הכנסת גאולה כהן, אני חוזר ואומר: עם שמרגיש את עצמו חלש, בדרך כלל יוצא למלחמה. ראי מה קרה במלחמת ששת-הימים. בששת הימים יצאנו מתוך הרגשת חולשה. כאשר עם מרגיש את עצמו חזק — ועם ישראל נמצא היום כמצב שיש לו הצבא המפואר ביותר שהיה לו אי-פעם, אינני מדבר על האפקטים של לבנון, על זה כבר היה דיון נפרד — זה הזמן — — —

יובל נאמן (התחיה-צמח):

ביום הכיפורים חשבנו שאנחנו חזקים. האם זה היה טוב?

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

ביום הכיפורים זה"ל היה חזק, אינך רוצה שאכנס לוועדת אגרנט, שכתוצאה ממנה החליפו ממשלה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):
פתאום כולם פה מיליטריסטים, העיקר זה"ל.

שר במשרד ראש הממשלה ע' ויצמן:

אני אומר שדווקא היום, כשאנחנו מרגישים את עצמנו

הי"ר א' שוסטק:

אנחנו עוברים להצעות סיכום. אני מזמין את חבר הכנסת אמל נסראלדין להביא הצעת סיכום בשם כמה סיעות.

אמל נסראלדין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, הצעת סיכום מטעם סיעות הליכוד, המערך, מפד"ל, ש"ס, אגודת ישראל ושינוי:

הכנסת קוראת לממשלה ליישם את קוויה היסודי שלה, המתחייבים לאזרחים הערבים בישראל.

הי"ר א' שוסטק:

תודה. אני מזמין את חבר הכנסת מחמד ותד להביא את הצעת הסיכום מטעם הסיעות מפ"ם ור"צ.

מחמד ותד (מפ"ם):

הצעת החלטה מטעם הסיעות מפ"ם ור"צ לסיכום הדיון בנושא לשכת היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה:

1. הכנסת מחייבת את ביטול המשרד של יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים.

מתאר לכל הכפרים הערביים תוך שנתיים, לבטל את צווי ההריסה נגד אלפי הבתים שלא קיבלו רשיונות בנייה ולתת להם רשיונות בנייה ומעמד חוקי.

7. הכנסת קוראת לממשלה לעבד תוכנית פיתוח ושיקום לשכונות הערביות בערים המעורבות, כדי להבטיח שוויון ופיתוח בשיכון, בחינוך, בעבודה ובכל מערכת השירותים הציבוריים, ולהנהיג את תוכנית "בנה ביתך" והתוכניות האחרות הנהוגות באוכלוסייה היהודית גם באוכלוסייה הערבית.

8. הכנסת קוראת לממשלה להביא מייד לחקיקת החוק נגד גזענות ולבטל את כל החוקים והתקנות הקיימים שמפלים את האוכלוסייה הערבית לרעה, כמו כנושאי קצבאות הילדים ומשכנתאות משרד השיכון.

9. הכנסת קוראת לממשלה לשחרר את כל רכוש הווקף המוסלמי ולהחזירו לניהול העצמאי של האוכלוסייה המוסלמית.

10. הכנסת קוראת לבטל את האפליה של מערכת החינוך הערבית ולאפשר לנציגי האוכלוסייה הערבית להתנות תוכניות לחינוך הערבי.

11. הכנסת קוראת לכבד את מעמדה השווה והמוכר של השפה הערבית בישראל.

היור"א' שוסטק:

תודה רבה. אני מזמין את חבר הכנסת מתתיהו פלד להביא את הצעת הסיכום.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש. כנסת נכבדה, אני מתכבד להביא את הצעת הסיכום מטעם סיעת הרשימה המתקדמת לשלום לסיכום הדיון על משרת יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים:

1. הכנסת קובעת, כי יש לחסל את כל סוגי האפליות והקיפות הנהוגים בישראל, במיוחד ובעיקר כלפי האוכלוסייה הערבית.

2. ברור זו יש לשנות את כל הנהגים, החוקים והתקנות ואת כל המוסדות והמשרדים המנציחים וממסדים את האפליה והקיפות. בראש ובראשונה יש לבטל את כהונת יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים, שהפכה מזמן לסמל האפליה והקיפות של האוכלוסייה הערבית בישראל.

3. את בעיותיה המיוחדות של האוכלוסייה הערבית בישראל, שהתהוו במהלך שנים רבות של אפליה וקיפות, יש לפתור באמצעות חקיקה הולמת בהחלטה נהגים ונהלים המקובלים ביחס לאוכלוסייה היהודית.

היור"א' שוסטק:

אנו ניגשים להצבעה.

ה צ ב ע

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מ' פלד לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת ת' זיאד לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהביאה חברת הכנסת ג' כהן לא נתקבלה.

סיעת התחיה — התנועה לציונות מתחדשת, בנושא היועץ לענייני ערבים:

1. הכנסת קובעת, שמאחורי ההחלטה לפטר את היועץ לענייני ערבים עומדת הכוונה לשנות את המדיניות כלפי המגזר הערבי, לקדם — דרך הקמת מועצה ערבית מייצעת — את האוטונומיה, ודרכה את המדינה הפלשתיאית, מדיניות שהכנסת דוחה אותה מעיקרה על הסף.

2. הכנסת קובעת שמדיניות הכניעה של הממשלה לטרור הערבי, המתגבר בדרכי יש"ע — יהודה, שומרון ועזה — גורמת להקצנה ולאש"ף ופיוציה גם בין ערביי מדינת ישראל, ומכחינה זו הולך וגמחק הקו הידוק בין ערביי ישראל לערביי יש"ע.

3. הכנסת קובעת שמקור הסכסוך הוא בתביעה הלאומית האירידינטית של הערבים על ארץ-ישראל וקוראת לממשלה לחזור אל המדיניות הציונית השפירה, שבסיסה המדיני והמוסרי הוא: ארץ-ישראל היא ארצו של העם היהודי והוא הריכוז הבלעדי עליה; לערבים הנאמנים למדינה היהודית-הציונית כל זכויות האזרח בתוך ארץ-ישראל, שום זכות לאומית על ארץ-ישראל.

היור"א' שוסטק:

תודה רבה. אני מזמין את חבר הכנסת תופיק זיאד להביא הצעת סיכום.

תופיק זיאד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני מתכבד להביא את הצעת סיעת החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון לסיכום הדיון בנושא לשכת היועץ לענייני ערבים:

1. הכנסת קוראת לממשלה לבטל את משרד יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים ואת המחלקות לענייני ערבים במשרדי הממשלה והמוסדות השונים.

2. הכנסת קוראת לממשלה להכיר באוכלוסייה הערבית בישראל כמיעוט לאומי בעל תרבות והיסטוריה משלו, שצריך לכבד אותן, וכן להתייחס בכבוד למוסדות הציבוריים של האוכלוסייה הערבית, כמו הוועד הארצי של ראשי הרשויות המקומיות, הוועד להגנה על האדמות, ועדי הסטודנטים הערבים ועוד היוזמה הדרושי.

3. הכנסת קובעת, שעל הממשלה להנהיג מדיניות של שוויון וזכויות לאומי ואזרחי מלא לאוכלוסייה הערבית בכל שטחי החיים, בקרקע, בשירותים הציבוריים, כחשוקה ובתוכניות הפיתוח.

4. הכנסת מביעה את התנגדותה להפקעת הקרקעות מהאוכלוסייה הערבית ולנישול הפלחים הערבים מאדמתם. הכנסת קוראת לממשלה להחזיר לפלחים הערבים את אדמותיהם שהופקעו. הכנסת קוראת לממשלה להקצות קרקעות לפלחים הערבים מחוסי הקרקע לצורכי מחייתם ולצורכי בנייה בתי-מגורים ולהתפתחות הכפר הערבי.

5. הכנסת קוראת לממשלה לעבד תוכניות תיעוש לכפרים הערביים, להקמת מפעלים תעשייתיים באזורים הערביים, כדי לצמצם את ממדי האבטלה שהגיעה עד כדי 20% מכוח העבודה.

6. הכנסת קובעת, שעל הממשלה לנהוג ברשויות המקומיות הערביות כאופן שווה לנהוג ברשויות המקומיות היהודיות מבחינת תקציבים רגילים ותקציבי פיתוח, שכמעט שאינם קיימים. הכנסת קוראת לממשלה להבטיח תוכניות

— לשכת היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה (הצעות סיכום):
הצעת חוק לימוד חובה (תיקון מס' 11) (תיקון מס' 4) —

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מ' ותד לא
נתקבלה.

היו"ר א' שוסטק:

מי בעד הצעת הסיכום של חבר הכנסת אמל נסראלדין? מי
נגד?

אלעזר גרנות (מפ"ם):

מבקשים למנות.

ה צ ב ע

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת א'
נסראלדין נתקבלה.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

אני מצטער, אני עומד על בקשתי למנות.

היו"ר א' שוסטק:

כבר הצבענו.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

ביקשתי לפני ההצבעה.

היו"ר א' שוסטק:

כבר הצבענו.

ו. הצעת חוק לימוד חובה (תיקון מס' 11) (תיקון מס' 4), התשמ"ה — 1985* (קריאה ראשונה)

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, על השאלה העקרונית של קיצוצי תקציב משרד החינוך ותרבות והטלת העומס באמצעות אגרות היתר לי הודמנות לדבר, כאשר הנושא עלה בפעם הקודמת. עכשיו אני רק רוצה לחזור ולומר, שהקיצוצים בתקציב החינוך, כמו הקיצוצים בתקציבים אחרים של משרדים המופקדים על מתן שירותים חברתיים חיוניים, הם בסך הכול קיצוצים פשוטים בשיעורם, אך הם גורמים נזק עצום שאי־אפשר להצדיק בשום פנים ואופן על־ידי שיעור החיסכון שמושג, וכל זאת — משום שמדיניות הקיצוצים שהממשלה נוקטת היא מדיניות, הבאה לאפשר את המשך המדיניות הכללית, הגוררת את המדינה לפשיטת רגל תקציבית.

הניסיון היחיד לאזן את התקציב או לצמצם את הגירעון הוא על־ידי פגיעה בצרכים החברתיים ובשירותים החברתיים. משום כך הסתייגתי אז ואני מסתייג גם עתה מההצעה המוצעת.

אבל, בהודמנות זו הייתי רוצה לומר כמה דברים לא רק על התקציב אלא גם על תוכני החינוך, מכיוון שהדברים הולכים ומידרדרים. התופעות המתגלות לפנינו הולכות ונעשות חמורות יותר, ובתחום זה משרד החינוך והתרבות איננו מגלה נכונות או רצון להתמודד עם המתרחש באופן נמרץ.

העניין החשוב ביותר שאני רוצה להעלות הוא החינוך לדו־קיום. קיימות תוכניות טובות, שאפשר ליישמן בבתי־הספר, תוכניות שהוכנו על־ידי אישים שונים ומסודות שונים. ואף אם יש הבדלים מסוימים ביניהן — כולן תוכניות טובות. הדבר האחד שחסר הוא לחייב את בתי־הספר ליישם את התוכניות האלה ולקיים אותן. והדברים נמשכים — התוכניות קיימות, הן כבר צוברות חק מסוים של חודשים, אבל אין שום סימנים המעידים על כך, שבכוונת משרד החינוך והתרבות להורות על הכללתן כהוראת חובה בבתי־הספר.

בינתיים מתרבים הסימנים, שיש להנהיג תוכניות כאלה, לא רק בקרב התלמידים, אלא לדאבוננו גם בקרב המורים. מקרה בולט היה בשבוע שעבר, שבו צריך היה מנהל בית־הספר היראלי לנוף באחד המחוזים על שהתבטא בנוכחות תלמידיו בצורה שאיננה מתקבלת על הדעת, לא מבחינה חינוכית ולא משום בחינה אחרת. זאת היא תופעה, שחייבת להדאיג ביותר, כי מדובר באחד מבתי־הספר המשובחים בארץ, בית־ספר המקפיד מאוד בבחירת המורים. והנה, גם שם מתגלה התופעה, שמחנך יכול לעמוד בפני כיתה ולהתייחס אל האוכלוסייה הערבית בארץ על בסיס של דעות קדומות. על בסיס של ראייה

היו"ר א' שוסטק:

אנו עוברים לסעיף האחרון בסדר־היום: חוק לימוד חובה (תיקון מס' 11) (תיקון מס' 4), התשמ"ה — 1985. יביא את הצעת החוק שר החינוך והתרבות.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

כבוד היושב־ראש, חברי הכנסת, לרגל האספה הגדולה כאן והשעה ה"מוקדמת", הנאום לא יהיה ארוך. הוא יהיה בהתאם למצב.

בריונים היסודיים והקשים שקיימנו על קיצוצים בתקציב הממשלה והורדת רמת פעילותה עמנו על כך כי לא ייפגע ערך חיוני — הנהגת חינוך חנים לתלמידי מערכת החינוך עד לסיום חוק לימודיהם העל־יסודיים. ואומנם, מאז הופעל חוק חינוך חובה וחנים בכיתות י"א, וחנים בכיתות י"ב, שיעורי הלמידה בכיתות הגבוהות של החינוך העל־יסודי עולים באופן מתמיד והנשייה כמעבר מכיתה לכיתה פוחתת והולכת עד כדי אחוזים בודדים בלבד.

אני שמח שהממשלה נענתה לבקשתי שלא לפגוע בחינוך תיכון חנים. אבל לשם כך יהיה צורך למצוא מקורות חילופיים למימון התקציב. בהתאם להצעת חוק זו, המוגשת לפניכם, יועלה שיעור היטל החינוך העל־יסודי במסגרת חוק הביטוח הלאומי מ־0.4% ל־0.6%. סוכם גם, כי יחס ההיטל בין העובד למעביד יישאר כפי שהיה לפני התיקון המוצע. זה עונה גם על בקשותיהם של חברי כנסת שונים.

עלי לציין, כי התיקון המוכא היום כבר אושר על־ידי הכנסת בקריאה ראשונה. במסגרת חוק המאריך את תקופת ההיטל לשנתיים נוספות, אך עקב ההקפאה כמשך לא הוחלט על הגדלת שיעור ההיטל. לפיכך, יש צורך בהכאת חוק זה לכנסת בנפרד לקריאה ראשונה.

אני מבקש מהכנסת לאשר בקריאה ראשונה את הצעת החוק בדבר העלאת שיעור היטל חינוך תיכון חנים באמצעות הביטוח הלאומי ולהעביר את ההצעה כעבר לוועדה משותפת של ועדת החינוך והתרבות ושל ועדת העבודה והרווחה של הכנסת, לשם הכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. תודה רבה.

היו"ר א' שוסטק:

תודה רבה. אנו ניגשים לדיון נרשמו שלושה חברי הכנסת. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחריו — לחבר הכנסת תופיק טובי.

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1713).

פלשתין. האם צריך היה לכתוב בספר הזה, שהוא שחרר את ישראל מידי הצלבנים? איזה מין צרות אופק, איזה מין חוסר רצון להכיר בערכים תרבותיים, אם המלים "כבש, הרג ונלחם" פוסלות ספר, האם נוכל להמשיך לקרוא את התנ"ך? אלה הם סיפורים עצמם ועלו מתוך היסטוריה של כמעט אלף שנה. ובכן, את זה אסור לחת לילד לקרוא, כאלו שאחרת הוא לא ידע על התופעות ההיסטוריות האלה.

כפי שאמרתי, אני מצטער מאוד שהעניין הזה מקבל את הגיבוי של משרד החינוך והתרבות, במקום להעמיד את המנהל במקומה ולהסביר לה, שאם פוסלים ספר כזה צריך לפסול גם את וולטר סקוט. גם הוא כתב על מלחמות צלאח-אדין, ובאיוורם שהוצאו לילדים יש תמונות של צלאח-אדין מנפנף חרב. האם זו סיבה לפסול ספר?

אני סבור שיש לנו בעיה, שמשרד החינוך והתרבות אינו עומד, כנראה, על מלוא חומרתה. אנחנו קוראים את הדברים האלה בעיתונות בוקר בוקר, אלה כבר לא מקרים יוצאי-סדרון, ואחרי שנגמור עם עניין האגדה — אני בטוח שהיא תאושר אף-על-פי שאני אצביע נגד — אני חושב שמשרד החינוך והתרבות צריך להכין, שאנחנו עומדים בחקופה חמורה, עם תופעות מדאיגות, ושיש לתת על זה את הדעת בהרבה יותר מרץ, בהרבה יותר החלטיות מכפי שנעשה עד היום.

היורד א' שושק:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת חופיק טובי, ואחריו — לחבר הכנסת נחמן רז, אחריהם הנאמנים.

חופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנוגעים בזה את התנגדותנו להצעת החוק המעלה את היטל הביטוח הלאומי בצורת מס לחינוך העלייסודי מ-0.4%, ל-0.6%, כשהשכיר משלם שני-שלישים והמעסיק שליש אחד בלבד.

העלות המס היא מסימי ההיכר של תקופתנו, תקופת עסקות החבילה, תקופת קיצוץ תקציבי שירותי החברה, החינוך, הבריאות, קיצוץ סובסידיות, העלאת מחירים, שחיקת שכר מתד גיסא, והעלאת מיסים למיניהם מאידך גיסא. היום מטילים היטל חינוך על-יסודי ומחר אגרת חינוך על הורר התלמידים ביטול היסודי: משמע, התהליך של ביטול זוחל על חוק לימוד חובה חנינם, כמו התהליך של ביטול וצמצום שירותי בריאות, וכל זה בשם הבראת המשק, למעשה, כל ההבראה הזאת היא הורדה דרסטית של רמת החיים, צמצום החינוך, סגירת מחלקות בבתי-חולים, שחרור תקציב המדינה מהתחייבויות כלפי צורכיהם החינוכיים של האזרחים, כדי לממן את מכונית המלחמה ותקציבי הכיבוש וההתנחלויות.

היטל החינוך העלייסודי, שחוק זה בא להגדיל אותו, הונהג ב-1978, והוא בא כאילו להבטיח חינוך עלייסודי חנינם, טענו בזמננו, שאין צורך בהנהגת היטל זה, ושעל הממשלה לממן את החינוך העלייסודי במלואו, כי בין כך ובין כך 80% ומעלה מהתלמידים היו משותחרים משלום שכר לימוד על-פי שיטת הלימוד המדורג. עם חקיקת חוק זה, נפל ההיטל בעיקרו על השכירים והעובדים שהיו משותחרים קודם לכן. כיום כאים להכביד עליהם עוד יותר בדרך המיסוי הישיר.

אולי יתפלאו חברי הכנסת לשמוע, שהמדינות הערביות השכנות מקיימות חינוך תיכון חנינם זה שנים רבות, וכך היו צריכים לנהוג שלטונות הכיבוש הישראליים בגדה וברצועה עוד מ-1967. אנו חוזרים ותובעים לבטל את מס החינוך העלייסודי ולחייב את הממשלה במלוא ההוצאות.

סטיריאוטופית ואפילו לפגוע בתלמידה ערבית בכיתתו. ולאחר כל זאת, למרות העובדה שהוא ננוף, מרגיש מנהל בית-הספר — ואני מבין שמשרד החינוך שותף לכך — שביסודו של דבר המורה לא הביע עמדה גזעית או אנטי-הומנית. ובכן, נראה ששאלה זו של דריקים טעונה בירור גם בדרג של המורים ולא רק בדרג של התלמידים.

הייתי אומר שאותה בעיה מתעוררת גם במה שנוגע ליחסים של פקדי משרד החינוך והתרבות אל המנהלים ואל המורים הערבים. עניין זה הולך ונעשה חמור יותר. דווקא משום שיש מודעות גדולה יותר בציבור לתופעה הזו. אני מדבר על סגנון הכתיבה למורים ולמנהלים, סגנון שבשום אופן איננו מוצאים אותו בהתכתבות שבין פקדי משרד החינוך לבין מנהלים ומורים יהודים; פגיעה שלא לצורך, תלונות על מנהלים שנכתבות כלשון בוטה ומעליבה, על-סמך מידע שלא הושג בדרכים מקובלות ולא על-סמך בירור אישי. על-סמך מקורות של הלשנה.

מתעוררת גם שאלה נוספת, שוודאי נוגעת למשרד החינוך והתרבות — קריטריונים לגבי ספרות, שמותר לילדים יהודים לקרוא או אסור לילדים יהודים לקרוא. קודם כול, מי הקובע? האם כל מנהל ספרייה יכול להחליט מה מותר ומה אסור לילדי ישראל לקרוא?

אבל, גם כשאנחנו נתקלים בתופעה של דעה קדומה וצרות אופק, לרוע המזל או לרוב הצער, הדבר מקבל תמיכה מדהימה ממשרד החינוך. אני מדבר על אותו מקרה של הספרייה של המועצה הבריתית. המורה החליטה שספר מסוים שכתב אנגליה, שכנראה תורגם מערבית, המכיל סיפורים מן ההיסטוריה הערבית —

שר החינוך והתרבות י' גבון:

חבר הכנסת פלד, סלח לי, זה לא דיון על משרד החינוך והתרבות. זה דיון על היטל, אתה בעד או נגד?

מתתיהו פלד (הרשימה המחקרית לשלום):

אמרתי את עמדתי, אבל, אני מנצל את ההזדמנות הזאת ואת זכותי לדבר כדי להעלות עניינים, שרדעתי הם רחופים ביותר, שהתרחשו בימים האחרונים.

ובכן, ספר המביא סיפורים הלקוחים מן ההיסטוריה האסלאמית הערבית נחשב לספר, שאסור לילד יהודי לקרוא בו, משום שהוא עלול להיפגע. אילו היה מדובר אך ורק כשיקול דעת של מנהל ספרייה, אפשר היה להסתייג ממנה. אבל, הצרה היא שבעניין זה היא מקבלת גיבוי. ואני רוצה להביא את הסיבות לגיבוי דווקא לתשומת לב השר.

"הפגם" בספר הסיפורים הזה — תוכנו הוא "מיליטריסטי ולאומי ביותר, עם רגש כמעט בלעדי על מלחמות והתפשטות האסלאם — — מלים כגון 'כבש', 'הרג', 'נלחם', רוב התמונות הן של פשיס, מצביאים המניפים חרבות" וכו'. צאלח-אדין תואר כמצביא אשר כבש את סוריה, לבנון, ישראל ופלשתין.

ובכן, מדהים הדבר, שהעובדה שבין המאה השביעית לבין המאה השביע-עשרה חלה התפשטות עצומה של האסלאם, שתקופה מסוימת היא נישאה בידי הערבים ואחר-כך בידי עמים מוסלמים אחרים — עובדה זו איננה ידועה למנהלת, והיא חושבת שמישהו "מפברק" פה סיפורי תעמולה. העובדה שהיתה התפשטות האסלאם, זו אחת התופעות ההיסטוריות שאי-אפשר לחלוק עליהן. ועובדה שהיה מלך כשם צאלח-אדין, והוא שיחור כבדת ארץ שהיתה ידועה אז בשם

את החומר הזה, אני קורא אותו, אני מבקר בבתי-ספר ורואה את השימוש שעושים בחומר הזה. עניינו הוא טיפוח החיובי, טיפוח הסובלני, טיפוח המתקדם והנאור באדם בכלל וביחסים בינינו — יהודים וערבים.

אני רוצה להבליט זאת. אני חושב שעושים פה עוול לתמונת המציאות, כאשר מתארים את הדברים בצורה כל כך חד-צדדית, שלילית.

מתחיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
האם מצאת בתי-ספר שהתוכניות האלה מחויבות בהם?

נחמן רז (המערך):
האם אתה מצאת בתי-ספר, שהדברים שאתה ציינת מתויבים בו? המורה עושה עם החומר שבידו, עם הספרים שבידו על-פי שיקוליו, אני מניח שיש גם שגיאות. אני רק יודע, שמשרד החינוך מוציא חומר מעולה למטרות שאתה ואני מתכוונים אליהם. צריך להדגיש את הדבר הזה, ולא להעלימו. יש פשוט חוסר אמת ואפילו — סלחו לי — חוסר הגינות.

מתחיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
ציינתי שהתוכניות קיימות אלא שאין מממשים אותן.

נחמן רז (המערך):
מנין אתה יודע שלא מממשים אותן?

מתחיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
אדרבא, תן לי שם של בתי-ספר אחד שמממשים אותן בו.

נחמן רז (המערך):
יש מקומות שלא מממשים ויש מקומות רבים מאוד שמממשים, ויש עבודה נהדרת. לעולם היא אינה מספיקה, כמוכן, וכזה אנחנו ודאי מסכימים.

דבר שני אני רוצה להגיד לידידי, חבר הכנסת תופיק טובי, לגבי התיאור שתיארת — מה שנעשה במגזר הערבי: קיפוח, אפליה, פיגור וכדומה. אספתי ממצאים ממה התחיל המירוץ הזה לקידום החינוך במדינת ישראל מהקמת המדינה ועד היום. מה היה במגזר הערבי בתחום החינוך אז ומה היום. אני רוצה להדגיש את הנקודה הזאת. זאת אומרת, ההתקדמות היא כה גדולה מצד אחד, וכה לא מספקת מצד שני. אבל, יש לראות את המאמץ שעשתה המדינה הזאת לקידום הנושא הזה במגזר הערבי, כמו במגזר היהודי. צריך לראות את הדברים. לפני שבע הייתי אצל הברואים באזור רהט, כסייפה, רוחה ותל-שבע. אני פשוט מציע לכם לנסוע ולראות מה נעשה במכבים, במתקנים, בטיפוח מורים להוראה, בחצרות בתי-הספר וכדומה. למה לא לראות זאת ולמה להעלים זאת על-ידי הצגה כה חד-צדדית ומגמתית של תמונת המעשה?

לעצם העניין, ההצעה היא העלאת התשלום לביטוח הלאומי ב-0.2%, כדי לממן את ההתייקריות שחלו במשק. זה מופיע בצורה של תשלום אוניברסלי. הוא חל על כל האוכלוסייה, והוא כאמת בא במקום השתתפות ההורים בשיטה של התשלום המדורג, שיטת שבוטלה ב-1977 — 1978, כאשר נחקק חוק לימוד תיכון חנים. ההעלאה היא כידוע מ-0.4% ל-0.6%.

בהצעה המוצעת עכשיו ישלם העובד 0.45%, ואילו המעביד 0.15%. בסך הכול זה גיעל 0.60%. ההעלאה מהמתכונת הקודמת שווה לעובד ולמעביד. אני רוצה להדגיש זאת. נשאר אותו יחס בין מה שמוטל על העובד ועל המעביד, כפי שהיה קודם לכן. מכאן זה לא חל שינוי לרעת העובד. אני מרגיש זאת, היות שזאת היתה כאמת התביעה של ועדת החינוך

בדיון על חינוך על-יסודי רצוני לעמוד על הפיגור ועל הפער הגדול. שעדיין קיים בין המגזר הערבי ובין המגזר היהודי. אומנם במשך 10 השנים האחרונות הוקמו מוסדות חינוך תיכון חדשים והוקטן הפער המספרי בין התלמידים היהודים ביחס לאוכלוסיית הנוער היהודית לבין התלמידים הערבים ביחס לאוכלוסייה הערבית, אך המצב עדיין רחוק משוויון. בו בזמן שמכלל אוכלוסיית הנוער היהודית בגילים 15 — 18, המונה כ-218,700, לומדים בבתי-ספר חינוכיים עיוניים ומקצועיים בכיתות ט' — י"ב 197,929 נערים, שהם 90% מכלל האוכלוסייה הזאת, בקרב הנוער הערבי לומדים באופן מקביל 35,864 נערים, שהם 55% בלבד מכלל אוכלוסיית הנוער הערבי בגילים 15 — 18 — וזה לפי נתוני השנתון הסטטיסטי משנת 1984. במיוחד נמוך האחוז בקרב האוכלוסייה הערבית בנגב.

כבוד השר, רשויות מקומיות ערביות רבות, שאין בהן מוסדות חינוך תיכון, נתקלות בקשיים רבים כשהן רוצות להקים מוסדות אלה. משרד החינוך והתכנון מעמיד מכשולים רבים בדרך ועוברות שנים רבות של מאבק והתדיינות עד שמשרד החינוך והתרבות מאפשר פתיחת כיתות חינוך תיכון. גם לא מעט תוכניות לבניית בתי-ספר על-יסודיים מוקפאות כיום, אף שהוקצו שטחים, שעובדו תוכניות מפורטות ואף הוקצבו תקציבים. רצוני לציין, למשל, את תוכנית בית-הספר המקיף בעראבה, כשכל התוכניות וההכנות נעשו וגם ההקצבה אושרה, והנה באה גזירת ההקפאה והתוכניות בוטלו.

שר החינוך והתרבות יי נבון:
חבר הכנסת טובי, אני יכול לבשר לך, שיש סיכום על הפשרה של ההקפאה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני שמח מאוד לשמוע את ההודעה הזאת שלך, אדוני השר, ואני מקווה שמועצות מקומיות אחרות וכפרים אחרים יזכו גם הם לאותה החלטת.

שר החינוך והתרבות יי נבון:
לא דיברתי על המקום המסוים הזה אלא דיברתי בכלל.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
בכלל? עוד יותר משמח אותי לשמוע את ההודעה הזאת.

מה שרציתי לבקש ממך הוא, שתפשייר ותבטל את ההקפאה. אני מקווה שההחלטה שהוכרת תעמוד בכל הדרגים ובכל המסגרות.

היו"ר א' שוסטק:
תודה רבה. אני מומין את חבר הכנסת נחמן רז.

נחמן רז (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הנושא שאנחנו מדברים בו הוא הגדלה של ההיטל למימון החינוך העל-יסודי, ולכן לא זה הזמן בעיני ולא זה המקום לעסוק בסיפורי אלף לילה ולילה — מה בדיוק קוראים, מה החומר המוגש לתלמידים בנושא הלאומי, בנושא הערבי, בנושא היהודי. בנושא הארץ-ישראלי והישראלי בכלל. אני רק רוצה להגיד לך, ידידי חבר הכנסת מתי פלד, שמשרד החינוך והתרבות — ואני לא איש משרד החינוך והתרבות — הוציא ומוציא חומר בנושא היהודי-הערבי, שאילו אדם נאור כלשהו היה קורא אותו ומעריך בו, היה רואה את האכזריות ההומנית, המוסרית והדמוקרטית שיש בחומר זה לתועלת החינוך. אולי אפשר למנות דברים, אפשר למנות פגמים, אפשר למנות ליקויים כחומר שמוציא משרד החינוך והתרבות לבתי-הספר, אבל למה לראות רק אותו? אני מקבל

חבורת י"ט. ישיבה נ"א, ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985)
— הצעת חוק לימוד חובה (תיקון מס' 11) (תיקון מס' 4); מסמכים שהונחו על
שולחן הכנסת: הצעת חוק לימוד חובה (תיקון מס' 11) (תיקון מס' 4) —

שתיים-עשרה שנות לימוד. חלק נוסף בכיתה י' או י"א, ועוד
קודם לכן. אינני יודע בדיוק את המספר. מעריכים שהמספר
הזה מסתובב בין 17% ל-20% נשירה בשכבה העליונה של
בית-הספר התיכון. יוצא שאותה קבוצת תלמידים חדלה ללמוד
או מפסיקה ללמוד והשכלתם חסרה, אם אנחנו חושבים את
השלמת כיתה י"ב להשכלה שאנחנו מעוניינים בה. כתוצאה
מהנשירה חסר חלק חשוב בהשכלתם.

ציבור זה של הנושרים אינו נהנה מהמשאבים שמוענקים
לבתי-הספר כתוצאה מההיטל הזה, המועבר כאמצעות
הביטוח הלאומי. אני מציע שתיבדק האפשרות שחלק
המשאבים שמועברים לחינוך בבתי-הספר יוקצו למסגרות
לימוד בלתי פורמליות, שאלוהן נכנסים התלמידים האלה
שנפלטו ונושרים מבית-הספר התיכון — כל מיני קורסים,
הכשרה לעבודה או לימודים במסגרות שונות. בישראל קיימות
הרבה מאוד מסגרות מהסוג הזה והן סובלות מחוסר אמצעים
ומתקשות לממן את עצמן ולקיים את עצמן. אני מציע שתיבדק
האפשרות, שחלק מן הכספים המועברים למערכות החינוך של
בתי-הספר התיכוניים יוקצו למגמה הזאת. זה עניין שצריך
לבדוק אותו. נדמה לי שאפשר לעשות פה עבודה חשובה.

נדמה לי, שאנחנו צריכים לקבל את הצעת ההעלאה הזאת
בשיעור שהוצע עליידי שר החינוך והתרבות זה עתה, ולהעביר
את הצעת החוק לוועדה המתאימה לבדיקת העניין לפרטיו.
תודה רבה.

ז. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היום על שולחן הכנסת, מסקנות ועדת החינוך והתרבות בעניין
הקיצוצים החדשים ב"גלי צה"ל". וכן מסקנות ועדת הכלכלה
בעניין הספקת רכב סדירה לתושבי צפון הארץ. תודה.

ח. הצעת חוק לימוד חובה (תיקון מס' 11) (תיקון מס' 4), התשמ"ה — 1985 *

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הצעת חוק לימוד חובה
(תיקון מס' 11) (תיקון מס' 4),
התשמ"ה — 1985, לוועדה משותפת של
וועדת החינוך והתרבות וועדת העבודה
והרווחה נתקבלה.

הי"ר א' שוסטק:

ברוב קולות התכבדה הצעת החוק לוועדה המשותפת.
ישיבה זאת נעולה. הישיבה הבאה מחר בשעה 11:00.

הישיבה ננעלה בשעה 21:29.

ושל חברים אחרים בכנסת. כאשר הוגש התיקון בשלב הקודם,
והיא נדחתה על-ידינו. אם ההעלאה היתה חלה רק על העובד,
זה היה בלתי צודק ולא סביר, זה היתה סיבת ההתנגדות שלנו.
אני שמח, שהממשלה נענתה לבקשות של חברי ועדת החינוך
וחברים אחרים וחילקה את הנטל הנוסף בצורה צודקת
ושוויונית. מסיבות שכולנו יודעים אותן.

איש לא שש להטיל היטלים, איש לא שש להכביר את היד
על האזרחים בכלל, וראי שלא על השכירים או על מחוסרי
האפשרויות. הצורה המוצעת כזאת עליידי הממשלה עדיפה
בעיני על דרכים אחרות המוצעות למימון הוצאות חינוך בכלל
והחינוך העל-יסודי בפרט. שוב, היא מוטלת על כלל הציבור
בישראל, הורים לתלמידים וכאלה שאינם הורים לתלמידים,
ובכך מודגשת הגישה המתקדמת והממלכתית בנושא מימון
החינוך. זהו שירות אוניברסלי ולא ההורים בלבד צריכים לממן
אותו. זאת חובתה של המדינה והחברה כולה.

בכך יש גם הקלה חשובה על הורים שנטל החינוך הופך
בשבילים להכבדה בלתי אפשרית כמעט. אני קובע פה, ואנחנו
נרון בנושא הזה עוד הרבה — ההיטלים המוטלים בדרכים
שונות על הורים של תלמידים הם היטלים שבמקרים מסוימים
הם בלתי מתקבלים על הדעת. על זה נדון בקטעים אחרים.

אני רוצה להעיר הערה אחרונה ובכך לסיים. רצוני להסב
את תשומת לבם של הכנסת לעובדה מעניינת, שאנחנו לא כל
כך שמים אליה לב. הרי לא כל התלמידים מסיימים, לצערנו,

הי"ר א' שוסטק:

הוועדה לסגנית מזכיר הכנסת.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי הונחו

הי"ר א' שוסטק:

אני מבין שהשר הציע להעביר את הצעת החוק לוועדה
משותפת.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

ועדה משותפת של ועדת החינוך והתרבות וועדת העבודה
והרווחה.

הי"ר א' שוסטק:

חברי הכנסת, ניגש להצבעה. מי בעד העברת הצעת החוק
לוועדה משותפת של ועדת החינוך והתרבות וועדת העבודה
והרווחה? מי נגד?